REVISTA TEOLOGICĂ

SERIE NOUĂ, Anul XII (84), Nr. 4, OCT. — DECEMBRIE, 2002

EDITURA MITROPOLIEI ARDEALULUI
— SIBIU —

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI VIAŢĂ BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

CUPRINS

REVISTA TEOLOGICĂ

— REVISTA OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI —

4

SERIE NOUĂ, Anul XII (84), Nr. 4, OCT.—DECEMBRIE, 2002

Tiparul TIPOGRAFIEI EPARHIALE SIBIU

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA

ARHIEPISCOPIA SIBIULUI, STR. MITROPOLIEI NR. 24
CONT Nr. 2511.1-61.1/ROL B.C.R. Sibiu

I.S.S.N. 1222-9695

† ANTONIE

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL SIBIULUI ŞI MITROPOLIT AL ARDEALULUI CRIŞANEI ŞI MARAMUREŞULUI

Prea cuvioşilor stareţi, prea cuvioaselor stareţe, întregului cin monahal, prea cucernicilor protopopi şi preoţi şi tuturor binecredincioşilor creştini din întreaga noastră Eparhie,

Har, milă şi pace de la Dumnezeu,
iar de la noi arhierească binecuvântare

„Întru aceasta s-a arătat iubirea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a trimis în lume, ca prin El viaţă să avem" (I Ioan, 4, 9).

Iubiţii noştri fii sufleteşti,

Bunul Dumnezeu ne-a învrednicit să ajungem încă o dată, cu pace şi cu sănătate, slăvitul praznic al Naşterii mai presus de gând şi de fire a Domnului nostru Iisus Hristos sau Crăciunul.

Am străbătut cu toţii cu aleasă bucurie duhovnicească Postul Crăciunului, post care închipuie perioada dinaintea venirii lui Hristos în lume, iar acum în această sfântă şi aleasă zi ne plecăm cu inimile înfiorate, pline de bucurie în faţa ieslei din Betleem: *„unde s-a născut Hristos, Mesia chip luminos"*, cum spun colindele noastre străbune.

Au trecut de atunci două mii de ani, dar icoana Naşterii Domnului e pururea vie, an de an, în sufletul şi în viaţa noastră, pentru că, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, e veşnic viu şi vine să se sălăşluiască în sufletele noastre pentru ca să ne umple de sfinţenia Lui, de curăţia Lui, să ne lumineze sufletul, să ne încălzească mintea şi inima întru lucrarea şi temeluirea vieţii celei noi.

Sărbătoarea Crăciunului e o chemare sfântă la puritate, la curăţie sufletească şi la înnoirea vieţii pentru a-L primi pe Hristos cel venit la noi *„plin de har şi de adevăr"* (Ioan 1, 14).

Iarăşi ne îmbrăcăm în haine alese de sărbătoare şi după ce ne-am *„curăţit simţirile"* prin taina sfintei spovedanii şi a sfintei împărtăşanii, mergem cu toţii la Casa Părintelui Ceresc ca să primim înăuntrul nos-

tru pe Fiul lui Dumnezeu, Care vine la noi în chip de prunc ceresc nevinovat *„să se nască, şi să crească, să ne mântuiască“*.

Ne umplem iarăşi de aleasă bucurie la fel ca şi păstorii Betleemului şi împreună cu ei ne înfiorăm la cuvintele îngerului care a grăit: *„iată vă binevestesc vouă o bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi s-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David“* (Luca 2, 10—11).

Ne sârguim şi noi ca şi magii de la Răsărituri să-i aducem darurile noastre duhovniceşti: credinţa în locul aurului, dragostea în locul smirnei şi nădejdea noastră în locul tămâiei şi să i ne închinăm dumnezeiescului prunc, Care a venit *„să slujească şi să-şi dea viaţa răscumpărare pentru mulţi“* (Marcu 10, 45).

Ne împreunăm glasurile cu ale îngerilor şi cântăm şi noi în noaptea sfântă imnul păcii *„Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire“* (Luca 2, 14), imn care ne umple şi pe noi de pacea de sus care covârşeşte toată mintea, pace care e dorită şi azi de întreaga omenire.

Veniţi aşadar să ne bucurăm şi să cântăm Domnului, Care a binevoit să ne trimită în lume pe Fiul Său făcut *„om asemenea nouă, afară de păcat“* (Evrei 4, 15), pentru ca să ne mântuiască şi să ne readucă la starea la care am fost înainte de căderea protopărinţilor noştri.

Iubiţi credincioşi,

Sărbătoarea Crăciunului este prin excelenţă sărbătoarea familiei creştine, sărbătoare de la care izvorăşte atâta binecuvântare, atâta lumină şi căldură pentru fiecare familie.

Ea reuneşte în jurul ieslei din Betleem pe toţi membrii ei care cugetă la minunea petrecută acum două mii de ani şi învaţă de la dumnezeiescul prunc Iisus, smerenia, bunătatea şi iubirea.

Sărbătoarea Crăciunului este cu osebire o sărbătoare a familiei şi pentru că este o sărbătoare în care s-a arătat iubirea lui Dumnezeu faţă de noi, cum ne învaţă şi Sf. Apostol şi Evanghelist Ioan: *„Întru aceasta s-a arătat iubirea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a trimis în lume, ca prin El viaţă să avem“* (I Ioan 4, 9).

Leagănul iubirii divine este familia, acest aşezământ rânduit şi binecuvântat de Dumnezeu ca iubirea dintre oameni să aibă un sălaş, ocrotit de harul dumnezeiesc şi să odrăslească viaţa şi *„încă din belşug“* (Ioan 10, 10).

Familia este temelia societăţii umane, iar familia creştină este temelia Bisericii cea întemeiată de Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

Prin binecuvântarea de la Taina Sf. Căsătorii, harul lui Dumnezeu sfinţeşte iubirea şi unirea dintre cei doi soţi, făcându-i să se dăruiască unul altuia până la moarte întru dragoste şi să împlinească porunca biblică: *„Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul şi-l stăpâniţi“* (Facere 1, 28).

Dumnezeu a rânduit familia de la început, ca să-i hărăzească omului un semen cu care să împărtăşească bucuriile şi necazurile vieţii, ca să-l apere de rele, de distrugere şi de moarte şi să-l facă părtaş în lucrarea de continuă creaţie a vieţii.

Praznicul Crăciunului ne descoperă pe deplin rostul şi chemarea familiei creştine şi care sunt datoriile membrilor acesteia.

Fecioara Maria, Maica Domnului a devenit modelul desăvârşit al mamei creştine. Ea, care s-a împărtăşit din bucuriile şi încercările Fiului său, este modelul desăvârşit al iubirii jertfelnice a pruncilor, de devotament şi dăruire pentru creşterea lor, pentru toate mamele creştine. Ea este nedespărţită de Fiul ei de la peştera Betleemului şi până la poalele Crucii de pe Golgota, întreţinând focul sfânt al dragostei de mamă faţă de fiul ei şi faţă de aşezământul sacru al familiei.

Acest simţământ al dragostei şi al jertfelniciei trebuie să caracterizeze şi astăzi familia creştină, pentru că, din păcate, la temelia acesteia lovesc dezlănţuite unele păcate grele cum ar fi infidelitatea, divorţul, abandonul copiilor, indiferenţa, care toate nu fac altceva decât să distrugă această celulă a societăţii, a Bisericii şi a neamului nostru.

Se cade ca toţi împreună să veghem şi să ne rugăm ca pacea şi binecuvântarea lui Dumnezeu să se reverse din belşug asupra familiilor noastre, ca dragostea, *„care niciodată nu cade"* (I Cor. 13, 8), să fie la temelia acesteia liant puternic împotriva tuturor încercărilor vieţii.

Familia sfântă ne oferă acum la praznicul Naşterii Domnului această icoană suavă a dragostei, a responsabilităţii şi a jertfelniciei.

Dreptmăritori creştini,

La acest mare praznic al bucuriei şi al familiei, să ne închinăm Domnului Iisus Hristos cel născut în peştera din Betleem pentru ca să reverse în sufletele noastre darurile Sale cele bogate.

Să ne împărtăşim cu toţii din darurile Lui şi la rândul nostru să-i închinăm Lui toată viaţa noastră ca să facă din ea un altar de dăruire pentru binele semenilor noştri.

Să trăim în pace şi frăţietate cu toţi oamenii, să ne iubim unii pe alţii după cum El ne-a iubit pe noi.

Să lucrăm cu luare-aminte la mântuirea noastră, împlinind voia lui Dumnezeu care este statornicia în credinţa moşilor şi strămoşilor noştri, milostenia, dreptatea, iubirea şi pacea, aşa cum ne învaţă şi Sf. Ap. Pavel: *„Orice faceţi, cu cuvântul sau cu lucrul, toate să le faceţi în numele Domnului nostru Iisus Hristos şi prin El să mulţumiţi lui Dumnezeu şi Tatălui"* (Col. 3, 17).

Să ne bucurăm duhovniceşte în aceste zile de praznic dar să nu-i uităm nici pe cei aflaţi în suferinţe, în lipsuri, în spitale, azile şi închisori şi să le facem şi lor un dar cât de mic pentru a simţi şi ei pe deplin bucuria Naşterii Domnului.

Să primim colindătorii în casele noastre și să cântăm și noi *„colindul sfânt și bun“* împreună cu cei dragi ai noștri.

Să rămânem în credința Sfintei noastre Biserici și să ne străduim să progresăm în viața duhovnicească împlinind poruncile și având dragoste întreolaltă.

Cu aceste gânduri și îndrumări părintești vă îmbrățișez în dragostea mea și rog pe Dumnezeu să vă ajute să petreceți sfintele sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou și Bobotezei cu pace și sănătate și să le ajungeți întru mulți și fericiți ani.

Nașterea lui Hristos să ne fie de folos.

La mulți ani!

Al vostru al tuturor de tot binele voitor
și pururea rugător către Domnul cel născut
în Betleem,

† ANTONIE

Mitropolitul Ardealului

† BARTOLOMEU

PRIN HARUL LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI

Iubitului nostru cler şi popor: har, pace, ajutor şi milă de la Dumnezeu, iar de la noi, arhierească binecuvântare!

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Naşterea Domnului este unul din cele mai cunoscute evenimente din viaţa Domnului Iisus. Deşi neînţeleasă de minte, ea are întotdeauna o cale deschisă către inimă, poate şi pentru aceea că orice nou-născut de pe lume iradiază o duioşie pe care nici insul cel mai împietrit nu şi-o poate stăpâni. Cu atât mai mult când e vorba de naşterea Fiului lui Dumenzeu.

Taina aceasta, însă, a Fiului lui Dumnezeu născut din fecioară, o ştim noi, cei de astăzi, din tot ceea ce am aflat şi am învăţat, dar n-o ştiau şi contemporanii ei. Potrivit Sfintelor Evanghelii, nimeni în vremea aceea nu a afirmat că Pruncul din Betleem este Fiul lui Dumnezeu.

Ceva mai înainte de aceasta, îngerul îi destăinuise lui Iosif că Pruncul ce Se ve naşte din Maria, logodnica sa, S-a zămislit de la Duhul Sfânt[1]; atât, şi nimic mai mult.

Îndată după naştere, îngerul le-a vestit păstorilor că li S-a născut, lor şi poporului întreg, un Mântuitor[2]. Tot aşa, la rândul lor, l-au vestit şi ei mai departe[3].

Ceva mai târziu, magii de la răsărit îi spuneau lui Irod că-L caută pe *„Cel ce S-a născut rege al Iudeilor“*[4].

Or, „zămislirea de la Duhul Sfânt“ nu înseamnă, neapărat, şi paternitatea lui Dumnezeu. Dreptul şi nevinovatul Iosif trebuia să ştie doar atât, pentru liniştea lui sufletească, anume că Maria nu avusese nici o legătură cu un alt bărbat, că ea este fecioară şi că Pruncul pe care-L purta în pântece este rodul suprafiresc al unei minuni ce nu poate să încapă în tiparele minţii omeneşti.

1. Mt 1, 20.
2. Lc 2, 11.
3. Lc 2, 17.
4. Mt 2, 1—3.

Mântuitorul vestit păstorilor, și pe Care ei L-au văzut culcat în iesle era, într-adevăr, pricina unei bucurii universale; era plinirea unei așteptări de veacuri. După căderea primilor oameni, și îndată după izgonirea lor din rai, Dumnezeu le-a făgăduit că va trimite un Mântuitor.[5] Această făgăduință a fost preluată de profeții Vechiului Testament și intrată atât de puternic în conștiința întregului popor evreu, încât el nu-și mai concepea istoria decât în funcție de venirea Celui-Așteptat. Acesta, în limbajul profeților, era definit prin cuvântul „Mesia" sau „Hristosul", adică „Unsul"; numai că un uns al lui Dumnezeu putea fi un preot sau un rege, adică alesul Său, dar în nici un caz Fiul Său. Acesta e motivul pentru care, cu vremea, ideea mesianică și-a pierdut sensul duhovnicesc al unui Mântuitor care va izbăvi omenirea din păcat și a căpătat sensul politic al unui Mântuitor care-i va elibera pe evrei de sub stăpânirea romanilor.

Tot așa l-a înțeles și Irod. După ce magii i-au spus pe cine caută, el i-a întrebat pe sfetnicii săi: *„Unde este să Se nască Hristos?"* Iar ei, citându-l pe profetul Miheia, i-au spus că în Betleemul Iudeii, căci de acolo *„va ieși Cârmuitorul care-l va păstori pe poporul Meu Israel"*[6]. În acord cu întrebarea magilor, dar și cu mentalitatea sfetnicilor săi, Irod a înțeles că acest „Cârmuitor" nu era altcineva decât un „os de domn", adică un descendent al regelui David, care ar fi urmat să-i răpească tronul; de aici, sângeroasa lui prigoană împotriva tuturor copiilor din ținutul Betleemului.

Așadar, din nici o mărturie contemporană cu nașterea lui Iisus nu reiese că El era Fiul lui Dumnezeu. Nici chiar Dreptul Simeon, venit a opta zi la templu să-L întâmpine pe Prunc, și care era însuflat de Duhul Sfânt, nici el nu s-a rostit răspicat asupra a ceea ce era în realitate Pruncul, ci mai mult asupra evenimentului, într-adevăr, duhovnicesc: mântuirea menită să le descopere tuturor neamurilor Lumina lui Dumnezeu[7].

Cu toate acestea, iubiții mei, exista o singură ființă care cunoștea această taină: Mama lui Iisus. Cu nouă luni înainte, în Nazaret, îngerul îi binevestise că ea fusese aleasă de Dumnezeu să nască un fiu. Nedumerită, fecioara l-a întrebat: *„Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?"* La care îngerul i-a răspuns: *„Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine și puterea Celui-Preaînalt te va umbri: pentru aceea și Sfântul Care Se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu Se va chema"*.[8] De data aceasta nu mai încape nici o îndoială. În Vechiul Testament, Dumnezeu este deseori numit „Cel-Preaînalt", dar îngerul Îi rostește și numele știut de toată lumea: Dumnezeu. Minunea zămislirii s-a produs în clipa când Maria și-a dat consimțământul: *„Fie mie după cuvântul tău!"* Din scurta relatare a Evanghelistului Luca vom observa, cu emoție, că atunci,

5. Fc 3, 15.
6. Mi 5, 1.
7. Lc 2, 29—32.
8. Lc 1, 30—35.

în clipa aceea, în ființa Sfintei Fecioare s-a aflat Sfânta Treime: Duhul pogorându-se, Tatăl umbrind, Fiul zămislindu-Se. Această prezență va mai fi întâlnită doar la Botezul Domnului: Tatăl rostindu-Se din cer, Duhul confirmând în văzduh, Fiul descoperindu-Se pe pământ. La Iordan, revelația se va petrece în văzul lumii; aici, în Nazaret, totul s-a petrecut în taină: pântecele Fecioarei devenise cer.

Iubiții mei fii sufletești,

Zămislirea și nașterea lui Iisus mai poartă și numele de „Întruparea Domnului". Cu alte cuvinte, a doua Persoană a Sfintei Treimi, Fiul lui Dumnezeu, Cel de o ființă cu Tatăl și, prin urmare, El Însuși Dumnezeu, a devenit om, pentru ca nouă, oamenilor, să ne ofere șansa de a deveni dumnezei prin îndumnezeire, adică prin participarea noastră la lumina cea necreată și neînserată a lui Dumnezeu. Prin întrupare, Fiul a devenit Iisus Hristos, om întru totul asemenea nouă, în afară de păcat. El, Cel ce făcuse legile universului, S-a supus acestor legi; El, Cel ce crease femeia, S-a chircit în pântecele unei femei; El, Cel ce făcuse cerul, S-a născut într-o peșteră; El, Cel ce crease timpul, S-a supus vârstelor timpului; El, Cel ce făcuse pământul, S-a lăsat îngropat în pământ. S-a smerit pentru ca pe noi să ne înalțe; a suferit pentru ca noi să fim liberi; a murit pentru ca noi să fim vii. Asemenea nouă, a flămânzit, a însetat, a ostenit, S-a odihnit, S-a ferit de primejdia inutilă, a tremurat în fața morții și a murit pentru ca să învie.

În același timp, însă, El era și Dumnezeu. Ca Dumnezeu, a pătruns prin cuvânt în mintea și inima oamenilor, a potolit furtuni, a vindecat bolnavi, a înviat morți, S-a schimbat la față pe Tabor, a înviat a treia zi, i-a dezrobit pe cei din iad și S-a înălțat la cer, unde va rămâne până la cea de a doua venire.

Calitatea Sa de *Fiul lui Dumnezeu* a fost mărturisită de ucenicii Săi, de cei vindecați ai Săi, de sutașul care-L răstignise, dar și de El Însuși. Nu a fost însă mărturisită, în timpul vieții Lui, de Maica Sa, adică tocmai de aceea care o știa cel mai bine și înaintea tuturor. E de-ajuns să ne gândim la nunta din Cana Galileii[9]: când Maica Sa L-a rugat să prefacă apa în vin, ea știa că Fiul ei este Fiul lui Dumnezeu și că, prin urmare, avea puterea de a săvârși minunea; dar de spus nu a spus-o, fiindcă rostul ei nu era acela de a mărturisi, ci de a păstra tainele, așa cum ea însăși era o taină. Știm că Maica Domnului, văzând și auzind tot ce se petrecea cu ea și în preajmă, *păstra totul în inima ei*[10], o inimă care devenise o splendidă vistierie a lucrurilor care nu se spun.

Dar despre firea dumnezeiască a lui Iisus știa nu numai de la îngerul care-i binevestise, ci și de la Însuși Fiul ei. Iată un moment, iubiții mei, asupra căruia aș vrea să ne oprim puțin.

---

9. In 2, 1—11.
10. Lc 2, 19, 51.

După moartea lui Irod cel Mare, Maria, Iosif și Pruncul Iisus au plecat din Egipt, unde se refugiaseră de frica regelui, și s-au întors în Nazaret. În acest orășel din Galileea Și-a petrecut Domnul viața de până la treizeci de ani, când a ieșit la propovăduire. Despre această perioadă nu știm nimic, în afară de ceea ce ne spune Sfântul Evanghelist Luca: Acolo, *„Iisus sporea cu înțelepciunea și cu vârsta, și cu harul la Dumnezeu și la oameni"*[11]. Prin aceasta trebuie să înțelegem că Iisus creștea pe potriva firii Sale omenești; pe măsura fiecărei vârste i se dezvolta nu numai trupul, ci și mintea, capacitatea de a percepe, de a pricepe și de a evalua realitatea. E sigur că a învățat să scrie și să citească; mai târziu, la maturitate, va citi în sinagogă texte din Sfintele Scripturi[12] — pe care le asimilase nu numai în literă, ci și în duh — și că a scris o dată, ceva, cu degetul, pe nisip[13]. Totodată, simțea cum bunăvoința lui Dumnezeu, dar și aceea a oamenilor, sporeau, treaptă cu treaptă, asupra Lui.

Acestea erau condițiile în care s-a petrecut un eveniment relatat, în continuare, de Sfântul Luca. Citez textul: *„Și părinții Lui mergeau în fiecare an la Ierusalim de sărbătoarea Paștilor. Iar când era El de doisprezece ani, s-au suit la Ierusalim după obiceiul sărbătorii. Și dacă s-au sfârșit zilele, în timp ce ei se întorceau, Copilul Iisus a rămas în Ierusalim; și părinții Lui nu știau. Dar ei, socotind că El este printre călători, au mers cale de o zi; și L-au căutat printre rude și cunoscuți. Și, negăsindu-L, s-au întors la Ierusalim, căutându-L. Și a fost că după trei zile L-au aflat în templu, stând în mijlocul învățătorilor, ascultându-i și întrebându-i. Și toți cei ce-L auzeau se minunau de priceperea și de răspunsurile Lui"*[14]. Din această relatare înțelegem că Iisus era un copil precoce, cultivat și inteligent, care cunoștea Scripturile atât de bine și le tâlcuia cu atâta iscusință, încât izbutea să-i uimească chiar pe dascălii îmbătrâniți deasupra cărților. În limbajul nostru de acum, era un copil supradotat, așa cum îi avem și noi, în zilele noastre, pe olimpicii care-și depășesc profesorii. Faptul acesta era de natură să-i uimească și pe părinții Săi, care L-au surprins în această ipostază.

Acum e momentul, iubiții mei, să vă amintesc că Iosif era, de fapt, tutorele lui Iisus, dar că în fața legii și a societății își asumase rolul de părinte, pentru ca atât Maria cât și Fiul ei să aibă un statut de stare civilă. Toți îl știau pe Iosif drept tată al Copilului, iar Iisus nu făcea excepție. Opinia publică nu ridicase nici un semn de întrebare, de vreme ce, încă de la început, toți cei din Nazaret îl știau pe Iosif ca fiind logodnicul Mariei.

Iată însă ce s-a petrecut mai departe, acolo, în templu: *„Și văzându-L, au rămas uimiți, iar mama Sa i-a zis: «Fiule, de ce ne-ai făcut una ca asta? Iată, tatăl Tău și eu Te-am căutat îngrijorați». Și El le-a zis:*

11. Lc 2, 52.
12. Lc 4, 16—17.
13. In 8, 6, 8.
14. Lc 2, 41—47.

«Cum se face că Mă căutaţi? Oare nu ştiaţi că întru cele ale Tatălui Meu trebuie să fiu?»"[15] Şi acum, iubiţii mei, să lămurim lucrurile. Maria ştia că Iosif nu era tatăl Copilului; tot aşa de bine o ştia şi Iosif. Dar ea, folosind cuvântul convenţional de *„tatăl Tău"*, descoperă cu uimire că Fiul ei, la numai doisprezece ani, ştie că este şi Fiul lui Dumnezeu, pe care şi-L mărturiseşte drept *„Tatăl Meu"*. Unde? Acolo, în templul din Ierusalim, care era „casa lui Dumnezeu" şi unde erau dezbătute prevestirile profeţilor, mai ales cele privitoare la mult-aşteptatul Mesia. Dacă, până acum, Sfânta Fecioară cunoştea firea dumnezeiască a Fiului ei doar din cuvintele îngerului Gavriil, de data aceasta o ştia din însăşi gura Lui. Din întrebarea: „Oare nu ştiaţi...?" reiese că El, acum, ştia că ei ştiau, dar că era vremea ca şi ei să ştie că El o ştie. Cât despre Sfânta Fecioară, ea a continuat să păstreze taina în inima ei până când, la bătrâneţe, avea să i-o încredinţeze Evanghelistului.

Tot de la Luca ştim că Iisus, după această reîntâlnire cu „părinţii Săi", s-a întors cu ei în Nazaret şi că *„le era supus"*[16].

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Avem în faţă modelul dumnezeiesc — dar şi omenesc — al unei vieţi de familie; o familie modestă, fără averi, fără acareturi şi fără slugi, ducând un trai liniştit într-o comunitate paşnică. Ştim că Iosif era dulgher şi că lucra pentru întreţinerea celor doi, pe care-i avea în grijă. Sfânta Fecioară şi-a crescut Pruncul ca orice mamă bună şi iubitoare, cu dăruire şi jertfelnicie. Ca orice gospodină, făcea toate trebile casei. *„Copilul creştea şi Se întărea cu duhul, plin de înţelepciune"*. Înţelepciunea uuni copil înseamnă cuminţenie, dar şi capacitatea timpurie de a distinge între rău şi bine, preferând întotdeauna ceea ce e bun. Întru aceasta era şi ajutat de sus, deoarece *„harul lui Dumnezeu era peste El"*[17]. Sârguincios, agonisea belşug de învăţătură, dar nimeni nu L-a văzut vreodată mergând la vreo şcoală. Avem motive să credem că însăşi Maica Lui L-a învăţat să scrie şi să citească; Maria îşi petrecuse copilăria la templu, iar acolo, în mod sigur, existau şcoli pentru toate vârstele; la întâlnirea ei cu Elisabeta, rostise un imn presărat cu citate din Sfânta Scriptură.[18] Spun aceasta, pentru că eu însumi cunosc o mamă care, având doar două clase primare, şi-a învăţat copilul să scrie şi să citească la vârsta de şase ani; ţesea pânză la război şi, la răstimpuri, oprea suveica şi-i mai aşternea fiului ei, pe un caiet, încă o literă din alfabet. Binecuvântată fie-i veşnicia!

15. Lc 2, 48—50.
16. Lc 2, 51.
17. Lc 2, 40.
18. Lc 1, 46—55.

Cât de firească a fost spaima Mariei și a lui Iosif când au băgat de seamă că Iisus nu se afla printre călători! Și cât de firească le-a fost uimirea când L-au văzut în templu discutând cu dascălii ca un om mare! Și cât de dumnezeiască le-a fost mirarea când au văzut că El Își descoperise obârșia și chemarea!

Să nu uităm însă că, chiar și după aceea, adică după ce copilul *știa* că este Fiul lui Dumnezeu și că, prin urmare, Iosif nu era tatăl Său, chiar și după aceea „le era supus"; amândurora le era supus, nu doar mamei Sale. Așa cum ascultător era față de Tatăl Său Cel ceresc, care-L trimisese să devină om și să-i mântuiască pe oameni, cu aceeași ascultare S-a purtat și față de omul care, pe pământ, Îi ținea loc de tată. Nici o urmă de îngâmfare, ci doar o cuviincioasă conștiință de Sine.

Iubiții mei, în vremea Vechiului Testament, sub domnia lui Iosia, a fost descoperită în templu cartea Deuteronomului, adică Legea dată de Dumnezeu lui Moise. Iar regele, după ce a citit-o, și-a dat seama cu durere de enorma distanță ce se produsese între poruncile lui Dumnezeu și comportamentul poporului pe care el, regele, îl cârmuia. Așa s-a hotărât să stârpească idolatria și relele moravuri, restaurând ordinea morală în societate.[19] Așa s-ar cuveni să fie și-n zilele noastre: Biblia din parlament ar trebui să existe nu doar ca obiect în fața căruia demnitarii își depun jurământul, ci și ca îndreptar pentru legile pe care aceștia le plănuiesc, le votează și le promulgă. Dacă ei ar deschide Biblia numai la paginile pe care vi le-am tâlcuit eu astăzi, atunci în țara noastră nu ar mai exista acte normative menite să legifereze sau să permită pornografia, prostituția, homosexualitatea, concubinajul, practici care nu sunt altceva decât tot atâtea căi deschise spre dezintegrarea familiei și disoluția societății. E inadmisibil să juri cu mâna pe Biblie și să faci legi împotriva Bibliei! De aceea ne vom ruga neîncetat pentru ei, aleșii noștri, pentru ca Dumnezeu să le lumineze mintea și să le încline inima doar spre ceea ce este drept, bun și de folos acestui popor, așa cum a făcut, pe vremuri, regele Iosia.

Până atunci îi rog fierbinte pe părinți să aibă grijă de copiii lor. Știu că avem multe familii adevărate, cu părinți iubitori și copii cuminți. Dar tocmai de aceea vă rog și vă îndemn, părinților, să fiți veghetori, ca nu cumva copiii voștri buni să încapă pe mâna celor ce-i strică, sau să aibă la îndemână ceva ce le poate întina ființa. Nu-i lăsați doar pe seama școlii, căci într-o școală pot exista programe perverse sau o directoare care, în schimbul câtorva cadouri ieftine, le permite traficanților să-și etaleze scârboasele mărfuri în văzul copiilor. Ajutați-vă odraslele să învețe cu drag și să se poarte frumos! Cutremurați-vă de familiile destrămate și de copiii lor rămași pe drumuri, bântuiți de mizerie și de vicii precoce. Oferiți-le pruncilor voștri mai puțin televizor și mai multă

---

19. 4 Rg 22, 1—23, 25.

lectură: din cărţile frumoase şi, pe cât se poate, pagini alese din Sfintele Scripturi. Eu cunosc un copil care a citit Biblia, în întregime, la vârsta de zece ani; nu e important ce şi cât a înţeles, ci faptul în sine că a citit-o şi n-a uitat-o. Faceţi din Fiul Mariei un prieten al copiilor voştri; şi fiţi siguri că Pruncul Iisus vă va surâde din iesle, iar Copilul Iisus va merge spre Nazaret ţinându-vă de mână.

† BARTOLOMEU

Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului

† ANDREI

Din harul Domnului, Arhiepiscop al Alba Iuliei, iubitului cler, cuviosului cin monahal și dreptmăritorilor creștini, doriri de bucurii sfinte cu prilejul Crăciunului

„Cu adevărat, mare este taina dreptei credințe: Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălțat întru slavă“ (1 Timotei 3, 16)

Iubiți credincioși,

Minunea de neînțeles, care pentru evrei era sminteală și pentru neamurile păgâne nebunie, are loc la Crăciun: Dumnezeu ia trup și petrece cu oamenii pe pământ. Este mare această Taină a Întrupării. Cel neînceput Se începe și Cel necuprins Se sălășluiește în peșteră.

Mintea nu poate pătrunde acest mister, ci rămâne în contemplație în fața lui și îl admiră: *„Mare și uimitoare minune s-a săvârșit astăzi: Fecioara naște și pântecele nu i se strică. Cuvântul Se întrupează și de Tatăl nu Se desparte; îngerii cu păstorii doxologesc și noi împreună cu dânșii cântăm: slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace!“*[1]

Sfântul Ioan Gură de Aur, copleșit ca și noi de această Taină, exclamă: *„Dar ce să spun și ce să grăiesc? Minunea mă înspăimântă! Cel bătrân în zile S-a făcut copil; Cel ce stă pe scaun înalt și preaslăvit este așezat în iesle; Cel nepipăit, Cel simplu, Cel necompus și necorporal este cuprins de mâini omenești; Cel care a rupt legăturile păcatului se înfășoară în scutece, pentru că vrea aceasta"*.[2]

La Crăciun Cel fără de ani intră în istorie. Isaia proorocise acest lucru, spunând: *„Iată, Fecioara va lua în pântece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuel“* (Isaia 7, 14); Emanuel *„care se tâlcuiește: cu noi este Dumnezeu“* (Matei 1, 23). Dumnezeu este cu oamenii pe pământ. Vorbește cu ei. Mănâncă cu ei. Suferă cu ei. Ia asupra Sa toate neputințele lor.

---

1. Stihoavna *Nașterii Domnului, Mineiul pe Decembrie*, București, 1991, p. 384.
2. *Cuvântări la Praznice Împărătești*, București, 1942, p. 31.

Iubiţi fraţi,

Minunea Întrupării Domnului are consecinţe cruciale pentru omenire. Prima consecinţă este aceea că, noi oamenii, am devenit fraţi ai Domnului Hristos şi fii ai lui Dumnezeu-Tatăl. Ne vom întreba: dar nu eram fiii lui Dumnezeu de la zidirea lumii? Eram! Dar păcatul ne-a făcut să cădem din această calitate.

Iudeii de pe vremea Mântuitorului se lăudau că sunt fiii lui Avraam şi, implicit, fiii lui Dumnezeu. Domnul Hristos le-a răspuns: *„Dacă Dumnezeu ar fi Tatăl vostru, M-aţi iubi pe Mine ... Voi sunteţi din tatăl vostru diavolul şi vreţi să faceţi poftele tatălui vostru"* (Ioan 8, 42—44).

Întrupându-Se Domnul Hristos şi făcându-Se frate cu noi oamenii, ne împacă cu Tatăl Cel ceresc şi redevenim fiii lui Dumnezeu. Apostolul ce se citeşte la Crăciun spune tocmai acest lucru: *„Când a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea. Şi pentru că sunteţi fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă: «Avva, Părinte!» Astfel, dar, nu mai eşti rob, ci fiu; iar de eşti fiu, eşti şi moştenitor al lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos"* (Galateni 4, 4—7).

Calitatea de fii ai lui Dumnezeu şi fraţi ai Domnului Hristos ne dă dreptul să moştenim împreună cu El Împărăţia Cerurilor. *„Veseleşte-te Ierusalime,* spune o cântare a praznicului, *şi prăznuiţi toţi cei ce iubiţi Sionul! Astăzi s-a dezlegat legătura cea de multă vreme a osândirii lui Adam; raiul ni s-a deschis şi şarpele s-a surpat"*.[3] Împărăţia lui Dumnezeu, din care au fost izgoniţi strămoşii noştri Adam şi Eva din cauza păcatului, se redeschide.

Dreptmăritori creştini,

A doua consecinţă minunată a naşterii lui Hristos e aceea că noi toţi, ajungând fraţi ai Lui — întrucât Hristos este Dumnezeu şi Om — devenim dumnezei. Acest adevăr i l-a descoperit Dumnezeu lui David cu o mie de ani înainte: *„Eu am zis: «Dumnezei sunteţi şi toţi fii ai Celui Preaînalt»"* (Psalm 81, 6).

Ce măreţ lucru! Nu suntem animale, nu suntem fiare, aşa cum învăţam noi la şcoală, şi din păcate cum mai susţin unele pretinse lucrări ştiinţifice, ci suntem dumnezei după har. Nu ne tragem din maimuţă, ci suntem fiii lui Dumnezeu, zidiţi după Chipul Său şi destinaţi să ajungem asemenea Lui.

Celor ce mai susţin că omul este un animal, sau chiar dacă nu susţin îi neagă destinul veşnic, nu le răspundem noi, ci-l lăsăm pe Ion Luca Caragiale să le răspundă. Cu usturătoarea-i ironie li se adresează celor ce nu cred în Dumnezeu şi se mulţumesc cu un destin de animal

---

3. *Mineiul pe Decembrie*, Bucureşti, 1991, p. 384.

care se bucură să aibă troaca plină: *„Ești o fiară! Ghearele tale și colții tăi sunt deșteptăciunea și șiretenia; fii perfid, crud, neîngăduitor cu semenii tăi! Nu te uita o clipă în sus spre cer; aci, în jos, pe pământ, uită-te cu ochii-n patru, ca și cum ai avea patru picioare; aici, pe pământ se isprăvește totul pentru tine. Ești fiară, fii fiară! Fiarele n-au biserică; fiarele nu se-nchină; fiarele n-au Dumnezeu"*.[4]

Sper că noi avem credință, avem biserică, privim cu drag la cer și nu ni se potrivesc aceste cuvinte.

Iubiți credincioși,

A treia consecință o Întrupării lui Hristos este aceea că toți oamenii din lume sunt frații noștri. Hristos, născându-Se, nu S-a făcut frate numai cu noi, ci cu toți oamenii de sub soare.

În orice om este prezent Hristos. În orice bătut de soartă trebuie să vedem un frate al lui Hristos, să-L vedem pe Hristos. Ce zice Hristos dacă-l disprețuim pe unul din frații Săi?

Ni se spune în Pateric că *„un iubitor de Hristos mergând pentru o trebuință, a întâlnit pe cale un sărac gol și făcându-i-se milă de el, i-a dăruit haina sa. Iar săracul ducându-se, a vândut-o. Iar acela, înștiințându-se de ceea ce făcuse săracul, s-a întristat. În noaptea următoare Hristos a stat înaintea lui, în vis, purtând acea haină și arătând-o, a zis: «Nu te scârbi, căci iată, port ceea ce Mi-ai dat!»*[5]

N-ar trebui atunci să intre în pământ de rușine mulți dintre cei îmbogățiți peste noapte, prin mijloace mai mult sau mai puțin cinstite, văzându-i pe semenii lor că nu au cu ce trăi de la o lună la alta? Că n-au cu ce-și plăti căldura și întreținerea? Că nu-și pot purta copiii la școală? Că trebuie să-și ia lumea în cap pentru a-și găsi un rost?

Sfântul Vasile cel Mare este foarte dur cu aceste inechități sociale: *„Bogații consideră averile, care sunt comune tuturor oamenilor, ca ale lor, pentru că ei au pus mâna mai întâi pe ele. Dacă fiecare om și-ar opri pentru sine numai atât cât îi trebuie pentru satisfacerea nevoilor sale și ar da ce-i prisosește celui nevoiaș, atunci nimeni n-ar mai fi bogat, nimeni sărac... Oare nu ești lacom, nu ești hoț, când îți însușești cele ce ți-au fost date în administrarea ta?"*[6]

Într-o ficțiune literară, intitulată *„Străinul"*, Valentin Popovici ne povestește următoarea întâmplare: Era o seară de iarnă friguroasă și târzie. Într-o cameră caldă, sătul și mulțumit, un creștin se pregătea de culcare. Auzi o bătaie în poartă. Se uită pe geam și văzu un drumeț

---

4. *Nimic fără Dumnezeu*, Anastasia, 1997, p. 70.
5. *Pentru Milostenie 21*, Pateric, Alba Iulia, 1990, p. 376.
6. *P.S.B. 17*, București, 1986, p. 407.

care *„era urât şi plin de zdrenţe, / Era murdar şi obosit"*. Auzi şi un glas stins:

„Nu cer decât un colţ de pâine
Uscat să fie, să mi-l dai
Şi dorm pe jos, pe-o rogojină
Doar milă rogu-te să ai".

Nu l-a primit. Drumeţul necăjit se pierdu în noapte. Creştinul adormi în patul lui comod. Dar avu un vis tulburător. Apăru Iisus şi-i zise:

„Prietene, am vrut azi-noapte,
Să înnoptez în casa ta,
Am vrut din pâinea ta la cină,
Să iau un colţ ca partea Mea".

Creştinul a sărit ca ars din pat. A ieşit la poartă şi a privit în zare:

„Dar vai, de mult plecase omul,
În întunericul pustiu ...
Doar vântul îi şoptea din ramuri,
Că se trezise prea târziu ...".

Iubiţi fraţi,

Totuşi mai există oameni cu suflet bun. Sunt printre dumneavoastră şi-i cunoaşteţi. Şi, mai bine decât toţi, îi cunoaşte Dumnezeu. De un număr de ani, în preajma marilor sărbători, Asociaţia noastră „Filantropia Ortodoxă", în colaborare cu celelalte asociaţii creştine caritabile, desfăşoară acţiunea *„Un dar pentru Hristos"*. Daniile credincioşilor, adunate în felul acesta prin centrele comerciale şi bisericile din Arhiepiscopia noastră, ajung acolo unde trebuie.

Aducem apoi la cunoştinţa celor ce nu ştiu că Biroul de Asistenţă Socială al Arhiepiscopiei noastre, în colaborare cu Consiliile judeţene, are deschise până acum cinci case de tip familial, pentru copiii orfani: la Vingard, Dumbrava, Târsa, Almaşul Mare şi Aiud. În aceste case sunt ocrotiţi 82 de copii. În viitorul apropiat se vor mai deschide şase case de copii: la Reghin, Criş, Ocna Mureş, Sebeş, Teiuş şi Alba Iulia. Că există, deocamdată, trei centre de zi: la Aiud, Lunca Bradului şi Baia de Arieş, în care mănâncă 100 de copii. Că Biserica noastră are trei cantine sociale: la gara CFR din Alba Iulia, la Protopopiatul din Târgu Mureş şi în Sebeş, unde mănâncă zilnic 150 de oameni sărmani. Că Mânăstirea Râmeţ creşte şi şcolarizează 15 fetiţe; că la Mânăstirea Dumbrava, pe lângă casa de copii în care sunt oblăduiţi peste 20 de micuţi, există un cămin de bătrâni. Că un mic cămin de bătrâne există şi la Mânăstirea Recea.

Am menționat toate aceste lucruri, nu pentru a ne lăuda singuri, și-L rugăm pe Dumnezeu să ne ierte, ci pentru a-i încuraja pe creștini să se ajute unii pe alții. Cât am făcut n-o fi mult. Nădăjduim însă că misiunea duhovnicească și socială a Bisericii să meargă înainte. Avem temei serios pentru această misiune: Hristos întrupându-Se, S-a făcut frate cu toți oamenii. Ca atare trebuie cinstiți, ajutați și iubiți toți frații Domnului Hristos. Nu așa spune și colinda?: *„Acum te las, fii sănătos, / Și vesel de Crăciun. / Dar nu uita, când ești voios, / Creștine să fii bun.“*

Îmbrățișându-vă cu dragoste, întru Domnul Hristos Care Se naște, vă urez tuturor ca sărbătorile Crăciunului, Anului Nou și Bobotezei să le petreceți cu pace și sănătate!

† ANDREI

Arhiepiscop al Alba Iuliei

† IOAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP
AL DE DUMNEZEU PĂZITEI EPISCOPII ORTODOXE
ROMÂNE A ORADIEI

Iubitului cler, cinului monahal şi binecredincioşilor creştini, har, milă şi pace de la Hristos, Domnul nostru, iar de la smerenia noastră arhiereşti binecuvântări.

„Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire“ (Luca 2, 14)

Iubiţii noştri credincioşi,

Ne-a ajutat Bunul nostru Dumnezeu cu purtarea Lui de grijă ca să sărbătorim din nou Naşterea Domnului Iisus Hristos. Ca şi în drumul spre desăvârşire unde totdeauna se cere o împreună lucrare cu harul lui Dumnezeu şi pentru rezolvarea problemelor sociale trebuie să existe acea împreună lucrare a omului cu Dumnezeu prin ajutorul ce-l primim de la El. Am socotit potrivită dezbaterea acestei teme din punct de vedere a învăţăturii Bisericii, fiindcă este foarte mult discutată în societate problema socială. Ca să încercăm să vorbim despre înţelesul autentic al filantropiei aşa cum au înţeles-o Mântuitorul şi Biserica se cuvine să fim adânc ancoraţi în învăţătura Bisericii mai ales că în veacul în care trăim se vorbeşte mult despre filantropie, mai ales de către confesiunile apusene. Se pare însă că noţiunea de filantropie s-ar reduce doar la o întrajutorare materială socotindu-se plinită prin satisfacerea celor materiale.

Din preocupările filantropice ale Mântuitorului nostru, dacă le putem numi aşa, deducem că El nu a redus niciodată intrajutorarea celor oropsiţi, întâlniţi pe cărările vieţii, doar la plinirea unor părţi din lipsurile persoanei umane. Totdeauna le-a dat vindecarea trupească, dar şi pe cea sufletească, atenţionându-i: „Iată, te-ai făcut sănătos, ai grijă să nu mai păcătuieşti ca să nu ţi se întâmple ceva mai rău“ (In. 5, 14) sau „Iertate îţi sunt păcatele tale, ia-ţi patul tău şi umblă“ (Mt. 9, 2).

Dreptmăritori creştini,

Am meditat asupra organizaţiilor filantropice moderne şi mi s-a părut a fi lipsite de acel suflu spiritual, duhovnicesc care e parte nea-

părat necesară persoanei noastre. Pentru a fi mai bine înțeles mi-a rămas în minte o scenă prezentată de Förster în cartea sa „Hristos și viața omenească". În această carte, sub titlul „Lecția de matematică", autorul prezintă pe un elev care învățat de mama sa știa că nu are voie să mintă. La o oră de matematică, profesorul întreabă, pe respectivul elev, cine i-a rezolvat problema, la care el răspunde: mama. Profesorul îi replică: atunci nota o dăm mamei și nu ție. Venind acasă și spunându-i mamei sale cele întâmplate, mama îi răspunde pe un ton îndoielnic: da, dar puteai să-i spui profesorului că tu ai rezolvat-o. Copilul privind-o drept în ochi a înțeles din acea clipă că se poate minți, contrar celor învățate mai înainte. Din ceasul acela, copilul foarte inteligent, s-a folosit de această inteligență în diferite afaceri, nu totdeauna cu gând curat. A devenit astfel un mare negustor, un mare bogătaș. La bătrânețe mama lui a fost ocrotită în casa sa. Primea toate cele necesare pentru hrană, îmbrăcăminte, dar era lipsită de căldura sufletească din partea fiului ei, deoarece prea multele griji negustorești îi secaseră această nobilă trăsătură sufletească a cinstirii față de părinți. În ceasurile din urmă a mamei sale, la marea trecere, ultimul ei cuvânt a fost: „lecția de matematică". Trecuseră mulți ani. Fiul nu-și mai aducea aminte de eveniment. În neliniștea lui sufletească mereu era preocupat de aceste ultime cuvinte ale mamei sale. În cele din urmă își aduse aminte că atunci învățase el să mintă, cu ocazia lecției de matematică. Ca urmare a minciunilor folosite și a atitudinilor sale mai puțin nobile față de mama sa, mama trecuse din lumea aceasta cu o adâncă nemulțumire sufletească și cu o oarecare mustrare pentru atitudinea ei nedreaptă cu ocazia lecției de matematică și ca urmare fiul ei devenise fără suflet, chiar și față de mama lui.

Exemplul de mai sus este de la sine înțeles. Filantropia autentică nu se reduce doar la rezolvarea problemelor materiale care nu satisfac decât numai o parte a persoanei noastre. Rămâne nerezolvată partea sufletească ale căror neliniști, tulburări și descurajări sunt chinuitoare și are și această parte a persoanei lipsă de o filantropie spirituală poate mai mult principală decât cea materială. Este îndeobște cunoscut faptul că suferințele sufletești sunt mult mai greu de suportat în viață decât lipsurile materiale de multe ori.

În urmă cu câțiva ani, prezent la sărbătoarea Cuvioasei Parascheva de la Iași, Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I a sugerat ideea care mi-a reținut atenția privitor la filantropia sfinților și în special la filantropia Cuvioasei Maicii noastre Parascheva care de peste câteva sute de ani, de la 1020 și până astăzi a săvârșit o mulțime de minuni vindecând pe cei bolnavi, mângâind pe cei întristați, alinând sufletele celor greu încercați, deci un întreg șir de acte filantropice în adevăratul înțeles al cuvântului, integrală și autentică, dacă s-ar putea numi astfel.

Nu fără însemnătate a fost bănuțul văduvei din Sf. Evanghelie. Sufletul cu care l-a dăruit a dus la plinirea unei filantropii de înaltă ținută spirituală. Despre un scriitor rus, se spune că trecând odată cu

trăsura pe lângă un cerşetor şi neavând la el nici un ban, s-a coborât şi i-a dat cerşetorului o floare strângându-i mâna. Mare i-a fost mirarea când cerşetorul cu faţa luminoasă i-a mărturisit că această atitudine l-a impresionat profund. O vorbă de încurajare în ceasuri grele, o atitudine sinceră faţă de cineva care trece prin apăsătoare încercări face mult mai mult decât întrajutorarea materială.

Iubiţi credincioşi,

Să revenim la căminele de întrajutorare străine sau româneşti, de astăzi. Într-adevăr s-a reuşit cu aceste cămine pentru cei părăsiţi şi handicapaţi să fie bine puse la punct cu cele necesare sau chiar cu tot confortul. Oamenii din aceste cămine vor avea o viaţă decentă şi cu bune întrajutorări materiale, hrană, adăpost, căldură şi angajaţi care să le poarte grijă. Să analizăm mai adânc aceste stări de fapt. Toate bune. La ore fixe funcţionarii pleacă şi se schimbă cu alţii şi apoi fiecare merge la casa lui preocupat de problemele familiei sale. Sunt oameni angajaţi, salariaţi şi nu ştim cât suflet pun ei pentru aceşti oropsiţi ai sorţii.

Nici într-un caz ei nu pot înlocui pe mama lor ca pedagog neîntrecut, datorită faptului că ea, mama, are acel dar al iubirii sincere, virtute deosebită în ceea ce priveşte educaţia în formarea caracterului. Acest suflet de mamă nu poate fi înlocuit cu nici un funcţionar.

Nu este fără însemnătate faptul că în istoria acestor ocrotiri sociale din ţara noastră sunt amintite pe primul loc mânăstirile cu acele bolniţe pentru bolnavi sau şcolile mânăstireşti din „tinda bisericilor". Sufletul jertfelnic al călugărilor şi călugăriţelor noastre se apropia credem, cel mai mult de sufletul mamei, de acel ataşament dumnezeiesc al sfintei iubiri. Mulţi dintre aceşti ocrotiţi sub adăpostirea mânăstirilor rămâneau mai departe ca fraţi şi călugări sau călugăriţe, închinându-şi toată viaţa întrajutorării materiale şi spirituale a celor oropsiţi. O asemenea asistenţă socială au îndeplinit-o şi în timp de război, ajutând şi mângâind pe cei răniţi din spitale sau chiar pe front, acordându-le prim ajutor.

În anii din urmă când religia a fost interzisă peste tot în şcoli, spitale, închisori şi cămine, s-a simţit aşa de mult suflul acestor binefaceri spirituale ale oamenilor Bisericii. Este un mare dar al lui Dumnezeu că din nou duhul binefăcător al Bisericii, prin credincioşii săi, s-a rânduit în aceste aşezăminte româneşti.

Plinirile materiale în viaţa de toate zilele nu sunt suficiente şi pot deveni chiar dăunătoare când trec într-un belşug neorânduit, dincolo de „pâinea noastră cea de toate zilele".

Avem şi atâtea experienţe. Întâlnim nu rareori, pe unii din semenii noştri, îmbelşugaţi cu cele materiale, dar care nu dovedesc o viaţă sufletească liniştită, cu bucurii pe măsura belşugului material, ci din contră sunt plini de zbucium, plictisiţi de viaţă şi uneori lipsiţi de o judecată dreaptă, caută chiar ca să-şi ia viaţa pe care le-a dat-o Dumnezeu. Pe drept cuvânt Mântuitorul întăreşte convingerea că „viaţa

cuiva nu stă în prisosul avuţiilor sale" (Lc. 12, 15), iar celui care i-a rodit ţarina, pentru că se adresa sufletului ca să se desfăteze cu belşugul celor materiale i-a zis „nebune" (Lc. 12, 20). Încă o dată avem mărturia că cele materiale nu pot înlocui nici satisface pe cele spirituale şi că cele spirituale sunt neaparat necesare pentru liniştea celor dinlăuntru ale noastre, încât încercarea unei filantropii — legată numai de cele materiale nu poate satisface fiinţa care se numeşte om.

Se dovedeşte şi de data aceasta spusa Sf. Apostol Pavel că în vremea din urmă, „oamenii vor fi mai iubitori de plăceri decât de Dumnezeu" (II Tim. 3, 4), cu alte cuvinte mai legaţi de plăcerea celor materiale decât de cele dumnezeieşti, spirituale. Dacă urmărim astfel de realităţi în societate şi în lume constatăm disproporţia dintre belşugul material şi lipsa de bucurii duhovniceşti. Cu toată tehnica şi cu toate invenţiile, trăim într-o lume mai puţin liniştită şi cu mai puţine bucurii, datorită lipsei darurilor Duhului Sfânt. Concluzia este limpede: nu pot cele materiale să ţină locul celor spirituale, duhovniceşti pe când cele duhovniceşti pot înlocui în mare parte pe cele materiale.

Exemplul viu grăitor îl întâlnim în viaţa sfinţilor Bisericii. Ei se mulţumeau din punct de vedere material cu o viaţă modestă, cu strictul necesar, dar plină de bucurii duhovniceşti. Să ne gândim numai la Sf. Ioan Botezătorul, cel care se mulţumea ca hrană doar cu miere sălbatică, cu haină de păr de cămilă, dar pe de altă parte cu o bogăţie duhovnicească nesecată. După el întregul şir al sfinţilor modeşti din punct de vedere material dar bogaţi spiritual.

Plecând de la aceste exemple putem trage mai multe concluzii privind rezolvarea problemelor sociale. Singur belşugul material este insuficient. O poftă de câştig naşte alta şi mai puternică şi nu rareori o secătuire a milei şi a întrajutorării celor oropsiţi şi lipsiţi.

Avea dreptate Sf. Vasile cel Mare care ajungând la o constatare a realităţilor acestor nesăturări a zis: „Niciodată lacomul şi iadul nu a zis destul". Dacă ar prima cele spirituale, duhovniceşti, am şti să ne mulţumim şi cu mai puţinul celor materiale şi astfel belşugul unora ar completa lipsa altora rezolvându-se în bună parte problemele sociale. La o întrunire a oamenilor de ştiinţă şi a teologilor ce a avut loc la Bucureşti, având ca temă subiectul „Despre populaţie", Părintele Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Dumnezeu să-l ierte, a susţinut pe bună dreptate că rezolvarea problemelor sociale nu trebuie căutată numai în belşug, ci şi în înfrânare, adică a se mulţumi cu strictul necesar ca să aibă şi alţii parte de belşugul nostru. Dar este prea împământenită convingerea noastră că toate se pot rezolva prin belşugul celor materiale, deşi atâtea exemple dovedesc contrariul. Şi viitorul copiilor noştri îl credem rezolvat în cele materiale pentru care ne şi străduim a le împlini fără a mai fi convinşi că viaţa noastră a oamenilor pe acest pământ este mult mai complicată. Cu mult mai mult un om îşi va rezolva problemele vieţii dacă reuşeşte să-şi statornicească un sănătos echilibru lăuntric, care în mare parte depinde de darurile duhovniceşti. Lipsa acestui echilibru ar putea duce chiar la nimicirea lumii dacă stăm să ne gândim la pute-

rea atomică pe care o folosim nu la rezolvarea problemelor sociale ci la facerea mulțimii bombelor atomice distrugătoare.

Iubiți fii duhovnicești,

În concluzie, se cade a recunoaște că felul nostru de a judeca, de multe ori e lipsit de dreapta judecată și că accentuarea cu atâta insistență asupra celor materiale nu rezolvă problemele vieții, problemele sociale, că omul e creat de Dumnezeu cu trup și suflet, că bucuriile duhovnicești sunt în strânsă legătură cu darurile Duhului Sfânt, că adevărata filantropie e cea a sfinților. Să ne străduim spre plinirile spirituale duhovnicești pentru formarea unui sănătos echilibru lăuntric, a unei drepte judecăți spre rezolvarea sănătoasă a problemelor sociale.

După toate cele dezbătute mai sus vă îndemn iubiții noștri credincioși să ne străduim a realiza acest echilibru sănătos pentru ajutorarea semenilor noștri atât din punct de vedere material cât și sufletesc punându-l în practică chiar și în timpul sărbătorilor Nașterii Domnului.

Rugăm pe Bunul nostru Dumnezeu să ne sprijinească cu darul Său în realizarea acestor pliniri, dorindu-vă tuturor să aveți un suflet larg, înțelegător față de semenul nostru, ocrotindu-l și sprijinindu-l, atât din punct de vedere sufletesc cât și material.

Al vostru, al tuturor, rugător către Dumnezeu și doritor pentru aceste realizări, atât cât este cu putință, fiecăruia dintre noi spre binele tuturor.

† IOAN

Episcopul Oradiei, Bihorului și Sălajului

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL MARAMUREŞULUI ŞI SĂTMARULUI

Iubitului nostru cler, cinului monahal, dreptcredinciosului nostru popor din Episcopia Ortodoxă Română a Maramureşului şi Sătmarului:

Har, binecuvântare şi pace de la Dumnezeu, iar de la noi, calde urări de linişte şi fericire pentru Sfintele Sărbători ale Naşterii Domnului

„Naşterea Ta, Hristoase Dumnezeul nostru, răsărit-a lumii lumina cunoştinţei..."

(din Troparul Naşterii Domnului)

Prea cinstiţi şi iubiţi fraţi,

Şi în anul acesta, cu ocazia Sfântului şi Marelui Praznic a Naşterii Domnului, îmi îndrept gândul şi sufletul către voi iubiţii mei fraţi şi fii duhovniceşti şi îl rog pe Cel Bun, pe Cel Drept, pe Cel Milostiv, pe Tatăl nostru care este în ceruri, să ne binecuvinteze pe toţi, să binecuvinteze casele noastre, satele şi oraşele noastre, ţara noastră binecuvântată de Dumnezeu, şi sfinţită de sângele şi lacrimile eroilor şi martirilor neamului nostru, sfinţită şi de munca şi sudoarea voastră, a tuturor celor ce vă luptaţi în acest timp cu greutăţile vieţii, pentru că multe sunt necazurile drepţilor, cum zice Scriptura, dar cel ce nădăjduieşte în Domnul, nu va rămâne de ruşine niciodată.

Spre Dumnezeu să ne îndreptăm nădejdea întotdeauna, după cum zice Psalmistul, *„De n-ar zidi Domnul casa, în zadar s-ar osteni cei ce o zidesc; de n-ar zidi Domnul cetatea, în zadar ar priveghea cel ce o păzeşte. În zadar vă sculaţi dis-de-dimineaţă, în zadar vă culcaţi târziu, voi care mâncaţi pâinea durerii, dacă nu v-ar da Domnul somn..."* (Ps. 126, 1—2). Spre Dumnezeu să ne îndreptăm acum toată speranţa, spre Dumnezeu Tatăl, Cel ce ne-a trimis nouă pe Mântuitorul, pe Fiul, să ne punem toată încrederea şi să ne bucurăm de copiii noştri, care sunt nădejdea noastră pentru ziua de mâine, după cum zice mai departe Psalmistul: *„Precum sunt săgeţile în mâna celui viteaz, aşa sunt copiii părinţilor tineri."* (Ps. 126, 4).

Iubiții mei frați,

La Praznicul Nașterii Domnului, Dumnezeu fiind, S-a arătat lumii ca un prunc tânăr, asemenea ca toți copiii din lume, de aceea ne cheamă acum să ne strângem pe lângă casă, să ne bucurăm în familie de copiii noștri, de munca noastră, împreună cu cei ce spre lauda lor lucrează pe ogoare din primăvară până în toamnă, ca să strângă în hambarele țării pâinea, ca să se sature toți cei flămânzi și să alunge sărăcia din țară.

Acum, în aceste zile sfinte, este timpul să ne întoarcem cu fața mai mult către Dumnezeu, și să ne plecăm fruntea cu dragoste și credință, în fața Celui ce S-a făcut om pentru noi, ca să ne izbăvească pe toți de cel rău.

Să ne înălțăm glasul, iubiți frați și prea cinstiți părinți și să căutăm spre slava lui Dumnezeu, rostind dumnezeiasca cântare, zicând: *„Nașterea Ta, Hristoase Dumnezeul nostru, răsărit-a lumii lumina cunoștinței; că întru dânsa, cei ce slujeau stelelor, de la stea s-au învățat să se închine Ție, Soarelui dreptății, și să Te cunoască pe Tine, Răsăritul cel de sus, Doamne slavă Ție“.*

Cu acest prea frumos și înălțător imn, întâmpinăm noi creștinii dreptcredincioși, marele Praznic al Nașterii Domnului în fiecare an, pentru că în fiecare an ni se pare că îl auzim și îl cântăm prima dată în sfintele noastre cântări, ce fac parte din cultul Bisericii Ortodoxe. Frumoasele noastre colinde, pe care le-am moștenit de la străbuni, nu îmbătrânesc, nu se învechesc, pentru că prin acestea, Biserica noastră și credincioșii care fac parte din Biserica lui Hristos, reînvie momentele cele mai luminoase din viața lui Iisus Hristos, care întotdeauna sunt actuale și vii pentru noi, cei ce îl credem și îl urmăm pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

Cei ce cântă în biserică la Sfânta Liturghie sau cântările Praznicelor Împărătești, trăiesc și cinstesc frumusețea și importanța sărbătorii. Tot așa și noi, când auzim cântându-se în fiecare an colindele noastre străbune.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Când îi auzim pe slujitorii lui Dumnezeu cântând Troparul Nașterii Domnului, an de an trăim bucuria pe care au trăit-o îngerii, când au primit vestea de la Tatăl, că Fiul S-a născut în Betleem. Atunci au pornit din ceruri *„... lăudând pe Dumnezeu și zicând: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!“.* (Lc. 13, 14).

Praznicul Nașterii Domnului are o importanță deosebită pentru că de aici, ca dintr-un munte înalt, pornesc toate izvoarele de mântuire a lumii. *„Praznicul Nașterii cuprinde Epifania, Paștele și Cincizecimea“*, zice Sfântul Ioan Gură de Aur.

Din pragul peșterii din Betleem, în care S-a născut Mântuitorul lumii, privim lungul drum, pe care Fiul lui Dumnezeu l-a făcut de la Tatăl pe pământ, ca alături de om să-l străbată. Omul căzând în păcat, s-a îndepărtat de Dumnezeu, ajungând foarte departe pe calea răutăților, devenind rob al plăcerilor animalice. Fiul lui Dumnezeu a venit ca să facă, ca om, calea inversă, ducându-i cu El și pe oamenii ce-i ascultă cuvântul, ca să-i întoarcă de la întuneric spre lumină, de la moarte spre viață, de pe pământ spre cer, din iad spre bucuria și fericirea veșnică. Această cale pe pământ, Fiul lui Dumnezeu a făcut-o îndurând toate greutățile și mizeriile vieții omenești.

Ca Prunc, Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul lumii, suferă foamea, frigul și întunericul unei peșteri „această deschizătură întunecoasă... este iadul", zice un renumit teolog. (Paul Evdochimov, *Arta Icoanei — o teologie a frumuseții,* Edit. Meridiane 1993, p. 235).

De acolo, de la Betleem, purtat pe brațe de mama lui, S-a refugiat în Egipt, spre a se salva de Irod, care îl căuta ca să-l ucidă (Mt. 2, 13).

Smerit, necunoscut de nimeni, El, Fiul lui Dumnezeu, la întoarcerea din Egipt, s-a retras într-un sat din munții Galileii, cu numele Nazaret, și acolo, în casa celor doi frați, a lui Iosif, logodnicul Fecioarei Maria, și a lui Cleopa, care era fratele mai în vârstă a lui Iosif, și soțul femeii pe care Scriptura o numește *sora mamei Lui,* Maria lui Cleopa (In. 19, 25). Cleopa avea patru feciori, care erau mult mai în vârstă decât Iisus Hristos, și mai multe fete, pe Iacov și Iosif și Simon și Iuda, pe care nazarinenii îi numeau *„frații Lui"*, așa cum se obișnuia atunci, când copiii de la mai mulți părinți trăiau în aceeași casă, se numeau „frați", iar femeile bărbaților ce trăiau sub același acoperiș, se numeau „surori".

Numele Maria, soția lui Cleopa și doi dintre cei patru frați, Iacov și Iosif, Evanghelistul Matei îi mai pomenește și cu alte ocazii (Mt. 27, 56). De asemenea, despre Maria, soția lui Cleopa, numită și *„sora mamei Lui"*, mai pomenește și Evanghelistul Ioan (In. 19, 25).

În aceeași casă a lui Iosif și Cleopa, a trăit Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, aproape treizeci de ani, cum spune Evanghelistul Luca, și *„se socotea fiul lui Iosif"* (Lc. 3, 23), și nimeni, în afară de mama Lui, nu știa cine este El. El a păstrat cu grijă taina aceasta, taina că El este Fiul lui Dumnezeu, cum L-a numit Arhanghelul Gavriil în fața Fecioarei Maria, care la Betleem i-a spus: *„Duhul Sfânt se va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și Sfântul care se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema"* (Lc. 1, 35). Iisus a păstrat cu grijă această mare taină, a ținut-o acoperită până la începutul activității Sale; identitatea Sa, de Dumnezeu Adevărat din Dumnezeu Adevărat.

Binecredincioşi creştini,

Taina dumnezeirii Sale nu o cunoşteau nici demonii, nici oamenii. În faţa oamenilor El se arată *„blând şi smerit cu inima"* (Mt. 11, 29), supus şi ascultător faţă de cei pe care îi numea părinţi. (Lc. 2, 51). Fiu supus şi om deplin, aşa îl vedeau oamenii; doar mama Lui, Fecioara Maria, îl privea în fiecare zi, şi nevăzută de nimeni, cu sufletul se închina în faţa Lui, ca în faţa lui Dumnezeu. Pentru că ea ştia de la îngerul Domnului, că Cel ce S-a zămislit în ea, este de la Duhul Sfânt, nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu S-a născut. (In. 1, 13). Pe toate acestea, Maica Domnului le cunoştea şi le păstra în inima ei. Numai după ce Domnul a ieşit ca să-şi înceapă lucrarea, la nunta din Cana Galileii, Preacurata, cunoscându-i puterea şi bunătatea dumnezeiască, cu smerenie a îndrăznit să-i şoptească: *„nu mai au vin"* (In 2, 3). Milostiva, văzând necazul oamenilor, i s-a făcut milă de ei şi nu s-a putut stăpâni să nu apeleze la puterea şi bunătatea Fiului ei, şi astfel să rupă taina, spunându-i cuvântul: *„nu au vin"*, cuvânt la care El de data aceasta răspunde nu ca un Fiu, ci ca un Stăpân: *„Ce ne priveşte pe mine şi pe tine femeie? Încă n-a venit vremea ceasului meu"* (In 2, 4), dar copleşit de bunătatea mamei Sale, în afară de program, adică înainte de a-i sosi timpul activităţii Lui publice, săvârşeşte prima minune, prin care îşi arată puterea Sa mai presus de fire.

Oare în Nazaret nu săvârşeşte El nici o minune, în faţa Maicii Sale? Evangheliile apocrife, vorbesc de mai multe fapte minunate pe care le săvârşeşte Iisus. Dar aceste povestiri erau inventate de unii creştini pioşi, de aceea cei patru evanghelişti care au scris cărţile lor, luminaţi de Duhul Sfânt, nu le-au luat în seamă, iar Biserica nu a introdus în canonul Noului Testament aceste scrieri apocrife. Lucrarea lui Iisus Hristos era prea serioasă şi viaţa Domnului era suprafirească, cu toate că pe pământ a fost trăită după firea omenească. De la început Iisus îşi cunoaşte originea, după cum spune: *„Eu de la Tatăl am venit şi mă reîntorc la Tatăl"*. Domnul ştie că El era Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu prin care s-au făcut *„toate câte s-au făcut"*. De la început Iisus pe toate le-a cunoscut şi împreună cu El, tainele vieţii Lui le cunoştea şi Maica Domnului, dar nici ea nu a descoperit lumii, înainte de împlinirea timpului, dumnezeirea Fiului ei. De aceea şi la Cana Galileii, respectând regula, Domnul i-a răspuns: *Ce ne priveşte pe mine şi pe tine femeie? Încă n-a venit ceasul meu.* Domnul ne arată că nu este nevoie să facă minuni înainte de timp, pentru satisfacerea sufletelor pioase, evlavioase, cuvioase.

Din Nazaret, Domnul coboară în Capernaum (Lc. 4, 31) şi îşi începe lucrarea. De aici începe calea cea lungă şi grea a misiunii Sale, care se termină pe Golgota, unde Fiul lui Dumnezeu se jertfeşte pentru mântuirea lumii. Fiul îşi încredinţează Tatălui duhul, zicând: *„Părinte, în mâinile Tale încredinţez duhul Meu"*. (Lc. 23, 46). După aceasta, sfarmă porţile iadului şi deschide uşile raiului.

Lucrarea de mântuire a lumii nu a încetat pentru că Iisus Hristos, cu moartea pe moarte călcând, a încununat Naşterea Sa cu Învierea Sa.

Iubiţii mei,

Să trăim şi la acest Praznic cu pace, pentru că Dumnezeu este cu noi.

Crăciunul nu este bătrân, el este tânăr, pentru că este actual ca şi acum două mii de ani. De aceea, cu fiecare Crăciun întinerim şi noi, şi trăim bucurii împreună cu copiii noştri, bucurii care vin de la Dumnezeu.

Să cântăm cu toţii Domnului în aceste Sfinte Sărbători, că El S-a preamărit.

Acum, pentru că ne apropiem să trecem într-un nou an, îi mulţumim Prea Bunului Dumnezeu pentru toate binefacerile Sale pe care le-am primit în anul pe care l-am petrecut împreună în muncă şi rugăciune, şi să-L rugăm pe Mântuitorul nostru să ne ajute pe noi şi ţara noastră, iar în anul care vine să mergem pe drumul cel bun cu pace şi cu realizări frumoase, pentru binele şi fericirea copiilor noştri, pe care Dumnezeu ni i-a dăruit şi de care, în faţa lui Dumnezeu, vom răspunde.

Iubiţii mei fraţi şi fii duhovniceşti,

Grija de copiii şi de tineretul nostru este cea mai sfântă datorie pentru noi, pentru Biserica şi Ţara noastră.

Copiii când se nasc sunt chipul lui Iisus Hristos, Cel ce S-a născut într-o peşteră din Betleem. Copiii care se nasc în familia creştină, prin botez devin fiii lui Dumnezeu, de aceea, ca pe un dar al lui Dumnezeu primim şi privim pe fiecare copil.

Binecuvântarea Domnului să vină peste voi, cu al Său har şi cu a Sa iubire de oameni, Sărbători fericite şi un An Nou binecuvântat.

La Mulţi Ani!

Al vostru al tuturor, fierbinte rugător către Dumnezeu,

† JUSTINIAN CHIRA

Episcopul Maramureşului şi Sătmarului

†IOAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL COVASNEI ŞI HARGHITEI

Iubitului nostru cler, cinului monahal şi dreptcredincioşilor creştini, har, milă şi pace de la Dumnezeu Tatăl, iar de la noi, părintească binecuvântare.

„Iată, vă binevestesc vouă bucurie mare ... că vi S-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul" (Lc. 2, 10—11).

Iubiţi creştini,

„Bucuraţi-vă pururea întru Domnul. Şi iarăşi zic: Bucuraţi-vă." (Filip. 4, 4), mai ales astăzi, căci *„Cuvântul trup S-a făcut şi S-a sălăşluit între noi şi am văzut mărirea Lui, mărire ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr."* (In. 1, 14).

„Bucuraţi-vă şi vă veseliţi" (Mt. 5, 12), căci astăzi, întunericul din peştera Betleemului este izgonit, astăzi s-a făcut lumină în lume, astăzi a răsărit Soarele Hristos.

Întâmpinăm duhovniceşte pe dumnezeiescul Prunc, uimiţi fiind de smerita Lui venire la noi ce rătăcisem în lumea fărădelegii. Ne mirăm şi noi de smerita închinare a păstorilor, a magilor şi de blândeţea animalelor care L-au primit în ieslea lor. *Mare taină, Dumnezeu primit în iesle; unde era omul, cununa creaţiei sale? Îl părăsise pe Dumnezeu aşa cum va face şi atunci când Hristos Domnul va rămâne singur pe Golgota.*

Când rămâne omul lângă Dumnezeu? Se pare că tot mai puţin; îşi găseşte alţi dumnezei făcuţi de el, în care îşi află pieritoarea nădejde şi bucurie.

Păcatul distruge acea armonie dintre suflet şi trup, dintre Dumnezeu şi om. Profetul Isaia, prin ce scrie este contemporanul nostru, când zice:

„picioarele oamenilor alergau spre rău, erau grabnice să verse sânge nevinovat ... nu cunoşteau drumul păcii şi pe urmele lor nu era nici o dreptate; cărările lor erau întortocheate şi cine pornea pe ele nu ştia de pace". (Is. 59, 7—8).

Sfântul Apostol Pavel spune că, în urma păcatului „toţi s-au abătut, împreună netrebnici s-au făcut". (Rom. 3, 12).

Lumea de azi trăieşte în aceeaşi atmosferă apăsătoare a păcatului, dar iarăşi, în marea Lui milostivire şi iubire de om — *„S-a născut azi Mântuitor Care este Hristos Domnul"* (Lc. 2, 16), pentru izbăvirea noastră, căci prin Domnul nostru Iisus Hristos „avem pace cu Dumnezeu".

„Mântuitorul a venit să se facă părtaş firii noastre, să ne înveţe prin pildele Sale calea virtuţii, să ne scape de stricăciune, prin comuniune cu Viaţa", ne spune Sf. Ioan Damaschin.

Mântuitorul nostru Iisus Hristos a adus pacea între noi şi Dumnezeu, pacea în oameni, pacea între oameni şi a izbăvit pe om din „robia stricăciunii". (Rom. 8, 21).

Sfântul Atanasie cel Mare ne spune că Fiul lui Dumnezeu *„fiindu-I milă de necazul nostru şi înduioşându-Se de slăbiciunea noastră şi mişcat fiind de stricăciunea noastră, nesuferind stricăciunea asupra noastră, ca să nu piară ceea ce a făcut şi ca să nu se zădărnicească lucrarea Tatălui, îşi ia trup"*.

Tot aşa va continua apoi şi Sf. Ioan Damaschin, zicând: *„Domnul S-a îmbrăcat în haina trupului şi arată în acelaşi timp, bunătatea Sa . . ., pentru că n-a trecut cu vederea slăbiciunea făpturii Lui, ci S-a îndurat de cel căzut şi i-a întins mâna"*. Putem afirma prin urmare că, Fiul Omului, Dumnezeu adevărat a venit să caute şi să miluiască pe cel ce era pierdut: „Aflat-a Hristos pre acea oaie rătăcită şi a luat-o pre umerele Sale, adică a luat spre Sine firea omului... a înnoit firea noastră cea căzută, cu naşterea Sa".

Hristos Domnul S-a născut ca să ocrotească viaţa, pentru ca lumea „viaţă să aibă şi mai multă să aibă" (In. 10, 10). Viaţa se dezvoltă normal şi în duhul Creatorului, numai în pace.

Viaţă, pace şi iertare — sunt coordonatele pe care Hristos Domnul doreşte să aşeze şi astăzi, viaţa noastră. Cât de bine au înţeles şi au transmis către noi acest mesaj, Sfinţii Părinţi ai Bisericii. Astfel, Sf. Clement se roagă, devenindu-ne pildă: *„Doamne, dă-ne înţelegere şi pace nouă şi la toţi cei ce locuiesc pe pământ"*. *„Pacea este maica tuturor bunurilor, temei al bucuriei. Căci dacă aceasta lipseşte, toate sunt de prisos"*, spune Sfântul Ioan Gură de Aur.

În lumea noastră de astăzi ne întrebăm precum odinioară Sf. Vasile cel Mare: *„Ce este mai dulce de auzit decât numele păcii? Sau, ce este mai sfânt şi mai plăcut Domnului decât să te trudeşti pentru pace?"*.

Iubiţi credincioşi,

Oare trebuie să facem pace şi să trudim la rezolvarea ei, numai în momente de mari conflagraţii mondiale? Oare uităm noi, creştinii de astăzi, de acel război nevăzut care face mai multe victime decât toate războaiele care au fost pe acest pământ, de la zidirea lui?

Este oare astăzi, dreptatea socială în lume, pusă la locul ei? Realizând-o, ar duce la bună înţelegere între oameni, ar face să dispară ura dintre oameni, ar rupe jugul robiei.

Iubiţi fii duhovniceşti,

Îngerii, peştera şi omul s-au bucurat la venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu, născut din Fecioara Maria. Trăia în acele zile însă, Irod cel ce avea să tulbure marea bucurie. Străin de taina minunatei stele care călăuzea pe magi, Irod rămâne în întunericul păcatului, stăpânit de patima sa ucigaşă. El face să curgă mult sânge nevinovat, al pruncilor smulşi din braţele mamelor lor. Iată rodul păcatului, al urii.

Cu adevărat, mare păcat este omuciderea. Dumnezeu a oprit cu desăvârşire acest păcat. Mustrarea lui Dumnezeu, când Cain a ucis pe fratele său Abel, a fost necruţătoare:

„Glasul sângelui fratelui tău strigă către Mine, din pământ. Şi acum eşti blestemat de pământul care şi-a deschis gura sa, ca să primească sângele fratelui tău din mâna ta." (Fac. 4, 10—11).

Înţeleptul Solomon stăruie întru povăţuire părintească zicând: *„Fiul meu, de voiesc păcătoşii să te ademenească, nu te învoi, dacă-ţi spun: vino cu noi, să ne punem la pândă ca să vărsăm sânge . . ."* (Pilde. 1, 10).

Profetul Iezechiel spune şi el cuvinte cutremurătoare la adresa celor care ucid: *„Vai de cetatea sângelui!"*

Au apărut, iubiţi credincioşi, probleme mult mai complexe azi, în ce priveşte omuciderea — anticipată de Sf. Vasile cel Mare care face o analiză foarte subtilă a societăţii în care a trăit.

Părinţii, în sărăcia lor, nu mai aveau cu ce trăi, îşi duceau copiii la târg. Pare de necrezut pentru noi azi, ne mirăm, dar să nu mergem prea departe cu mirarea.

Să auzim care erau frământările unui părinte înainte de a-şi duce copilul la târg:

„Pe care din copii îi voi vinde mai întâi, se întreba el? Care va plăcea mai întâi negustorului de grâu? Să vând pe cel mai mare? Mă ruşinez de vârsta lui! Să-l vând pe cel mai mic? Dar mi-e milă de tinereţea lui, care încă nu-şi dă seama de nenorocirea ce ne aşteaptă . . . Şi în urmă, săracul, cu ochii plini de lacrimi, merge însuşi să vândă pe cel mai tânăr dintre copiii lui." (Omilia a VI-a, Despre avariţie).

De o vreme încoace, asistăm parcă neputincioşi în faţa unor probleme mult mai grave, când unii părinţi îşi vând copiii sau îi maltratează în cel mai inuman mod. Alţi copii sunt abandonaţi în lacrimi, în diverse locuri.

Iubiţi părinţi, Pruncul Iisus a venit şi pentru ei, din darurile Sale are ceva şi pentru fiul tău. El a venit să Se dăruiască pe Sine pentru ei şi pentru tine.

Iubită soră întru Hristos, de n-ai unde să-ţi adăposteşti copilul, nu-l ucide, *căci este loc şi pentru el acolo în iesle, lângă Hristos* — e adevărat, nu în palate.

Dar iată că peştera devine astăzi palat şi nu pentru oricine, ci pentru Fiul lui Dumnezeu; fiul tău este chemat şi el aici, lângă Hristos în *casa iubirii* — *Biserica Sa*, făcută din lemn şi piroane.

Iubiţi fraţi şi surori în Domnul, să primim azi în casele noastre, în inimile noastre pe pruncii care colindă şi pe cei ce, pe a lor buze, încă n-a ajuns colinda, dar în a căror inimă S-a sălăşluit Hristos.

Să facem din biserica noastră un sălaş pentru toţi copiii, căci astăzi, Dumnezeu a luat chip de Prunc.

Să dăm mulţumită la acest Praznic, lui Dumnezeu, pentru darurile Sale revărsate asupra noastră, a ţării şi anul acesta.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl şi împărtăşirea Sfântului Duh să fie cu voi cu toţi. Amin.

Al vostru al tuturor de tot binele voitor,

† IOAN

Episcopul Covasnei şi Harghitei

PR. PROF. DR. AUREL JIVI

În ziua de 14 septembrie 2002, la sărbătoarea Înălțării Sf. Cruci, Pr. prof. Dr. Aurel Jivi și-a luat crucea unor grele suferințe, și a purtat-o până la data de 1 noiembrie, la ceasul vecerniei, când s-a mutat la Domnul.

Am primit cu resemnare hotărârea cerească, înțelegând că dacă Domnul rănește, și tămăduiește și dacă lovește, El mângâie și întărește (Deut. 32, 39; Iov 5, 18).

Se cuvine ca acum, când colegul și părintele nostru duhovnicesc nu mai este trupește printre noi, să ne aducem aminte de tot ce a însemnat el pentru Biserica noastră, pentru Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna" din Sibiu, pentru învățământul teologic, în general, din țara noastră și nu mai puțin pentru ceea ce numim îndeobște Mișcarea ecumenică a timpului nostru.

Părintele profesor Aurel Jivi s-a născut la data de 2 august 1943 în localitatea Chișoda, jud. Timiș, din părinții Aurel și Alexandra. Tatăl său a decedat în urmă cu 8 ani, iar mama sa, aflată la venerabila vârstă de 79 de ani, a fost prezentă lângă sicriul său, veghindu-l așa precum odinioară i-a veghiat leagănul prunciei. A avut desigur sprijinitoare și mângâietoare pe Maica Domnului care și ea a gustat bucuria nașterii dumnezeiescului ei Fiu, dar și durerea răstignirii și îngropării Lui, pentru ca apoi să se preaslăvească întru Învierea Lui.

Între 1958—1963, adormitul în Domnul a fost elev eminent al Seminarului Teologic din Caransebeș, școală care continua tradiția spirituală și moștenea zestrea materială a fostei Academii Teologice de acolo. A studiat apoi la Sibiu, între 1963—1967, având parte de o generație de dascăli, poate cea mai strălucită din istoria bicentenară a Facultății noastre de Teologie, generație ce s-a pregătit și selectat prin purtarea de grijă a mitropolitului ctitor de destine umane Nicolae Bălan.

În pofida restricționărilor și îngrădirilor impuse de conducerea comunistă a țării calitatea învățământului teologic de la Sibiu, și nu numai, a fost la cele mai înalte cote, datorită vocației, pregătirii și autorității morale a pleiadei de profesori la care ne-am referit.

Tânărului student Aurel Jivi, înzestrat de către Dumnezeu cu minte luminată, putere de înțelegere și acumulare de cunoștințe, i-a priit acel mediu și a înregistrat și în această etapă a pregătirii sale universitare rezultate de excepție, ceea ce i-a deschis calea către următoarea etapă, a studiilor de doctorat. Și la această formă de învățământ locuri-

le erau drastic limitate de stat, aşa încât, unul sau doi licenţiaţi de la Sibiu, întotdeauna cei mai buni, ajungeau să frecventeze cursurile de doctorat, organizate pe atunci doar de Institutul Teologic universitar din Bucureşti, unde iarăşi printre profesori se numărau cele mai prestigioase nume ale Teologiei româneşti.

Întrucât s-a înscris la specializarea principală Bizantinologie şi secundară Istoria bisericească universală şi Patrologie, l-a avut ca îndrumător direct pe academicianul şi bizantinologul Alexandru Elian, apoi pe vestitul patrolog Ioan G. Coman şi pe eruditul profesor de Istoria bisericească universală, Ioan Rămureanu.

După absolvirea cursurilor de doctorat a beneficiat de o bursă de studii în America. Astfel, între 1970—1973 a urmat cursuri de specializare în Istoria bisericească universală la „Episcopal Theological School" din Cambridge — Massachusetts şi la „Mc Cormick Theological Seminary" din Chicago, obţinând diploma de „master în Teologie".

Punând cap la cap anii de studii pe care i-a parcurs, în flux continuu, de când a început şcoala primară şi până la doctorat, inclusiv, obţinem cifra de 23 de ani. Titlul de doctor i-a fost conferit în 1982, în urma pregătirii şi susţinerii unei teze cu titlul „Ortodoxia în America", lucrare de referinţă, care aborda o problemă actuală şi azi.

Temeinica pregătire teologică acumulată i-a favorizat accesibilitatea în învăţământul teologic universitar. Începând cu 1 octombrie 1973 a fost numit în funcţia de asistent, la secţia istorică de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, cum se numea pe atunci Facultatea noastră, iar după şapte ani, adică în 1980 i se încredinţează suplinirea catedrei de Istoria bisericească universală, succedându-i pr. prof. Milan Şesan, care s-a pensionat. În 1983 va deveni titularul acestei catedre pe care o va onora în modul cel mai pilduitor, până la începutul acestui an universitar, când a survenit această neaşteptată suferinţă, ce i-a adus sfârşitul vieţuirii sale pământeşti.

Timp de 29 de ani părintele profesor Jivi şi-a adus contribuţia la formarea tot atâtor generaţii de viitori preoţi, profesori de religie şi lucrători în domeniul asistenţei sociale.

Având o pregătire teologică de excepţie şi o vocaţie reală pentru misiunea de dascăl, adormitul în Domnul şi-a înscris definitiv numele în rândul marilor personalităţi ale învăţământului teologic românesc.

Cursurile pe care le-a predat au fost întotdeauna la nivelul pe care îl impune rigoarea academică. Deşi foarte pretenţios în aprecierea însuşirii cunoştinţelor, studenţii l-au respectat şi l-au iubit sincer, datorită competenţei, imparţialităţii dar şi înţelepciunii şi dragostei sale pentru ei. Multor studenţi şi absolvenţi le-a hărăzit şansa de a beneficia de burse de studii în străinătate şi în această privinţă cred că nici unul dintre noi n-a realizat mai mult pe acest plan decât iubitul nostru coleg.

Cât priveşte instituţia aflată sub patronajul mitropolitului Andrei Şaguna, părintele Aurel Jivi a trăit cu patos satisfacţia şi bucuria de a-i aparţine şi de a se fi putut adăuga la şirul îndelungat al atâtor vred-

nici înaintaşi. A căutat şi a reuşit să-i apere şi să-i sporească prestigiul neprecupeţind nici un efort în această direcţe.

Avându-l colaborator apropiat în aceşti ultimi doi ani, trebuie să mărturisesc faptul că, tot ceea ce s-a făcut bun în facultatea noastră i se datorează în mare parte lui. Nu şi-a restrâns preocupările doar la sfera responsabilităţilor ce le-a avut în calitate de şef de catedră ci s-a implicat în egală măsură şi în problemele administrative şi gospodăreşti, şi nu mai puţin în cele care vizează educaţia şi formarea duhovnicească a studenţilor.

Şi ca preot, părintele Aurel Jivi a avut o viaţă pilduitoare. Prezenţa sa a fost remarcată continuu la altarul catedralei mitropolitane.

Statura impresionantă de dascăl a părintelui Aurel Jivi a fost dublată şi de aceea a unui ecumenist de renume. Indubitabil, numele său se înscrie, pe acest plan, alături de cele ale unor ierarhi, profesori şi teologi români activi în planul ecumenic precum: Iustin Moisescu, Nicolae Corneanu, Antonie Plămădeală, Dumitru Stăniloae, Milan Şesan, Ion Bria, Nifon Mihăiţă, Dumitru Popescu, Daniel Ciobotea, Viorel Ioniţă şi Ioan Sauca.

De mai mulţi ani este reprezentantul Bisericii noastre în dialogul Ortodoxiei ecumenice cu Alianţa Reformată Mondială.

A fost membru în Comitetul central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi a participat la toate Adunările generale ale acestui organism intercreştin, respectiv la Adunările de la Nairobi (1975), Vancouver (1983) şi Harare. A fost delegat şi la sesiunea unor comisii ale Programului pentru Educaţie teologică a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Geneva 1977, Berlin 1980, Toronto 1981).

A fost desemnat să participe şi la activităţile unui alt for mondial intercreştin, precum Conferinţa Bisericilor Europene. Astfel a luat parte la a VIII-a Adunare Generală a acestei conferinţe, care s-a ţinut la Chania, în Creta în 1979.

Si-a adus o contribuţie importantă la desfăşurarea dialogului cu Biserica Anglicană, fiind un prieten apropiat al episcopului Mervyn Stockwood, el însuşi prieten al Bisericii noastre.

Părintele Aurel Jivi a reactivat, în beneficiul Facultăţii noastre, legăturile mai vechi de dinainte de cel de-al doilea război mondial, cu colegiul din Mirfield, Universitatea din Bath — Anglia. Urmare acestui fapt a avut loc un schimb de studenţi între cele două instituţii universitare din Anglia şi România. Chiar şi în prezent acest schimb funcţionează.

Aceeaşi remarcabilă participare a avut şi în relaţiile Bisericii noastre cu Bisericile Episcopaliană şi Presbiteriană din America. A ţinut spre exemplu cursuri în calitate de visiting professor la Facultatea de Teologie din Pittsburgh.

Pe plan interortodox a participat la ultimele Congrese Mondiale ale Facultăţilor de Teologie ortodoxă care s-au ţinut la Atena, Boston şi Bucureşti.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist la cooptat în delegaţia care a fost prezentă în Canada, cu prilejul hirotonirii şi instalării, în vara ce a trecut, a noului arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din America şi Canada.

A susţinut referate şi a avut intervenţii în cadrul conferinţelor teologice interconfesionale din ţara noastră.

S-a implicat şi în alte activităţi la nivelul ecumenismului local.

A fost membru în Comisia Naţională de Istorie bisericească comparată, parte integrantă a Asociaţiei Internaţionale de Istorie.

Cu adevărat remarcabilă este şi contribuţia profesorului Aurel Jivi în domeniul cercetării şi al scrisului. Lista bibliografică a adormitului în Domnul se află în cuprinsul acestui număr al Revistei Teologice.

De mai mulţi ani, preotul profesor Dr. Aurel Jivi a fost redactor şef al „Revistei Teologice", de la Sibiu.

A activat, în calitate de profesor asociat, în cadrul Facultăţilor de Teologie din Oradea, Timişoara şi Caransebeş, predând Istoria Bisericească Universală, chiar de la înfiinţarea acestor Facultăţi.

S-a numărat apoi între conducătorii de doctorat ai Facultăţii noastre, îndrumând mai mulţi tineri care şi-au încununat studiile cu înaltul titlu de doctor în Teologie.

Datorită prestigiului personalităţii sale, a fost solicitat şi de către unii tineri din străinătate, aparţinători ai altor confesiuni cu care a organizat studii post universitare, la sediul Facultăţii noastre.

Trebuie să subliniem şi calitatea de soţ devotat şi prea iubitor al părintelui Aurel Jivi. A fost căsătorit, cu profesoara de limba engleză Liliana Jivi, care l-a asistat cu mucenicească devoţiune până în ultima clipă a vieţii sale pământeşti.

Îndatoraţi de pilduitoare iubire de care ne-a făcut părtaşi, ne rugăm bunului Dumnezeu să-i dea dezlegare de tot ce a păcătuit în viaţă şi să-i facă parte de răsplata sa cea dreaptă şi de fericirea cerească.

Veşnica lui pomenire!

Slujba prohodului Pr. Prof. Dr. AUREL JIVI

Sicriul cu rămăşiţele pământeşti ale adormitului în Domnul, pr. prof. dr. Aurel Jivi, a fost depus în paraclisul Facultăţii de Teologie „Andrei Şaguna", începând cu data de 1 noiembrie 2002, unde a fost adus de la Tg. Mureş. Studenţii şi studentele care l-au avut ca dascăl, s-au perindat, în reculegere, la căpătâiul său, citind fără întrerupere Psaltirea.

Zilnic, la ceasul Vecerniei s-a oficiat slujbă de pomenire. Astfel, sâmbătă, 2 noiembrie a.c., slujba a fost oficiată de către P.S. Visarion, înconjurat de un sobor de preoţi profesori şi diaconi.

Duminică, 3 noiembrie, slujba s-a oficiat în prezenţa Înalt Prea Sfinţitului dr. Antonie Plămădeală şi a Excelenţei Sale dr. Christoph

Klein, episcopul Bisericii Evanghelice C.A. din România. Ambii conducători de Eparhii au rostit cuvântări de omagiere a adormitului în Domnul.

Prohodirea pr. prof. dr. Aurel Jivi a avut loc luni 4.XI. 2002, în Catedrala mitropolitană, fiind săvârșită de către Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop dr. Nifon Mihăiță al Arhiepiscopiei Târgoviștei, Prea Sfințitul Episcop dr. Laurențiu Streza al Caransebeșului și Prea Sfințitul Episcop-vicar Visarion Rășinăreanu al Arhiepiscopiei Sibiului, înconjurați de un număr impresionant de preoți din profesorii Facultății, reprezentanți ai altor Facultăți, foști studenți, colegi și prieteni.

Răspunsurile au fost date de către corul studenților Facultății de Teologie.

S-au citit mesaje de condoleanțe din partea:

Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a Înalt Prea Sfințitului mitropolit Daniel, al Moldovei și Sucevei, a Înalt Prea Sfințitului mitropolit Antonie al Ardealului, a Înalt Prea Sfințitului mitropolit Nicolae al Banatului, a Înalt Prea Sfințitului Iosif, Mitropolit al Mitropoliei ortodoxe române pentru Europa Occidentală și Meridională, a Prea Sfințitului Episcop Ioan al Oradiei, Bihorului și Sălajului, a Prea Sfințitului Irineu Duvlea, arhiereu vicar al Episcopiei Ortodoxe Române din America, a d-lui prof. dr. ing. Teodor Maghiar, Rectorul Universității din Oradea, a d-lui prof. dr. Iuhasz Tamas, rectorului Institutului Teologic Protestant din Cluj-Napoca, a P.C. arhid. prof. dr. Constantin Voicu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Oradea, aflat în misiunea în America (s-a asociat la mesajul transmis și pr. lector dr. Mircea Ielciu, de la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna", care s-a aflat de asemenea în America), a P.C. Pr. prof. dr. Nicolae Achimescu, decanul Facultății de Teologie „Dumitru Stăniloae", a Universității din Iași.

În numele Facultății de Teologie „Andrei Șaguna" a vorbit pr. prof. dr. Dumitru Abrudan, decanul Facultății care a prezentat personalitatea adormitului în Domnul.

Au rostit apoi cuvântări: Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop dr. Nifon al Târgoviștei, Prea Sfințitul Episcop dr. Laurențiu al Caransebeșului, Dl. prof. dr. Dorin Stoicescu, prorector al Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, Dl. prof. dr. Hans Klein, decanul Facultății de Teologie Evanghelică din Sibiu (care a fost însoțit la funeralii de Dl. prof. dr. Herman Pitters), pr. conf. dr. Ștefan Sandu, de la Facultatea de Teologie „Patriarhul Justinian" din București, care a prezentat mesajul decanului Facultății, P.C. Pr. prof. dr. Nicolae Necula și a profesorilor acelei facultăți (au fost prezente încă două cadre didactice de la București: lector dr. Adrian Gabor și pr. lector dr. Emanuil Băbuș), pr. prof. dr. Vasile Leb, decanul Facultății de Teologie a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, P.C. Pr. asistent I. Covan, de la Facultatea de Teologie a Universității de Vest din Timișoara, P.C. diacon lector dr. Mihai Săsăujan, de la Facultatea de Teologie a Universității din Arad.

Dorim să menționăm prezența la funeralii a reprezentanților Facultății de Teologie din Oradea, în persoana D-lui conf. dr. Liviu Bor-

cea — prodecan, a P.C. Pr. lector Emil Cioară, a P.C. Pr. lector Viorel Popa, a P.C. pr. lector Călin Dușe, a P.C. Pr. asist. Ioan Mizgan și a P.C. Pr. asist. Mihai Brie. Au fost prezenți și reprezentanți ai Facultății de Teologie din Alba Iulia și ai Facultății de Teologie din Baia Mare, în persoana P.C. Pr. lector dr. Daniel Dani și P.C. Pr. lect. dr. Ștefan Ioan Cristian, ambii ucenici ai pr. prof. Aurel Jivi.

Înmormântarea a avut loc în cimitirul orășenesc al Sibiului.

La cantina Facultății de Teologie a avut loc o agapă de pomenire.

Pr. Prof. Dr. DUMITRU ABRUDAN

ACTIVITATEA PUBLICISTICĂ, DIDACTICĂ-ŞTIINŢIFICĂ ŞI ECUMENICĂ A PĂRINTELUI PROFESOR DOCTOR AUREL JIVI

Părintele Profesor Doctor Aurel Jivi, trecut la cele veşnice la 1 noiembrie 2002, a desfăşurat o bogată activitate în cadrul Facultăţii de Teologie „Andrei Şaguna" din Sibiu, la Catedra de Istorie Bisericească Universală, timp de 29 de ani, manifestând o vocaţie reală pentru misiunea de dascăl. În toată această perioadă nu a uitat nici de îndatoririle presupuse de misiunea preoţească. Mai mult decât atât, s-a impus comunităţii ecumenice mondiale ca ecumenist de excepţie, reprezentând Biserica noastră la mai multe întruniri.

Activitatea mult regretatului nostru dascăl poate fi structurată astfel:

A) ACTIVITATEA PUBLICISTICĂ

I. *Cărţi*

1. Orthodox Theological Education in America, Chicago, 1973, 60 p. (mms. dactilografiat). Teză de Magistru în Teologie.
2. Ortodoxia în America şi problemele ei, Bucureşti, 1980, 205 p. Teză de Doctorat. Nu s-a permis publicarea ei în regimul trecut.
3. Orthodox, Catholics and Protestants. Studies in Romanian Ecclesiastical Relations, Cluj University Press, Cluj-Napoca, 1999, 184 p.
4. Studii de istorie bisericească, Ed. Universităţii „Lucian Blaga", Sibiu, 2001, 205 p.

II. *Cărţi editate*

1. Teologie — Slujire — Ecumenism. Omagiu Î.P.S. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Transilvaniei, Crişanei şi Maramureşului la împlinirea vârstei de 70 de ani, Sibiu, 1996 (împreună cu pr. Prof. dr. Mircea Păcurariu), 436 p., extras din „Revista Teologică".
2. Biblie şi Teologie (Prinos de cinstire Părintelui Profesor Dr. Nicolae Neaga, la împlinirea vârstei de 95 de ani), Sibiu, 1997, 171 p., extras din „Revista Teologică".

III. *Studii şi articole*

1. Din istoria primară a Bisericii, în vol. Credinţă Ortodoxă şi viaţă creştină, Sibiu, 1992, p. 39—57.
2. Sinodul I ecumenic, în „Îndrumătorul bisericesc", Roman, 1985, p. 65—67.

3. 1600 de ani de la Sinodul II ecumenic; Valoarea ecumenică a Simbolului niceo-constantinopolitan, „Studii Teologice", 1981, 7—10, p. 606—613.

4. Hotărârea Sinodului II ecumenic, mijloc de păstrare a unității de credință a creștinilor, „Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor", III, 1991, p. 57—62.

5. Sinodul al VII-lea ecumenic, „Mitropolia Moldovei și Sucevei", 1987, nr. 5, p. 102—111.

6. Sf. Ioan Hrisostom — Arhipăstor la Constantinopol, în Mitropolia Banatului, 1969, 4—6, p. 226—235.

7. Literatura teologică bizantină în preocupările lui Nicolae Iorga, în Biserica Ortodoxă Română, 1969, 11—12, p. 1248—1256.

8. Opere teologice bizantine editate în Țările Române de către patriarhul Dositei al Ierusalimului, în Studii Teologice, 1975, 3—4, 219-225.

9. Biserica Ortodoxă din Cipru și situația ei actuală, în Studii Teologice, 1970, 1—2, p. 118—128.

10. Patriarhia Ortodoxă Sârbă de la 1920 până în prezent, în Studii Teologice, 1970, 5—6, p. 452—460.

11. Relațiile Mitropoliei de Carloviț cu Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în secolul al XVIII-lea, în Biserica Ortodoxă Română, 1970, 5—6, p. 587—596.

12. Din istoria uniatismului și a revenirilor la Ortodoxie, în Revista Teologică, 1991, 3, p. 12—19.

13. Importanța corespondenței lui Pliniu cel Tânăr cu împăratul Traian pentru Istoria Bisericească, Anuarul academic 2000/2001, Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna", Sibiu, 2001, p. 103—113.

14. Însemnări despre biserici și mânăstiri din Țara Românească în Jurnalul de călătorie al unui preot englez la 1794, în Biserica Ortodoxă Română, 1981, 7—8, p. 912—917.

15. Contribuții la istoria relațiilor ecumenice româno-anglicane, în Studii Teologice, 1984, 7—8, p. 482—493.

16. Corespondența arhiereului Teodor Trandafir Scorobeț cu teologi anglicani, în „Revista Teologică", 1991, 2, p. 23—32.

17. Biserica Ortodoxă Română în contextul Ortodoxiei actuale, Almanahul „Vestitorul", Paris, 1985, p. 234—237.

18. Biserica Ortodoxă Română și celelalte Biserici Creștine, „Îndrumătorul bisericesc", Sibiu, 1985, p. XXII—XXIV.

19. Cincizeci de ani de la întemeierea Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America, Mitropolia Ardealului, 1979, 4—6, p. 316—319.

20. Studii și cercetări transilvane privind Istoria Bisericească Universală, în vol. „Contribuții transilvănene la Teologia Ortodoxă", Sibiu, 1988, p. 101—118.

21. Iubirea evanghelică, „Îndrumătorul bisericesc", Sibiu, 1975, p. 149—150.

22. Cruce şi înviere, „Mitropolia Banatului", 1977, 7—9, p. 525—527.

23. Iisus Hristos — viaţa lumii, Studii Teologice, 1983, 1—2, p. 114—121.

24. Dreptate, pace, integritatea creaţiei în perspectiva creştină, Studii Teologice, 1989, 2, p. 3—9.

25. Activitatea ecumenică a Î.P.S. Mitropolit Antonie, „Mitropolia Ardealului", 1986, 6, p. 79—85.

26. Părintele Profesor Dr. Milan Şesan la împlinirea vârstei de 70 de ani, Mitropolia Ardealului, 1980, 10—12, p. 939—942.

27. Protopop Stavrofor Profesor Dr. Milan Şesan, Mitropolia Ardealului, 1981, 7—9, p. 679—681.

28. Evenimentul Unirii Principatelor oglindit în Telegraful Român, în Mitropolia Moldovei şi Sucevei, 1984, 1—3, p. 38—44.

29. Ecoul Unirii Principatelor în Transilvania, „Cronica Episcopiei Romanului şi Huşilor", vol. I, Roman, 1989, p. 19—24.

30. La centenarul Eminescu, „Îndrumătorul bisericesc", Sibiu, 1989, p. 18—21.

31. Conferinţa teologică interconfesională, Mitropolia Ardealului, 1974, 1—3, p. 192—202 (împreună cu Diacon Asistent Ion Popescu).

32. A cincea Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Nairobi, noiembrie-decembrie 1975, Mitropolia Ardealului, 1974, 11—12, p. 942—947 (împreună cu Pr. Lector D. Abrudan).

33. Relaţiile lui Ciril Lucaris cu protestanţi transilvăneni, „Revista Teologică", 1992, 3, p. 17—27.

34. Oameni şi Biserici din Răsărit creatori de alfabet, „Revista Teologică", 1993, 1, p. 3—9.

35. Patriarch Cyril Lucaris' Ties with Transylvanian Protestants, în vol. Persoană şi Comuniune, Sibiu, 1993, p. 386—397.

36. Dascăli bănăţeni ai Academiei Teologice Ortodoxe din Oradea, în vol. „Academia Teologică Ortodoxă din Oradea", Oradea, 1995, p. 43—46.

37. Traducători şi traduceri în relaţiile bisericeşti dintre Răsărit şi Apus (secolele XI—XVI), „Revista Teologică", 1995, 3, 22—33.

38. Începuturile istoriografiei bisericeşti universale, „Revista Teologică", 1997, nr. 3, p. 85—95.

39. Sinoadele unioniste de la Lyon (1274) şi Ferrara — Florenţa (1438—1439), în vol. Teologie, Istorie, Viaţă Bisericească, Universitatea din Oradea, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Oradea, 1998, p. 71—80.

40. A VIII-a Adunare Generală a Conferinţei Bisericilor Europene, Mitropolia Ardealului, 1979, 10—12, p. 909—913.

41. Începuturile vieţii bisericeşti la românii ortodocşi din America, în vol. Teologie-Slujire-Ecumenism, Sibiu, 1996, p. 282—294.

42. A 34-a Conferinţă teologică interconfesională, Sibiu, 28—29 noiembrie 1979, Studii Teologice, 1980, 1—2, p. 250—261.

43. Festivităţile prilejuite de împlinirea a 60 de ani de la ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rang de Patriarhie, Mitropolia Ardealului, 1985, 9—10, p. 570—571.

44. Întrunirea pregătitoare a Consultației pentru educație teologică în Europa, Biserica Ortodoxă Română, 1980, 1—2, p. 39—40.

45. Prăznuirea Sfinților Trei Ierarhi la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, Studii Teologice, 1980, 3—6, p. 569—570.

46. România va găzdui cel de al XV-lea Congres mondial de științe istorice (10—17 august 1980), Mitropolia Ardealului, 1979, 4—6, p. 519—521.

47. Episcopii anglicani Lord Mervyn Stockwood și Michael Marshall în vizită la Sibiu, Mitropolia Ardealului, 1978, 4—6, p. 405—407.

48. Vizită ecumenistă, Mitropolia Ardealului, 1978, 1—3, p. 98—99.

49. Vizita Eminenței Sale Lord Mervyn Stockwood Episcopul Londrei de Sud, Mitropolia Ardealului, 1979, 4—6, p. 494—495.

50. Vizita Pastorului Dr. Lukas Vischer la Sibiu, Mitropolia Ardealului, 1979, 1—3, p. 193—194.

51. Vizita Profesorului Oscar Cullman la Sibiu, Mitropolia Ardealului, 1975, 6—8, p. 577—578.

52. Vizita Domnului Emilio Castro, Secretarul General al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Mitropolia Ardealului, 1985, 9—10, p. 624—625.

53. Participarea unei delegații ortodoxe române la Simpozionul internațional de la Sofia, Biserica Ortodoxă Română, 1987, 1—2, p. 43—44.

54. Deschiderea festivă a noului an universitar 1979—1980 la Institutul Teologic Sibiu, Studii Teologice, 1979, 7—10, p. 765—767.

55. Concepția despre preoție a Sfinților Trei Ierarhi, în „Îndrumătorul bisericesc", Sibiu, 2000, p. 125—130.

IV. *Studii și articole publicate în străinătate*

1. Orthodox Participation at Vancouver, „The Ecumenical Review" (Geneva), 1984, 36, p. 174—177.

2. Christianity on the territory of Romania up to the ninth century, „Anuarul Academiei Teologice din Sofia", 1987, 8 p.

3. The Relevance of the Seventh Ecumenical Synod, „The Greek Orthodox Theological Review", 1993, 1—4, p. 291—295 (Boston, SUA).

4. Cyril Lucaris and the Romanians, „The Greek Orthodox Theological Review", 1995, 4 (în curs de apariție), 39 p.

5. A Romanian Pioneer of Orthodox-Anglican Relations: Trandafir Scorobeț, „C.R. Quarterly Review of the Community of Resurrection, Mirfield (UK), 1996, 371, p. 20—24.

6. The Nature of the Church: An Orthodox View, în „The Greek Orthodox Theological Review", vol. 43, 1998, nr. 1—4, p. 493—502.

7. The Nature of the Church, in vol. „Theological Dialogue between Orthodox and Reformed Churches", Boston, 2000.

V. *Traduceri*

a) *Cărţi*

1. Keith Hitchins, Ortodoxie şi Naţionalitate. Andrei Şaguna şi românii din Transilvania, 1846—1873, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1995, 343 p. (declarată „Cartea anului" la Salonul de Carte de la Cluj, mai 1995).

2. Alexander Schmemann, Pentru viaţa lumii. Sacramentele şi Ortodoxia, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2001, 189 p.

3. Vino Duhule Sfinte, Ed. Inst. Biblic şi de Misiune, Bucureşti, 1991, 27 p.

b) *Altele*

1. Articole care s-au publicat în suplimentul englezesc al „Telegrafului Român", 146 p.

2. Rezumatele în limba engleză ale revistei „Mitropolia Banatului"/„Altarul Banatului", 111 p.

3. Rezumate în limba engleză la unele volume editate de Arhiepiscopia Sibiului, Arhiepiscopia Timişoarei, Episcopia Oradiei şi Episcopia Aradului, 253 p.

4. Cuvântări şi documente ale Adunărilor Cultelor din România 63 p.

VI. *Recenzii*

1. K. Hitchins, Andreiu Şaguna and Joseph Arajacic. The Romanian and Serbian Churches in the Decade of Absolutism, Mitropolia Ardealului, 1974, 1—3, p. 145—146.

2. J. Meyendorf, Christ in Eastern Christian Thought, Waschinton, 1969, 218 p., Mitropolia Banatului, 1973, 1—3, p. 185—187.

3. K. Hitchins, Orthodoxy and Nationality: Andreiu Şaguna and the Romanians of Transylvania, 1846—1873, Cambridge University Press, 1977, 332 p, B.O.R., 1978, 7—8, p. 1071—1076.

4. P. Mackendrick, Pietrele dacilor vorbesc, Bucureşti, 1978, Mitropolia Ardealului, 1978, 7—8, p. 636—639.

5. I.D. Suciu, Monografia Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1977, Mitropolia Ardealului, 1979, 4—6, p. 549—553.

6. Ştefan Meteş la 85 de ani, Cluj, 1977, Mitropolia Ardealului, 1979, 7—9, p. 747—749.

7. J. Meijer, A Successful Council of Union: A Theological Analysis of the Photian Synod of 879—880, Studii Teologice, 1980, 1—2, p. 287—289.

8. L.W. Barnard, Two Notes on Athanasius, Rome, 1975, Studii Teologice, 1981, 5—6, p. 478—480.

9. St. Popescu-Boteni, Relaţiile între România şi SUA până la 1914, Bucureşti, 1981, Mitropolia Ardealului, 1982, 7—9, p. 570—572.

10. I. Rămureanu (Ed.), Actele martirice, București, 1982, Mitropolia Ardealului, 1983, 5—6, p. 386—387.

11. Origen, Scrieri alese, București, 1984, Mitropolia Ardealului, 1985, 1—2, p. 124—125.

12. M. Păcurariu, Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867—1918), Sibiu, 1986.

13. I. Rămureanu et al., Istoria Bisericească Universală, vol. II, București, 1983, „Revista Teologică", 3, 1995, p. 132—133.

14. C. Andersen, A.M. Ritter, Geschichte des Christentums, 1/1, Stuttgart, 1993, „Revista Teologică", 1995, 3, p. 133.

15. A. Papadakis, The Christian East and the Rise of the Papacy, New York, 1994, „Revista Teologică", 1995, 3, p. 134—135.

16. M. Păcurariu, Geschichte der Rum. Orth. Kirche, Erlangen, 1994, „Revista Teologică", 1995, 3, p. 135—136.

17. O. Chadwick, A History of Christianity, London, 1995, „Revista Teologică", 1995, 4, p. 157—158.

18. J. McManners (ed.), The Oxford Illustrated History of Christianity, Oxford, 1992, „Revista Teologică", 1995, 4, p. 156—157.

19. Î.P.S. Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală, De la Cazania lui Varlaam la Ion Creangă, vol. I, 201 p., De la Filotei al Buzăului la Andrei Șaguna, vol. II, 221 p., De la Alecu Russo la Nicolae de la Rohia, vol. III, 245 p., Sibiu, 1997, Revista Teologică, 1997, 4, p. 175—177.

VII. *Lucrări citate de alți autori*

1. Relațiile Mitropoliei din Carloviț cu Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în secolul al XVIII-lea, Biserica Ortodoxă Română, 1970, 5—6, p. 587—596;

citat de:

Keith Hitchins (S.U.A.), Andreiu Șaguna and Joseph Rajacic: the Roumanian and Serbian Churches in the Decade of Absolutism, „Revue des Etudes Sud Est Europeennes", 1972, 3, p. 567—579;

Idem, Orthodoxy and Nationality: Andreiu Șaguna and Romanians of Transylvania, 1846—1876, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts & London, 1977, p. 302;

Idem, Conștiință națională și acțiune politică la românii din Transilvania 1700—1868, Editura Dacia, Cluj, 1987, p. 204.

Bibliografia istorică a României, vol. IV București, 1975, p. 170.

Pr. Prof. dr. Mircea Păcurariu, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. II, București, 1981, p. 513 și 660.

2. Biserica Ortodoxă din Cipru și situația ei actuală, Studii Teologice, 1970, 1—2, p. 118—128;

citată de:

I. Floca, Contribuții transilvănene la dezvoltarea legislației bisericești, „Contribuții transilvănene", p. 294.

Bibliografia istorică a României, vol. V, Bucureşti, 1980, p. 139.
Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, op. cit., p. 280.

4. Însemnări despre biserici şi mănăstiri din Ţara Românească în jurnalul de călătorie al unui preot englez la 1794, Biserica Ortodoxă Română", 1981, 7—8, p. 912—917;

citat de:

Bibliografia Istorică a României, vol. VI, Bucureşti, 1985, p. 67.
Alexandru Moraru, Biserica Angliei şi Ecumenismului. Legăturile ei cu Biserica Ortodoxă Română, Bucureşti, 1986, p. 168.

Contribuţii la istoria relaţiilor ecumenice romăno-anglicane, Studii Teologice, 1984, 7—8, p. 482—493;

citat de:

Alexandru Moraru, op. cit., p. 93.
Bibliografia Istorică a României, vol. VII, Bucureşti, 1990, p. 199.
Dorin Oancea, Ecumenismul în gândirea teologică transilvăneană, în vol. „Contribuţii transilvănene", Sibiu, 1988, p. 344.

6. Evenimentul Unirii Principatelor oglindit în „Telegraful Român", Mitropolia Moldovei şi Sucevei, 1984, 1—3, p. 38—44.
Bibliografia Istorică a României, VII, Bucureşti, 1990, p. 250.

7. Studii şi cercetări transilvănene privind Istoria Bisericească Universală din vol. „Contribuţii transilvănene la teologia ortodoxă", Sibiu, 1988, p. 101—117;

citat de:

Bibliografia Istorică a României, VII, Bucureşti, 1990, p. 340.

8. Întrunirea pregătitoare a Consultaţiei pentru educaţie teologică în Europa (Berlin, 22—24 ianuarie 1980), Biserica Ortodoxă Română, 1980, 1—2, p. 39—40;

citat de:

Ioan Glăjar, Aspecte din activitatea pastorală şi preocupări de teologie pastorală în Transilvania, în vol. „Contribuţii transilvănene la Teologia Ortodoxă", Sibiu, 1988, p. 260.

9. 1600 de ani de la Sinodul II Ecumenic. Valoarea ecumenică a Simbolului niceo-constantinopolitan, Studii Teologice, 1981, 7—10, p. 606—613.

citat de:

Dorin Oancea, Ecumenismul în gândirea teologică transilvăneană, în vol. „Contribuţii transilvănene la Teologia Ortodoxă", p. 347.

10. Activitatea ecumenică a Î.P.S. Antonie, Mitropolia Ardealului, 1986, 6, p. 79—52;

citat de:

Dorin Oancea, art. cit., p. 355.

11. Cyril Lukaris'Ties with Transylvanian Protestants din vol. Persoană şi Comuniune, Sibiu, 1993, p. 386—397;

citat de:

Ion Bria, Romania, Orthodox Identity at a Crossroads of Europe, Geneva, 1995, p. 21.

B) *ACTIVITATEA DIDACTICĂ-ŞTIINŢIFICĂ*

1. *Ca profesor de Istoria Bisericii Universale la Facultatea de Teologie „Andrei Şaguna" din Sibiu a ţinut:*

Cursuri şi seminarii la nivel de licenţă, de master şi doctorat; Examene de admitere şi absolvire (licenţă, master şi doctorat); Examenele din sesiunile anului universitar.
Îndrumarea studenţilor de la master şi a doctoranzilor.

A făcut parte din mai multe comisii de acordare a Doctoratelor în Teologie.

S-a ocupat de organizarea şi desfăşurarea vizitelor la noi a unor preoţi şi studenţi englezi şi a vizitelor a 7 studenţi ai Facultăţii noastre la Bath şi Liverpool (Anglia) şi a unor perioade de cercetare a 2 doctoranzi ai noştri la Oxford şi Mirfield-Leeds.

S-a preocupat de introducerea unor cursuri noi:

● „Church and Society in the First Three Centuries", curs în limba engleză pentru studenţi de la Bath Spa University College, Anglia, aflaţi la Facultatea de Teologie în cadrul schimburilor SOCRATES (semestrul de primăvară, 1999).

● „Introduction to Orthodoxy", pentru studenţi de la aceeaşi universitate (semestru de primăvară, 2000).

● „Biserica în lumina Actelor Martirice" — curs pentru studenţii de la Ciclul de Studii Aprofundate.

● „Introducere în Metodologia Istoriei bisericeşti" pentru studenţii de la Ciclul de Studii Aprofundate (1999—2000).

2. *Congrese şi reuniuni ştiinţifice*

În semestrul de primăvară al anului 1986 (7 martie — 30 mai) a ţinut la Institutul Teologic din Pittsburg, Pennsylvania cursul aflat în programa analitică a acelei şcoli „Creştinătatea Ortodoxă Răsăriteană" la care au participat studenţi de diferite confesiuni: prezbiterieni, anglicani, luterani şi metodişti.

Pentru perioada 16 octombrie — 13 noiembrie 1991 a fost invitat să ţină conferinţe la colegiile teologice anglicane „St. Stephen's" din Oxford şi „Resurrection" din Mirfield.

Între 24—28 octombrie 1986 a participat la Sofia, Bulgaria, la Simpozionul ştiinţific internaţional dedicat celei de a 1100-a aniversări a Sf. Clement de Ohrida. Simpozionul, care a avut loc la Academia Teologică din Sofia, a fost organizat de către Patriarhia Bulgară împreună cu Academia Bulgară de Ştiinţă. În cadrul Simpozionului a prezentat comunicarea „Creştinismul pe teritoriul României până în secolul al IX-lea".

În cadrul celui de al treilea Congres Internaţional al Facultăţilor de Teologie Ortodoxe, care a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Brooklin, Massachusetts (SUA) între 30 august — 4 septembrie 1987, având ca temă „Icoană şi Împărăţie: Ortodoxia cu faţa spre seco-

lul al XXI-lea", a prezentat comunicarea „Relevanța Sinodului VII ecumenic".

Tot în Statele Unite a participat, în perioada 9 noiembrie — 4 decembrie 1987 la programul intitulat „Rolul religiei în Statele Unite", program organizat de către Agenția Statelor Unite pentru Informații, la care au fost invitați reprezentanți creștini și musulmani din Costa Rica, Jamaica, Nigeria, România și Surinam. A mai participat la simpozionul „Noi evoluții în Europa Centrală și Răsăriteană, impactul lor asupra mărturiei Bisericilor", Moscova, 14—20 mai 1990 și la simpozionul „Bisericile Europei și lumea a treia", Haslev, Danemarca, 11—14 septembrie 1990.

Între 19—21 octombrie 1990 a participat la simpozionul „Europa și Bisericile" la Academia Evanghelică din Mühlheim/Ruhr.

Tot în Germania, în localitatea Lübbecke a participat în zilele de 3—7 februarie 1991 la Conferința capelanilor militari din vremuri de tranziție". Între 16 septembrie — 9 noiembrie 1991 a fost invitat la Colegiul teologic din Mirfield (West Yorkshire) și de Colegiul St. Stephen's House din Oxford să viziteze aceste colegii și a ținut conferințe pe teme de istorie bisericească în cadrul lor precum și la Universitatea din Leeds și la University Schools din Oxford.

În perioada 16—28 septembrie 1991 a ținut următoarele prelegeri la Colegiul Teologic din Mirfield, Anglia:

„Importanța sinoadelor ecumenice";

„Relații între ortodocși și protestanți în secolele XVI—XVII";

„Activitatea religioasă și socială a Bisericii Ortodoxe Române după Revoluția din Decembrie 1989".

Tot în aceeași perioadă a vorbit studenților din cadrul Departamentului de Teologie și Studii Religioase al Universității din Leeds despre „Momente mai semnificative ale istoriei Bisericii Ortodoxe Române".

În perioada 29 septembrie — 9 noiembrie 1991 a fost oaspetele Colegiului „St. Stephen's House" din Oxford. Acolo a vorbit despre „Noile probleme care stau în fața Bisericii Ortodoxe Române în contextul schimbărilor din România" și despre „Istoria și situația actuală a Bisericii Ortodoxe Române și a învățământului teologic".

În ziua de 6 noiembrie, într-una din aulele Universității Oxford, în prezența unor studenți de la diferite colegii, a prezentat prelegerea „Relațiile Patriarhului Ciril Lucaris cu românii în contextul raporturilor dintre ortodocși, romano-catolici și protestanți în secolul al XVII-lea".

În perioada 6 februarie — 5 martie 1992, la invitația prof. dr. V. Bruce Rigdon, a participat la proiectul ecumenic de la Grosse Pointe Memorial Church in Grosse Pointe, Michigan, SUA. La Academia Teologică Laică de acolo a ținut următoarele prelegeri:

„Biserica Ortodoxă în epoca sinoadelor ecumenice";

„Relațiile dintre ortodocși și catolici după schismă";

„Relațiile dintre ortodocși și protestanți în sec. XVI—XVII";

„Privire generală asupra istoriei B.O.R.";

„Relaţiile dintre ortodocşi şi protestanţi în timpul războiului de 30 de ani".

În 20 septembrie 1997 a participat la Simpozionul „Zilele Marcus Ulpius Traianus", organizat de Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Sibiu, Universitatea „Lucian Blaga", Asociaţiunea „Astra" şi Biblioteca „Astra". În cadrul simpozionului a prezentat, la secţiunea I: Istorie şi arheologie romană, comunicarea „Corespondenţa lui Pliniu cel Tânăr cu împăratul Traian — sursă pentru Istoria bisericească".

Între 12—18 octombrie 1997 a participat la al XI-lea Congres Internaţional „Tesalonicul creştin: un oraş în care Răsăritul şi Apusul se întâlnesc", Mânăstirea Vlatadon, Tesalonic. La sesiunea a VI-a de Istorie, din 14 octombrie, a prezentat comunicarea „Românii despre Sfântul Grigorie Palama şi despre Isihasm" (17 p. dact.), care a fost publicată în volumul conţinând comunicările Congresului.

Între 3—5 februarie 2000 a participat la Vulcan (Braşov) la simpozionul internaţional „Ostliches und westliches Vorstündnis des Verhaltnisses von Bild und Wort", cu comunicarea „Imagine şi cuvânt în Tradiţia Ortodoxă".

C) *ACTIVITATEA ECUMENICĂ*

A făcut parte din delegaţia Bisericii Ortodoxe Române la două adunări generale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor: Nairobi (1975) şi Vancouver (1983).

Între 1—8 iulie a participat la lucrările Comisiei pentru Participarea Bisericilor la Dezvoltare (CCPD) din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor care s-a ţinut la Kiev. În timpul lucrărilor a fost moderatorul uneia din cele trei grupe de discuţii. Tot atunci a fost ales să reprezinte zona Europei de Răsărit la o masă rotundă de discuţii.

În perioada 1977—1983 a fost membru al Programului pentru Educaţie Teologică din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericii şi în această calitate a participat la întrunirile de la Geneva (1977), Berlin (1980) şi Toronto (1981). În cadrul Conferinţei Bisericilor Europene a participat la lucrările celei de a VIII-a Adunări generale a acesteia (Creta, octombrie 1979) şi la adunarea cu tema „Dreptate, pace, integritatea creaţiei" organizată de CBE împreună cu Conferinţa Episcopilor Catolici din Europa la Basel (mai, 1989).

În ce priveşte Conferinţa creştină pentru pace, a participat ca delegat al Bisericii noastre, mai întâi la o întrunire a Comisiei pentru tineret a Conferinţei, care a avut loc la Leningrad în decembrie 1984. A participat la cea de a VI-a consultaţie a reprezentanţilor Bisericilor din SUA şi Europa Răsăriteană care a fost organizată de CCP la Karlovy Vary. A prezentat acolo referatul „Angajarea Bisericilor pentru pace şi dreptate în Răsărit şi Apus". Tot acolo a fost raportor al celei de a doua grupe de discuţii.

La invitaţia organizaţiei bisericeşti ecumenice „Creştinii Asociaţi pentru Relaţii cu Europa Răsăriteană" a participat, între 1 octombrie

— 12 noiembrie 1976, în capitala Statelor Unite, la un proiect ecumenic cu prilejul bicentenarului acelei ţări.

Între 14 iunie — 28 iulie 1978 a participat la un schimb de teologi cu Biserica Angliei, la Londra, Oxford, Cambridge, York şi Cardiff.

În toamna anului 1980 a participat la un proiect ecumenic al Bisericii Prezbiteriene din SUA în localitatea Menomineee, Michigan pentru reprezentanţi ai Bisericilor din Europa Răsăriteană.

De la începutul dialogului teologic oficial dintre Bisericile Ortodoxe şi Alianţa mondială a Bisericilor Reformate a făcut parte din delegaţia Bisericii noastre la toate întrunirile acestuia: Basel (1988), Minsk (1990), după cea de a doua întrunire fiind numit secretar al părţii ortodoxe.

Între 14—20 mai 1990 a participat la Moscova la consfătuirea cu tema „Noi evoluţii în Europa Centrală şi Răsăriteană; impactul lor asupra mărturiei Bisericilor". În cadrul acesteia a îndeplinit rolul de moderator al uneia dintre cele trei grupe de discuţii. Consfătuirea a fost organizată de către Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

Consiliul Bisericilor Nordice l-a invitat la o întrunire a unei comisii a acestuia în localitatea Haslev din Danemarca, între 11—14 septembrie 1990.

Între 6 februarie — 5 martie 1992, în cadrul unui program ecumenic, a ţinut o serie de prelegeri la Academia Teologică a Laicilor din Grosse Pointe, Michigan şi la Institutul Teologic Prezbiterian din Detroit.

Ca membru al Comisiei de dialog teologic între Bisericile Ortodoxe şi Alianţa Mondială a bisericilor Reformate a participat la întrunirile de la Limassol, Cipru (8—13 ianuarie 1994), Chambesy, Elveţia (7—8 aprilie 1995), şi la următoarea întrunire, care va avea loc la Aberdeen, Scoţia (10—14 iunie 1996).

Între 7—13 mai 1998 a participat la Întrunirea ortodoxă pregătitoare pentru cea de a VIII-a Adunare Generală a C.E.B., Institutul Teologic „Sf. Ephrem", Maarat Saydnaya, Siria.

Între 16—21 iunie 1998 a participat la a VI-a întrunire a Comisiei Internaţionale de dialog teologic dintre Biserica Ortodoxă şi Alianţa Mondială a Bisericilor Reformate, Zakynthos, Grecia. Aici a făcut parte din Comitetul de redactare.

Întrunirea ortodoxă pregătitoare pentru cea de a VIII-a Adunare Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor, Maarat Saydnaya, Siria, 7—13 mai 1998.

A VI-a întrunire a Comisiei Internaţonale de dialog teologic dintre Bisericile Ortodoxe şi Alianţa Mondială a Bisericilor Reformate, Insula Zakynthos, Grecia, 16—21 iunie 1998.

A VIII-a Adunare Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor, Harare, Zimbabwe, 13—17 decembrie 1998.

Întrunirea Comitetului pregătitor al Comisiei Internaţionale de dialog teologic dintre Bisericile Ortodoxe şi Alianţa Mondială a Bisericilor Reformate, Chambesy-Geneva, Elveţia, 12—15 februarie 1999.

Lucrările Comitetului Central al Consiliului Mondial al Bisericilor, Geneva, 27 august — 3 septembrie 1999.

Întrunirea unui subcomitet al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Damasc, martie 2000; Dialogul teologic ortodox-reformat, Pittsburgh, SUA, aprilie 2000.

D) *Alte responsabilități*

1. Membru al Comitetului Central al Consiliului Mondial al Bisericilor pe perioada dintre Adunarea Generală de la Harare și următoarea adunare generală.
2. Secretar al părții ortodoxe în dialogul teologic cu Reformații (din 1990).
3. Membru în Comisia Națională de Istorie Eclesiastică Comparată (din 1980).

Părintele profesor Aurel Jivi a fost redactor responsabil al „Revistei Teologice“ din 1995. În această calitate s-a străduit să asigure apariția revistei în mod regulat și de o înaltă calitate.

De asemenea, a fost redactor adjunct al „Telegrafului Român“.

Pr. Lect. dr. AUREL PAVEL

TEOLOGIA COLINDELOR DIN MĂRGINIME

Una dintre sărbătorile cele mai așteptate și mai dorite în lumea satului românesc este fără îndoială sărbătoarea Nașterii Domnului sau Crăciunul.

Lumea mirifică a satului are un adevărat cult pentru pregătirea așa cum se cuvine a acestui eveniment în jurul căruia gravitează toate obiceiurile și colindele care vin din neguri de istorie, multe din ele încă din vechimea precreștină a etnogenezei noastre.

Crăciunul cu salba lui de sărbători care îl precede și care îl urmează constituie un fel de *„axis mundi“*, pentru spiritualitatea satului românesc. Nicăieri cred ca și la români, Crăciunul și evenimentul în sine al Nașterii Domnului, nu este așteptat cu atâta bucurie, cu atâta dragoste și cu atâta osârdie întru primenirea sufletească și cuminecarea lăuntrică din măreția și bogăția acestei sărbători.

Și în satele din Mărginimea Sibiului, Crăciunul are o conotație spirituală aparte. Satul încă de la Sf. Nicolae se îmbracă într-un veșmânt de sfințenie, de reculegere și de măreție întru întâmpinarea zilei celei Sfinte de Crăciun. Tinerii organizați în cete învață sub conducerea unui primar tradiționalele colinde pentru a putea binevesti în noaptea sfântă tuturor sătenilor vestea cea mare a venirii în lume a Fiului lui Dumnezeu.

În Tălmăcel, sat din Mărginime, vestit prin puritatea credinței și prin destoinicia locuitorilor săi în vechime majoritatea ciobani, praznicul Nașterii Domnului are o semnificație aparte. Mai întâi prin aceea că cele două cete de tineri, *„Ceata mare“*, cuprinzând tinerii cu stagiul militar satisfăcut și *„Ceata mică“*, care cuprinde pe cei care n-au făcut armata își aleg fiecare câte un primar și apoi în fiecare seară începând de la Sf. Nicolae, se strâng la o gazdă pentru a învăța colindele. În Ajunul Crăciunului, seara cele două cete de feciori se reunesc în fața Bisericii, îmbrăcați în cojoace și cu bâte păstorești în mâini, și merg la casa preotului unde colindă după obicei două sau trei cântări după care preotul le ține un scurt cuvânt de învățătură arătând importanța Nașterii Domnului și îndemnându-i să poarte această veste la toți locuitorii satului și să aibe o comportare demnă. Cetele de juni devin niște *„binevestitori“* aidoma îngerilor și păstorilor care au vestit minunea petrecută in Betleemul Iudeii. Apoi cele două cete se împart pe cele două văi ale satului și îi colindă pe toți gospodarii care îi așteaptă cu drag și care la sfârșit le dăruiesc colindătorilor tradiționalul colac și o sumă de bani.

Ce este important la Tălmăcel sunt colindele care vin din vechime și care s-au păstrat nealterate până astăzi fiind transmise din generație în generație. De remarcat că în Tălmăcel nu există obiceiul colindatului ca la oraș sau în alte părți unde copiii merg din casă în casă, ci colindele sunt cântate doar de cetele de feciori. Doar în a doua zi de Crăciun, dimineața după Sf. Liturghie, *„stelarii"*, copii de școală elementară, merg cu Steaua pe la casele credincioșilor.

La Tălmăcel se cântă următoarele colinde specifice: *„Păltiorul"* în care se face referire la o *„gazdă de domn bun"*:

„Ce-mi ascultă toaca-n ceruri
Toaca-n cer și slujba-n rai",

slujba fiind cântată de:

„Doi, trei popi bătrâni
Și nouă dieci tineri"

aluzie la numerele sfinte în creștinism trei și nouă. Preotul cel bătrân îl trimite pe diacul cel tânăr să lovească în toacă de trei ori pentru a da de veste cocoșilor să cânte:

„Pe preoți de a-i deșteptară
Să se scoale să se încalțe,
Să se încalțe să se spele
La biserici să-mi mânece
Să tragă clopotele
Să audă popoarele,
La biserici ca să vie
Și să vie și să vază
Și să-mi vază și să crează
Că s-a născut Fiul Sfânt
Fiul Sfânt pe acest pământ".

Urmează apoi încheierea care denotă vechimea acestei colinde din vremea când în antichitatea creștină Crăciunul se prăznuia în aceeași zi cu Boboteaza:

„Și-L botează în Bobotează
Când lumea se-ncreștinează".

O altă colindă străveche este *„Țărănească"* în care se vorbește de o casă *„înaltă minunată"* de fapt o casă țărănească înăuntrul căreia:

„Sunt o Doamne mese-ntinse,
Mese-ntinse jețuri scrise
Și dalbe făclii aprinse".

La primul colţ de masă, în această casă:

Şade Domnul Dumnezeu";

la al doilea colţ şade *„Petru, Sfântul Petru"*, iar la al treilea colţ de masă şade în chip simbolic gazda casei care închină către Dumnezeu *„cu un pahar ales de aur"*. Urmează un dialog între Dumnezeu şi gazdă prin care este cerut acest pahar, dar gazda politicoasă refuză acest lucru spunând:

„Nu-mi e pahar de vânzare
Nici o Doamne de schimbare"
Că mi-e dat de la nănaşul,
Nănaşul când mi l-a dat
Tare pe min' m-a jurat
Nici să-l vând şi nici să-l schimb",

pe motiv că:

„În uzna paharului
Scrisă-i viţa vinului,
Şi-n toarta paharului
Scrisu-i spicul grâului
Scrisă-i sora soarelui".

Avem şi aici amintite elementele fundamentale ale Tainei Sf. Euharistii, vinul şi pâinea, care la Sf. Liturghie se prefac în Trupul şi Sângele Domnului.

O altă colindă din zonă este *„Sus la poarta raiului"*, în care ni se prezintă tânguirea lui Adam, protopărintele nostru, în faţa uşilor închise ale Paradisului în urma greşelii comise de a mânca din pomul oprit:

„Sus la poarta Raiului
La grădina Mărului,
Şade Adam şi-şi plângeară
Cu amar se tânguiară
O vai Evo ce-ai făcutu
De lumină te-ai lipsitu".

Eva dă vina pe şarpe, care a îndemnat-o zicându-i:

„Mâncă Evo mere bune
Ca să trăieşti mult pe lume
Mâncă Evo mere dulci
Ca din rai să nu te duci".

Este imaginată apoi o convorbire dintre Raiul personificat şi Adam:

„Raiul așa a strigatu
Toate s-au cutremuratu
Du-te Adame de la mine
Dacă te-ai lipsit de bine
Adam începu a plânge
Și din grai așa a zice
Raiule grădină dulce
Eu din tine nu m-aș duce
De mirosul florilor
De zumzetul albinelor
De para făcliilor
De izvorul laptelui
De dulceața pomilor
Și din partea mea cea bună
Cu îngerii dimpreună".

În colinda *„Sus pe lâng-o mare Doamne"* se face amintire de o biserică mare în care șade *„Domnul Dumnezeu"*, împreună cu *„nouă dieci tineri"* și *„nouă călugărei"*. Slujba sfântă este cântată de Maica Sfântă care se coboară:

„Pe troianul cerului
Pe cornul altarului
Cu-n Fiuț micuț în brațe"

Fiul începe a plânge iar Maica Domnului îi promite că-i va da:

„Busuiocul fetelor
Măr de dar al junilor
Și crucea bătrânilor
Și botezul pruncilor
Și-o găleată de botez
Și-un scaun de judecată
Și cheile raiului
Tu raiul vei descuiară
Și în rai că vei intrară
Și pe scaun vei ședeară
Și vei începe a botezară
Din păgâni făcând creștini
Și din creștini oameni buni
Mărul cu florile dalbe".

În această colindă se face referire directă la misiunea Mântuitorului Hristos, aceea de a deschide porțile Raiului prin jertfa Sa, de a judeca viii și morții și de a hărăzi Botezul creștin tuturor celor care vor crede în numele Lui.

O colindă de o profunzime aparte este cea numită *„Corabia"*, care grăieşte despre o corabie simbol al Bisericii în care şade acelaşi *„Domn Dumnezeu"* şi pe care *„o mână negri de jidani"*:

„Şi-o mânară şi-o mânară
Domnului bunu
Până aicea ce-o sosiră,
Jos la cruce de măr dulce".

Este descrisă apoi răstignirea Mântuitorului astfel:

„Din corabie jos mi-l dară
Domnului bunu
Sus pe cruce-l ridicară
Dar grea muncă ce-i dădură
Domnului bunu
Dându-i piroane de fieru,
Dându-i brâul de măceşu,
Domnului bunu,
Dându-i pahar de cel amaru".

După ce Iisus şi-a dat duhul spune colindul:

„De pe cruce jos mi-L dară
Stan de piatră-L încuiară", aluzie la mormântul Domnului din Grădina Ghetsimani;

„Patru străji că s-au pusu
Domnului bunu
Patru sfinţi s-au coborâtu", aluzie la cei patru evanghelişti;
„Patru sfinţi cu patru cărţi
Sfinţii începu de a cetiră
Domnului bunu
Stan de piatră de-a'mpietriră
Şi din groapă de-a ieşiră", menţiune la evenimentul Învierii Domnului a treia zi după Scripturi. Domnul cel Înviat se adresează astfel celor care-L ascultă:

„Sfinţiţi-vă după Mine
Domnului bunu
Care Mi-aţi slujit cu bine
Domnului Bunu
Să fiţi sfinţi ca şi Mine
Domnului bunu", text ce aminteşte de imperativul veterotestamentar: *„Fiţi sfinţi că sfânt sunt Eu, Domnul Dumnezeul vostru"* (Levitic).

O altă colindă intitulată: *„Dragi sfinţi"*, creează un dialog dintre Dumnezeu şi sfinţii săi care îl întreabă din ce elemente este constituită fiinţa lumii. La această întrebare esenţială Dumnezeu răspunde:

„Dintr-un grâu şi un vinu
Şi al treilea miru".

Şi aici apar menţionate elementele euharistice precum şi taina mirului, taină de iniţiere în creştinism. Este imaginată apoi o procesiune în ziua de Ispas în care Dumnezeu cu sfinţii săi au ieşit:

„Cu crucile în câmpu
Sus la Ierusalimu", cu scopul de a vedea starea recoltelor:
„Ca noi să vedemu
Grânele de-s bune,
Oarzele de-s coapte
Secările de-s înflorite
Livezile de-s-nverzite,
Viţa de-i rodită"

Ajungând procesiunea la *„lina fântână cea cu apă bună"*, după ce s-au adăpat şi-au odihnit:

„Câinii de păgâni,
Ei ne-au tot păzitu
Pân' ce-am adormitu
Dacă am adormitu
Ei ne-au ocolitu
Şi ne-au înconjuratu
Voi toţi aţi scăpatu
Pe Mine m-au dusu
La curţi de Pilatu
Grele munci mi-au datu".

Sunt enumerate muncile Domnului:

„Piroane de fier
Prin pălmi şi prin tălpi", dar,
„Unde-i bătea,
Sângele curgea
Unde jos cădea
Bun vin se făcea
Săracii alergară
De se adăpară".

Sângele lui Hristos curs pe crucea Golgotei este cu adevărat băutură duhovnicească pentru cei care cred în El. Şi colinda continuă:

„De încins îl încinseră
Şi-l înconjurară
Cu brâu de măceşu,
Unde-l descingeară,
Carnea-i culegeară,
Unde jos îl dară,
Bun grâu se făceară
Săracii alergară,
De se ospătară". Aici trupul Domnului simbolizat prin grâu este hrană pentru toţi aceia care se împărtăşesc cu credinţă din El.

„Pe cap îi puneară
Cunună de spini,
Rug de mărăcini
Unde-i puneară,
Sudori îi curgeară
Unde jos picară
Bun mir se făceară
Săracii alergară
De se miruiră
Şi se încreştinară.

Şi al treilea element constitutiv al vieţii creştine apare aici şi anume mirul, una din cele şapte sfinte Taine ale Bisericii. Cu siguranţă că *„săracii"* de care se vorbeşte în această colindă sunt *„neamurile"* care au fost chemate la cunoaşterea adevărului în lipsa fiilor care l-au renegat pe Domnul.

Pe lângă aceste colinde cu substrat teologic mai sunt câteva care au caracter specific, legate chiar de praznicul Crăciunului, ca de exemplu: *„Dejunul"*, *„Din oraşul Vifleem"*, *„Ce-te, Domn bun, veseleşte"*, *„Da auziţi"*, şi *„Cunună de vineţele"*.

Dimineaţa după slujba Utreniei, care în Mărginime începe la ora patru şi după Sf. Liturghie, cetele de juni împreună cu toţi credincioşii ies în uliţa mare din faţa bisericii şi cântă o altă colindă intitulată *„Ziorile"* în care zorile zilei sunt rugate să nu se reverse deoarece tinerii: *„N-au somnatu,*

„În noaptea aceasta,
Noaptea de Crăciunu
Şi al lui Sfânt bătrânu
Căci au tot umblatu
La margini de satu..." se face referire apoi la o bătălie simbolică între *„trei vulturi suri"*, care se băteau:

„Pe-o cunună sfântă
Şi pe-un fulg de aur", pe care feciorii le-au răscumpărat şi le-au dus la fiecare casă colindată:

„Unde-s feți și fete
Feciori de-nsuratu,
Fete de împăratu . . .
Ca ei să le poarte
Doar la zile mari,
Și la sărbători
Mai adeseori
La Sfântul Crăciun
La dalbe biserici
Și la Bobotează
Când se încreștinează". Și aici avem referință la Botezul Domnului care în vechime se prăznuia odată cu Nașterea Domnului, obicei păstrat până astăzi în Biserica Armeană.

Prin bogăția conținutului, prin fidelitatea față de textul Evangheliei și prin mesajul lor, aceste colinde străvechi sunt și astăzi un mijloc de transmitere a adevărului revelat, un îndrumător întru cunoașterea tainelor dreptei credințe și un mesager până la noi a cunoștințelor teologice ale înaintașilor noștri.

Prin ele ei și-au păstrat credința și limba și este de datoria noastră a celor de astăzi să le transmitem generațiilor viitoare tot atât de curate, tot atât de pline de simțire duhovnicească și tot atât de dătătoare de noi speranțe întru dobândirea vieții celei noi adusă în lume la *„plinirea vremii"* (Gal 4, 4) de Fiul lui Dumnezeu întrupat.

† VISARION RĂȘINĂREANU
episcop-vicar
SIBIU

PREOCUPĂRI DE ISTORIA ARTEI ROMÂNEŞTI ÎN PRIMUL SFERT AL SECOLULUI XX

Amplul proces de modernizare pe care l-a cunoscut lumea românească începând cu mijlocul veacului al XIX-lea s-a accentuat semnificativ în primul sfert al secolului următor, însemnând un efort susţinut de asumare a cuceririlor sociale şi politice ale democraţiei occidentale. Momentul cel mai dramatic şi cu urmările cele mai profunde pentru români a fost conflagraţia mondială din 1914—1918, la capătul căreia, încununând strădanii şi jertfe, s-a ajuns la desăvârşirea unităţii statale româneşti. Împlinirea unui asemenea ideal a întărit încrederea în destinul românesc şi a generat o atitudine pozitivă faţă de istorie. Entuziasmul care însoţea evenimentele şi pe care îl trăia atât de intens întreaga suflare românească nu putea stinge cu totul ecoul suferinţelor imense pricinuite de război.

Este o epocă în care, atât pe plan istoric cât şi în cel cultural şi mai ales artistic, se realiza pentru prima dată o sincronizare cu procesele similare din Europa. Începând cu anul 1900, pe întregul continent, arta s-a dezvoltat într-o prelungită şi inepuizabilă atmosferă de avangardă. Avangarda artistică românească a fost nu numai sincronă ci, de multe ori, în fruntea mişcării europene şi aceasta tocmai în primele două trei decenii ale secolului când apăreau principalele curente şi se conturau programele unor mişcări artistice revoluţionare.

În planul general al culturii româneşti, spiritul *istorist* care caracterizează ultimele decenii ale secolului XIX se menţine şi în continuare, constatându-se o participare mai largă a cărturarilor la efortul de înţelegere a trecutului, înglobând preocuparea pentru fenomenul artistic căruia acest trecut i-a dat naştere.

Către mijlocul secolului al XIX-lea, cercetarea artei vechi româneşti devenise o preocupare organic legată de cercetarea istorică. Eforturile unei întregi serii de cărturari au dus la conştientizarea faptului că o bună conservare a operelor de artă veche românească era necesară.

Răspunzându-se acestui imperativ, în 1892 s-a dat *Legea pentru conservarea şi restaurarea monumentelor istorice,* lege ce avea să pună bazele, în acelaşi an, *Comisiei monumentelor istorice.* În felul acesta conceptul de artă medievală s-a limpezit căpătând tot mai mult o semnificaţie de sine stătătoare.

De începuturile unei istorii a artei vechi nu putea fi însă vorba decât din clipa în care faţă de creaţiile evului mediu s-a manifestat un interes istoric. Cadrului creat atunci îi lipsea însă o disciplină de sine stătătoare, care să fie întemeiată pe rigoare şi pe metode specifice. Aceste temeiuri ştiinţifice încep să se întrevadă în activitatea de istoric

a lui Alexandru Odobescu (1834—1895). Personalitate cu un orizont cultural nebănuit de larg și de modern, cercetând deopotrivă mărturii arheologice și de artă în spiritul acelei „Kunstarcheologie“ care domina întreaga știință europeană contemporană[1], Al. Odobescu aducea în cultura românească o concepție, pe atunci nouă, asupra operelor de artă medievală. Mărturiilor artistice, privite strict sub unghiul valorii lor documentare — aceea de purtătoare a unor inscripții și reprezentări plastice menite să mijlocească reconstituirea unor evenimente din trecut, istoricul și arheologul le adaugă o nouă perspectivă legată de semnificația estetică pe care o aveau. Prin aceasta se puteau reconstitui — infinit mai bogat — spirtul epocii, mentalitățile, sensibilitatea, gustul oamenilor care le-au creat. Studiul rămășițelor artistice tezaurizate nu trebuie limitat la stabilirea unei cronologii ci trebuie să țină seamă și de o evaluare pe criterii estetice, grăitoare pentru stadiul la care se ridicase civilizația românească a evului de mijloc, posibilitatea de a raporta aceste realizări artistice la ceea ce făuriseră alte popoare.

În primul său curs universitar, *Istoria arheologiei* (1916—1919),[2] un document esențial pentru istoria artei românești, Odobescu consacra un întreg capitol artelor religioase din țările ortodoxe ale Europei răsăritene. Este un studiu comparativ în care, „pornind de la școala „vestitului zugrav Panselinos“ de la Athos, ale cărei canoane, fixate în Erminiile lui Dionisie din Furna și răspândite prin copii manuscrise în Orientul creștin, stau la baza întregii picturi ortodoxe, face o scurtă trecere în revistă a picturii religioase rusești marcând evoluția acestei școli, ajunge la icoanele și manuscrisele românești, constatându-se frumusețea cu nimic inferioară celor de la Athos sau din „Moscovia“. Analiza stilistică schițează termenii unei evoluții a picturii religioase românești din Evul Mediu, marcată de coordonate temporale și geografice“.[3]

Din zestrea fragmentară a operelor artistice păstrate se poate reconstitui ceea ce e specific creației poporului nostru, sentimentul său de frumusețe și concepția lui înaltă de viață. Odobescu este într-adevăr cel dintâi care vorbește despre „instinctul de artă al poporului nostru“, despre „stilul său“ și despre „principiile unei estetici naționale pe care le recunoștea pretutindeni de la portul țăranului și până la monumentele vechi și noi risipite pe tot cuprinsul țării[4].

„Există, în stare latentă — spunea el — un instinct artistic propriu poporului român și mai dezvoltat la dânsul decât la cea mai mare parte din națiunile moderne... chiar din puținele monumente ce se păstrau de la strămoși putem distinge... niște caractere care constituie un stil artistic românesc, stil ce, în unele epoci... s-a învederat în opere cu care ne putem mândri și acum“.[5]

Cu cercetările și scrierile lui Odobescu studiul artei vechi capătă un fundament sistematic și științific. Odobescu nu mai este un precursor, el pune cercetarea pe baze științifice. Pentru prima dată în scrierile lui, pe lângă o analiză exactă a monumentului și obiectului de artă veche, apare o teoretizare a artei în general, artă care va fi încadrată în

complexul social-economic şi istoric al unei epoci şi cel al unei naţiuni. Cu Odobescu apare spiritul critic şi judecata de valoare. Mai trebuie adăugat că, între cărturarii veacului XIX, doar Al. Odobescu s-a preocupat de pictura interioară a bisericilor. Era încă un pas hotărâtor înspre o adevărată istorie a artei vechi în care nu doar arhitectura, ci toate genurile artistice practicate în epocă interesau, ca un întreg al artei care s-a constituit şi a evoluat în acord şi ca o expresie a dezvoltării vieţii sociale. Este în această privinţă, meritul lui Nicolae Iorga (1871—1940) preluarea şi amplificarea unui astfel de punct de vedere, istoric în înţelegerea valorilor de artă. „Nimeni n-a ştiut să facă din monumente şi din celelalte opere artistice un martor mai fidel şi mai elocvent al vieţii trecute, viaţă care prin înfăptuirile ei artistice şi-a asigurat... perenitatea".[6]

În perspectiva generoasă pe care o deschidea savantul, manifestările artistice din vechime erau proiectate pe fundalul viu al prezentului şi pe cel posibil al viitorului. Evoluţia de până acum a artei devenea cel mai sigur îndreptar pentru direcţia în care urma să se înscrie întreaga creaţie artistică.

În concepţia lui Nicolae Iorga, istoria este „compunerea sistematică a faptelor de orice natură, dobândite metodic, prin care s-a manifestat, indiferent de loc şi de timp, activitatea omenirii".

O reconstituire amplă şi autentică a vieţii celor din trecut nu era cu putinţă fără a fixa dominanta acestei vieţi, spiritul creativ, sentimentul de bine şi de frumos care animau acele timpuri. Cultura şi civilizaţia românească n-ar fi putut fi reconstituite fără elementele cele mai concrete şi mai expresive ale istoriei lor — monumentele şi obiectele artistice.

Aceste monumente cereau însă să fie identificate şi datate. Se cerea sistematizarea şi publicarea, apoi interpretarea ştirilor documentare şi numeroaselor inscripţii existente. Nicolae Iorga şi-a asumat de unul singur această muncă de pionier, publicând şi interpretând zeci de mii de documente privitoare la monumentele artistice. El a asigurat tot acest material pregătitor pentru o ştiinţă care nu putea să ia naştere decât după cunoaşterea cât mai completă a izvoarelor. Cu râvnă şi modestie Iorga a adunat „puţin câte puţin, cu câtă greutate, adesea lucrând spre noapte, pe lumina cea mai nepotrivită, în graba birjarului şi a nevoii unui adăpost, întins pe brânci pe lespedea umedă, pe care nimeni nu o pregătise cu ceasuri înainte"[7], o imensă colecţie de inscripţii vechi, pe care, sistematizate tot de el, le-a publicat în câteva lucrări: *Inscripţii din bisericile Româneşti* — apărută în două volume din vol. de *Studii şi documente* (1905—1908), completată cu alte două volume de „Scrisori şi inscripţii ardelene şi maramureşene" (1906).

Instrumentele de lucru pe care le deţinea Iorga erau cu totul modeste. Îi lipsea orice ajutor, îi lipseau fotografii şi desenatorii, mijloace de transport. Pornise cu o incompletă stăpânire a limbii slavone căpătată — cum spunea — „fără gramatică, fără dicţionar şi fără profesor"[8]. A învăţat însă mult recurgând şi la ajutorul colegului, prietenului şi

cumnatului I Bogdan (foarte bun slavist). Toate aceste neajunsuri au fost însă suplinite de o intuiție care i-a permis, de cele mai multe ori fără greșeală, să întregească textele compromise de uzura anilor și chiar să îndrepte lecturile propuse de alții, de episcopul Melchisedec sau de Ghenadie al Râmnicului, de exemplu[9]. Întreprinderea sa stăruitoare e neprețuită și rămâne utilă, până astăzi, oricui s-ar apleca asupra monumentelor vechi — existente sau dispărute, asupra meșterilor care le-au făcut, asupra tehnicii lor și a legăturilor care, prin ei, — le aveam cu arta altor țări. Informația nouă, culeasă „la fața locului" i-a dat prilejul savantului să reunească „în priveliști de ansamblu, tot ceea ce observase până atunci numai în treacăt". Acele simple impresii (la care se limitase de cele mai multe ori secolul XIX) erau întregite prin ceea ce cuprindeau izvoarele scrise. „Capitole întregi de viață românească se puteau scrie pe baza materialelor cu străduință adunate și cunoașterea așa de folositoare a trecutului se putea prezenta într-o formă lizibilă lumii, care începea să prindă gust la cartea scrisă în românește"[10].

Acumularea treptată a documentelor a determinat studii parțiale relative la arta noastră veche cum sunt articolele *Meșteri din alte vremuri* („Literatura și arta românească" 1899—1900), *Vechiul meșteșug de clădire al românilor* („Convorbiri literare", 1905), *Meșteșugul de pictură și sculptură în trecutul românesc* (ibid, 1906)[11].

Toată această activitate de cercetare minuțioasă și de descoperire de izvoare și-a găsit încununarea în cele două cărți de sinteză asupra artei noastre, *Histoire de l'art roumain ancien* (1922) și *L'art populaire en Roumanie* (1923) — urmate de un studiu comparativ *Art et littérature des Roumains — synthéses paralleles* (1929).

Pe baza ei, concepția lui Nicolae Iorga asupra artei și a evoluției ei se poate defini cu claritate, integrându-se în liniile generale ale operei care, în cazul său, este a unui istoric al civilizației. Studiile savantului nu s-au înscris pe direcția unei științe întru totul autonome a artei. Așa cum manifestările spiritului omenesc nu sunt unilaterale, arta nu poate fi privită ca formă sau idee, care-și are definiția numai în sine însăși ci, ea se definește împreună cu un întreg complex psihic și material, determinat în viața unei comunități de condiții istorice concrete. Arta e deci expresia felului în care un popor răspunde provocării istorice, condițiilor pe care un anumit mediu geografic, sau un anumit spațiu cultural i le oferă: e o creație antropo-geografică — o creație care se naște în atmosfera specifică spațiului românesc[12].

Factorul *etnic* constituie conceptul fundamental în felul în care Nicolae Iorga a văzut sinteza unei arte românești. Studierea acestui proces nu putea începe decât de la arta populară în ale cărei forme autentice istoricul a reușit să discearnă fondul străvechi, semnele vii ale sufletului popular.

„O cunoaștere adâncă și o sensibilitate instinctivă pentru formele autohtone erau necesare celui care trebuia să definească această artă în ce are ea esențial și nealterabil, și o metodă limpede și sigură, prin care formele primare să poată fi distinse de ceea ce este achiziție istorică și

uneori recentă în arta noastră populară, erau contribuţiile cele mai importante pe care Nicolae Iorga avea să le aducă în studiul artei noastre populare".[13]

Clasificând elementele artei ţărăneşti, căutându-i originile, Nicolae Iorga a reuşit să distingă din complexul de influenţe orientale, bizantine, balcanice sau apusene, un stil unic şi esenţial, ceva ce se ridică deasupra tuturor acestor influenţe. Există, spunea el, în ornamentaţie, de la figurile schematizate la motivele abstracte, fără vreo sugestie figurativă (triunghiuri, romburi, linii oblice), un stil adânc original, oglindind un fel (al ţăranului) de a-şi traduce universul, pe care-l întâlnim şi în arta preistorică a pământului nostru (L'art populaire en Roumanie, pX)[14].

Originile tracice ale acestei arte sunt comune întregii civilizaţii din Balcani ca şi celei din teritorii orientale. Acest fond străvechi, tracic a dat naştere acelui stil schematizat, liniar, geometric, abstract, ca expresie a unei „stări de suflet identice la un grup de populaţie făcând parte din aceeaşi rasă", un tip de expresie plastică „pe care secolele n-au reuşit să-l schimbe şi frontierele să-l diferenţieze esenţial"[15]. Iorga accentuează asupra protoistoriei ale cărei urme se regăsesc încă întregi şi în felul nostru de a gândi şi în sentimentul nostru despre lume.

Există însă în concepţia lui Iorga, în cea referitoare la trecerea dinspre această artă arhaică populară şi creaţia cultă, conştient artistică, o ruptură de planuri, un hiatus care stă deschis fără putinţa de a fi umplut. Iorga consideră începuturile artei culte româneşti târziu în evul mediu. Opera vastă a lui Nicolae Iorga nu conţine din păcate, aproape nicăieri, comentarii largi asupra puţinelor monumente artistice româneşti ale epocii de dinainte de 1400, în vremea istoricului, materialele arheologice — azi deosebit de preţioase pentru cunoaşterea evului mediu timpuriu, lipsind aproape cu desăvârşire. Acesta a fost, desigur, şi motivul pentru care Iorga vedea formarea artei medievale abia odată cu veacul al XIV-lea „veac care pentru noi constituie de fapt, momentul încheierii unei prime etape de asimilări în civilizaţia românească a unor forme venite din Balcani şi din Apus"[16]. Iorga are însă convingerea că întreaga cultură românească a primului ev mediu „nu poate fi decât vechea civilizaţie dunăreană devenită marea civilizaţie populară a regiunilor dunărene ca şi a peninsulei balcanice"[17].

Cu toate că plasa începuturile artei medievale târziu în acel secol XIV concepţia lui Iorga logic este corectă. Ca expresie cultă a civilizaţiei, arta nu se putea naşte fără un substrat politic, fără acea organizare coerentă a forţelor unui popor, care poate duce la un ideal şi la formule precise şi sigure de exprimare, nu putea deci să apară înainte de crearea unui stat românesc[18].

Iorga a privit arta în această perspectivă istorică, evocându-i etapele care sunt etapele devenirii civilizaţiei româneşti, de la origini şi până în vremea actuală. Arta apare în legătură şi ca expresie a idealurilor, a concepţiei de viaţă pe care societatea românească le-a nutrit în epoci diferite. Finalitatea artei este deci una legată de social, rostul

ei fiind să satisfacă și să definească un ideal de frumusețe sau un nivel etic ca aspirație a societății. „Părerea mea — spune Iorga, referindu-se la istoria artei în genere — este că arta e *explorabilă* numai prin societatea căreia trebuie să-i fie *aplicabilă*, dacă nu putea să fie o simplă jucărie individuală, un simplu exercițiu de tehnică, o simplă dibuire de drumuri care nu duc la nimic" (N. Iorga, *Istoria artei medievale și moderne în legătură cu dezvoltarea societății*, Buc., 1923)[19].

Religioasă sau civilă, vechea noastră artă a devenit oglinda însăși a civilizației societății care a creat-o, uneori mai precisă și mai sigură decât orice alt izvor de informație. Efortul de a asigura o perspectivă istorică înțelegerii valorilor de artă a fost în cazul lui Iorga remarcabil. Nimeni, cum spunea I. D. Ștefănescu[20], n-a știut să facă din monumente un martor mai fidel și mai elocvent al vieții trecute. I se datorează accentul pus pe contribuția artelor și arheologiei la cunoașterea istorică.

În anii din preajma primului război mondial și mai ales, în deceniile care au urmat Unirii de la 1 decembrie 1918, istoriografia artei românești mai ales a celei vechi, a cunoscut un proces de tot mai avansată specializare. O serie de istorici s-au dedicat în această perioadă ordonării materialului de studiu care se acumulase, această sistematizare presupunând, în cazul arhitecturii o identificare tipologică a monumentelor religioase sau civile, iar în ceea ce privește pictura murală, o analiză tot mai profundă sub unghiul iconografiei care începuse să se contureze ca un domeniu distinct de cercetare.

Unul dintre cercetătorii însemnați ai perioadei de început ai secolului XX, prelungindu-și activitatea până în preajma ultimului război mondial, profesorul ieșean Orest Tafrali a avut intense preocupări de arheologie și istorie a artei. S-a distins, poate paradoxal, mai întâi ca unul care a făcut cunoscute valorile artei noastre vechi în mediile savante din Apus, conferențiind, participând la congrese internaționale, publicând cărți și colaborând la reviste de specialitate din afara țării[21]. Preocupările sale vizau — cum s-a întâmplat cu mulți dintre contemporanii săi, problema raportului care exista între două domenii care comunicau pe o întinsă suprafață — arheologia și istoria artelor. Dovada interesului său în alăturarea și cointeresarea în studiu a disciplinelor amintite, stă în asocierea lor pe frontispiciul publicației ieșene *Arta și arheologia* între conducătorii căreia, în intervalul 1927—1938, O. Tafrali s-a aflat, precum și în contribuția sa din 1936 „Note arheologice și artistice".[22]

Interesându-se de ctitoriile primilor Basarabi de la Argeș, O. Tafrali, chiar cu unele greșeli sau inexactități de datare a monumentelor sau picturilor, s-a distins „printr-o primă cercetare iconografică și de arhitectură mai adâncită și printr-o meritorie tentativă de încadrare a acestor monumente din România în arta europeană a epocii, în speță în fenomenul «renașterii paleologe»"[23]. Este vorba de studiile lui O. Tafrali: *Les fresques de l'eglise Saint Nicolas de Curtea de Argeș*, Paris, 1919, și *Monuments byzantins de Curtea de Argeș*, Paris, 1931.

Câteva studii publicate şi acestea, în Franţa, s-au referit la picturile şi la obiectele de artă din câteva mânăstiri aflate în nordul Moldovei. În cadrul acestor lucrări, O. Tafrali atrage atenţia, printre primii, asupra importanţei în cadrul iconografiei lăcaşurilor religioase bucovinene, a scenei „Asediul Constantinopolului". *(Le siège de Constinople dans les fresques des églises de Bukovine*, în *Mèlanges offerts à M. Gustave Schlumberger*, II, Paris 1924; *Le trésor byzantin et roumain du monastere de Putna*, Paris, 1925; *Le monastère du Suceviţa et son tresor*, în *Melanges Charles Diehl*, II, Paris 1930).

Primul sfert al secolului trecut corespunde şi primei perioade din activitatea de istoric al artei a lui D. Ştefănescu (1886—1981), o etapă pregătitoare materializată în scrieri publicate în revistele româneşti din jurul primului război mondial. În aceste prime lucrări tipărite între anii 1910 şi 1924 se cuprind teme legate, în special, de teoria generală a artei dar şi cu privire la importanţa, în studiul de specialitate a iconografiei. Alături de acestea, în reviste precum *Convorbiri literare, Lamura, Cugetul românesc* sau *Gândirea* apar şi cercetări analitice şi evocatoare cum sunt de exemplu cele intitulate *Icoana de la Hlincea* (1919), *Soborul din Chişinău* (1919), *Mânăstirea Agapiei* (1920), *Mânăstirea Probota* (1922), determinate toate de contactul direct, luat la faţa locului, cu aceste monumente. Ele premerg cercetărilor pe teren întreprinse vreme de un deceniu în bisericile din România, Grecia, la Constantinopol sau în Italia şi care vor furniza materialul iconografic amplu al lucrărilor sale de doctorat susţinute şi publicate începând cu 1928.

Asemenea altor contemporani, şi în unele privinţe mai mult decât ei, I.D. Ştefănescu a socotit că istoria artei, îndeosebi iconografia, nu putea progresa fără metode bine puse la punct, fără apelul la discipline, precum bizantinologia sau arheologia. Prin iconografie I.D. Ştefănescu a dat răspunsuri unor întrebări ce depăşeau domeniul, „adâncind istoria însăşi a zonei în cauză. Era o cheie cu care se putea pătrunde nu numai în arta epocii feudale, dar şi în viaţa socială, în universul de valori al unei comunităţi organice".[24]

Activitatea din aceeaşi perioadă a lui George Balş (1866—1934) a marcat, prin importanţa ei, atât preocupările contemporane cât şi pe cele ulterioare în privinţa cunoaşterii arhitecturii medievale româneşti sub unghiul istoriei artei şi sub acela, de încă şi de mai mare deschidere, al istoriei culturii.

Sub auspiciile *Comisiei monumentelor istorice* şi mai ales ale societăţii *Arta românească* (activă între 1918—1924 la Iaşi), savantul şi academicianul român a publicat mai întâi lucrări modeste: Un studiu asupra mânăstirii Probota urmat de rezultatele investigării mânăstirilor din Serbia, într-un spirit care se arăta încă de pe acum sistematic, meticulos şi disciplinat. Era începutul unei inventarieri pe care G. Balş o va realiza, pas cu pas, clasând, după o metodă care avea să se contureze definitiv mai târziu, monumentele arhitecturii noastre religioase, într-o continuă şi atentă raportare la arta ţărilor vecine şi la stilurile care au înrâurit spaţiul românesc.

În acest spirit, mai degrabă analitic decât sintetic, presupunând o vastă catalogare topografică au urmat cele trei mari volume, devenite clasice în istoriografia domeniului[25], și care au pus la îndemâna specialiștilor o cunoaștere precisă, până la cele mai mici detalii, a monumentelor arhitecturii bisericești din Moldova.[26]

Privirea atât de concentrată asupra densului material pe care producțiile artistice ale unei zone restrânse — Moldova — îl reprezentau, semnalau, în perspectiva generală a domeniului, un pas hotărâtor înspre specializare, înspre un studiu cât mai cuprinzător și mai complet în toate aspectele sale.

„Cunoscând la fața locului arhitectura balcanică a secolului X—XIV, Balș a întrevăzut cel dintâi în mod limpede, raportul dintre unele forme și structuri, din peninsulă și cele de la nordul Dunării, a sugerat drumul unor tipuri de monumente religioase, de la Muntele Athos în Serbia și de aici în Țara Românească — insistând asupra apariției nord-Dunărene a unui tip arhitectonic ca triconcul simplu de pildă... și a cercetat, el cel dintâi, cele mai vechi mărturii ale arhitecturii eclezias-tice din Moldova".[27]

Studii mai însemnate, apărute după G. Balș, asupra începuturilor arhitecturii românești s-au datorat lui N. Ghika-Budești și Gr. Ionescu, ca și unor cercetători precum V. Drăghiceanu sau Al. Bărăcilă.

N. Ghika-Budești, arhitect, ales membru de onoare al Academiei la 28 mai 1937, publică între anii 1927—1936 un studiu de amploare privind „Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia".[28]

Urmând crezul contemporanului său N. Iorga, acela că istoria artei vechi trebuia să constituie principalul îndreptar al noilor realizări artistice, N. Ghika-Budești a proiectat într-un stil inspirat de arhitectura tradițională viitoarea clădire a *Muzeului Național de Artă populară,* a cărei construcție, începută din 1912 și finalizată în mai multe etape către 1939, a fost „una dintre primele clădiri de muzeu de artă din Europa proiectată după un program adecvat".[29]

Rămânând în aceeași zonă a muzeologiei, încă insuficient servită la începutul secolului, a fost meritul lui Alexandru Tzigara — Samurcaș (1872—1952) figură de prim rang a culturii românești, de a fi deschis căi importante în făurirea structurilor de bază a unei civilizații moderne.

Crezând că o cultură modernă nu se putea dispensa de cea mai vie și mai expresivă manifestare a spiritualității obștești, arta națională, Al. Tzigara-Samurcaș a fost cărturarul care nu a ostenit în a impune și a apăra tezaurul acestei arte naționale.[30]

Crezul său ia conferit energia necesară ctitoririi *Muzeului de artă națională* — instituție al cărei director era numit la 1 octombrie 1906. Activitatea sa organizatorică, sprijinită pe experiența căpătată printr-o bună cunoaștere a instituțiilor similare din Apusul european a fost dublată de o prestigioasă operă teoretică materializată în studii științifice, în numeroase articole și intervenții, de multe ori polemice, prin care i-a revenit și pionieratul muzeografiei românești. Multe dintre aceste studii

apărute în primele decenii ale secolului XX în reviste prestigioase ca „Viaţa românească", „Convorbiri literare" (pe care a condus-o între 1924—1939), „Epoca" etc., au fost adunate într-un masiv volum intitulat *Muzeografie românească* (1936) recunoscut ca prima carte a muzeografiei de la noi.[31]

Toate aceste studii căutau să facă posibilă o organizare a muzeelor de artă, a celor din provincie la fel cu a celui din capitală, care să se ridice la înălţimea exigenţelor ştiinţei moderne, încât aceste instituţii să poată servi, restitutiv, interesului educaţiei naţionale. Monumentele de artă, vechi şi noi, puse în adevărata lumină şi scoţând în evidenţă autentica lor valoare, ar da, cum susţinea omul de cultură, „cea mai splendidă şi vorbitoare dovadă a superiorităţii neamului românesc".[32]

Slujind aceluiaşi ţel educativ, „dat fiind că un popor se defineşte nu numai prin *eflorescenţa genialităţii lui,* ci şi prin asimilarea continuă a valorilor de cultură în masele largi"[33], în anii de început ai veacului XX, Vasile Pârvan recomandase un întreg sistem de albume culturale, sistem menit a tezauriza şi a pune în evidenţă un număr nesfârşit de „documente plastice".[34]

Ca arheolog, Pârvan nu putea să nu fie preocupat de domeniul istoriei artei, domeniu cu care arheologia fuziona. El a realizat o integrare mai profundă a artei în perioada preistoriei şi în cea antică, în istoria culturii vechi, din spaţiul carpato-dunărean. Studiul arheologic i-a permis identificarea, în formele decorative a unor motive străvechi cum este cel al spiralei, prezent la noi încă din neolitic şi ajuns dominant în Dacia.[35] În studiul său cu privire la originile civilizaţiei româneşti (1922), Pârvan a observat fenomenul de asociere a unor influenţe străine (bizantine sau apusene, acestora din urmă atribuindu-le un rol precumpănitor) cu tradiţiile locale, fenomen care a determinat modul aparte al gândirii creatoare de la începutul evului mediu. Punea în discuţie astfel problemele legate de stil în arta noastră medievală.[36]

În Transilvania unde, după Marea Unire de la 1 decembrie 1918, *Universitatea Daciei superioare* nou înfiinţate la Cluj era chemată să structureze întreaga viaţă spirituală a zonei, cercetările în domeniul artei aveau să se regăsească între preocupările unor istorici precum Ştefan Meteş[37], Silviu Dragomir sau Coriolan Petranu.

Fost inspector al muzeelor din Transilvania, ajuns conferenţiar pentru disciplina istoriei artelor la Universitatea clujeană, Coriolan Petranu şi-a adunat o parte din contribuţiile sale în volumul *Ars Transilvanie*[38]. Referiri la arta celor mai vechi biserici transilvănene apar în contribuţia lui Silviu Dragomir: *Vechile biserici din Zarand şi ctitorii lor în sec. XIV şi XV*, apărută la Cluj în anul 1930.

Graţie strădaniilor unor istorici ca N. Iorga, A. Tafrali, G. Balş sau I.D. Ştefănescu de a face cunoscute valorile artistice medievale din România în mediile ştiinţifice şi academice occidentale, o serie de savanţi străini, cunoscuţi bizantinişti sau istorici ai artei au devenit interesaţi de monumentele şi de vechile picturi de la noi. J. Puig y Cadafalch,

Paul Henry, Gabriel Millet sau A. Grabar au contribuit prin studiile lor și prin o nouă perspectivă la o mai bună înțelegere a culturii vechi românești.

Între publicațiile de specialitate care au servit, la începutul secolului XX, istoriei artelor cea mai prestigioasă a fost, fără îndoială, *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*. Buletinul apărut cu o scurtă întrerupere datorată războiului între anii 1908—1944 cu menirea de a oferi cercetătorilor informații privitoare la activitatea de restaurare a unor edificii medievale. Curând însă, publicația care îi avea colaboratori permanenți pe istoricii Alexandru Lapedatu și Virgil Drăchiceanu iar dintre artiști, pe pictorul Abgar Baltazar, a devenit un periodic consacrat artei medievale în genere, cu studii extrem de variate și de bună calitate care au contribuit în mod esențial la cunoașterea creațiilor medievale din țara noastră.[39]

Între societățile artistice, „Arta Română" a luat ființă în 1918 din inițiativa unui grup de pictori mobilizați, în timpul refugiului, la Marele Cartier General din Iași, printre care îi putem aminti pe Camil Ressu, N. Tonitza, Ștefan Dimitrescu. Asociația a apărut ca o formă de rezistență prin cultură în perioada grea a refugiului însă prestigiul ei a crescut după război reușind să stabilească un nivel înalt de profesionalism și de moralitate a actului artistic. În afară de organizarea unor expoziții anuale statutul societății mai prevedea, la punctul c): *cercetarea izvoarelor de artă națională românească... prin publicațiuni, iar la punctul* e): *ocrotirea tuturor monumentelor artistice*[40]. Sub patronajul acestei societăți, o serie de istorici ai artei, cum sunt deja amintiții George Balș sau Al. Tzigara-Samurcaș și-au publicat contribuțiile la studiul vechilor monumente.

Numeroase reviste culturale din epocă au rezervat în paginile lor un loc însemnat articolelor și cronicilor artistice ori notelor legate de starea domeniului, unele dintre ele fiind conduse de personalități implicate direct în cercetările de istorie a artei. E vorba în primul rând de revista *Convorbiri literare*, încredințată la 1900 filologului și istoricului Ion Bogdan. Rămânând doar cu numele o revistă literară, ea a îmbrățișat curând cele mai diverse domenii. Au colaborat asiduu, inclusiv cu articole legate de artă, îndeosebi istorici: I. Bogdan, N. Iorga, D. Onciul, V. Pârvan dar și I.D. Ștefănescu, Al. Tzigara-Samurcaș ș.a. Au urmat revista *Lamura*, înființată în 1920, sub direcția lui Vlahuță și apoi a lui Al. Brătescu Voinești, *Cugetul românesc* (1922), încredințată lui Ion Pillat, *Boabe de grâu* sau *Gândirea*. Toate aceste reviste au adus o contribuție substanțială la evoluția disciplinei.

Preocupări de istoria artei moderne românești

Preocupările privitoare la arta modernă din România au căpătat substanță abia spre deceniul al III-lea al secolului XX. În perioada de care ne ocupăm s-au înregistrat, mai mult sporadic, contribuții cu caracter biografic sau arhivistic. În acest sens, pot fi amintite primele mo-

nografii pe care C.I. Istrati le-a consacrat, în jurul anilor 1900, unor artişti români importanţi precum Theodor Aman sau Nicolae Grigorescu.

La 1910, Alexandru Vlahuţă dedica aceluiaşi Nicolae Grigorescu o evocare cu caracter omagial şi comemorativ, publicată în condiţii grafice remarcabile şi însoţită de numeroase reproduceri. În aceste lucrări se simte însă lipsa unui spirit critic autorii lor nereuşind, aşa cum spunea I.D. Ştefănescu, decât simple evocări „cu accent de imn".

Schimbările profunde în peisajul artistic din anii premergători primului război, avangarda care îşi făcea simţită prezenţa atât de vie, au determinat apariţia unei critici de artă devenită, cu timpul, „tot mai activă, mai bine informată, orientându-se cu mai multă siguranţă în promovarea valorilor".[41]

Expoziţiile se înmulţesc şi profilul artei noi, în continuă transformare, devine tot mai dificil de surprins. Ecoul acestor manifestări se regăseşte în toate publicaţiile culturale, tot mai mulţi scriitori şi teoreticieni sunt activi în această perioadă (1910—1914), decisivă pentru afirmarea artei noastre moderne. Apar nume precum Virgil Cioflec, N.D. Cocea, Adrian Maniu, Mihail Dragomirescu, Oscar Walter Cisek, I.D. Ştefănescu, N. Tzigara-Samurcaş, Tudor Arghezi, Lucian Blaga ş.a. Articolele şi studiile lor au suscitat interesul publicului pentru problemele specifice ale artelor plastice, „introducând şi vehiculând principii teoretice", deschizând orizonturi spre arta europeană contemporană, cultivând gustul pentru imagine, pentru diferitele genuri moderne ale picturii şi exercitând facultatea judecăţii de valoare".[42]

Pe lângă dezvoltarea acestei critici jurnalistice în paginile unor reviste precum *Contemporanul, Evenimentul literar, Lumea ştiinţifică şi literară,* apar contribuţii care tind spre specializarea domeniului. A fost meritul lui Oscar Walter Cisek să introducă un limbaj critic modern presupunând o singură şi bogată informaţie de istoria artei. Alături de el se cuvine menţionat Petru Comarnescu, care debuta în jurul lui 1924 şi a cărui activitate a contribuit hotărâtor la afirmarea unei viziuni moderne şi la o mai largă cunoaştere a valorilor artistice naţionale.[43]

Între puţinele încercări de sinteză privind arta modernă românească se numără contribuţia doctorului I. Cantacuzino apărută în Franţa: *La Peinture moderne* în *Exposition de l'art roumain et moderne (Paris 1925).*

Contribuţia cea mai substanţială la studiul teoriei artei şi esteticii l-a avut, începând cu deceniul al doilea, Tudor Vianu, ale cărui studii şi eseuri cuprindeau adeseori referiri substanţiale la artele plastice sau erau consacrate unor artişti ca Th. Pallady, G. Petraşcu, I. Theodorescu-Sion, O. Han, *(Fragmente moderne,* Cultura naţională 1925, *Dualismul artei,* Bucureşti, 1924). Aceleaşi arii de preocupări îi aparţin unele scrieri semnate de Lucian Blaga.

Deceniile de început ale veacului XX au însemnat o perioadă de acumulări cantitative și de înnoiri metodologice, deschizând cadrul unor preocupări mai adâncite și mai cuprinzătoare, încununate de apariția remarcabilelor opere de sinteză asupra artei românești datorate lui I.D. Ștefănescu, Virgil Vătășianu sau Grigore Ionescu, urmate de ampla „istorie" apărută sub coordonarea lui George Oprescu.

Lector IOAN OVIDIU ABRUDAN

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1. Răzvan Theodorescu, *Începuturile culturii medievale românești în istoriografie în Bizanț, Balcani, Occident, la începuturile culturii medievale românești (secolele X—XIV)*, Ed. Academiei, București, 1974, p. 19.

2. Al. Odobescu, *Istoria arheologiei, în Opere complete*, vol. IV, București, 1919.

3. M.A. Musicescu și B. Gh. Năstase, *Cercetări de artă veche românească în secolul al IX-lea — Introducerea la studiul istoriografiei artei medievale românești, în Studii și cercetări de istorie a artei*, 1—2/1956, p. 139.

4. Al. Busuioceanu, *Odobescu arheolog și istoric de artă*, în *Scrieri despre artă*, Ed. Meridiane, București, 1980, p. 191.

3. *Ibidem*.

6. Al Zub, *I.D. Ștefănescu și N. Iorga: considerații de metodă, în I.D. Ștefănescu, Restitutio historiographica*, Iași, 1997, p. 126.

7. N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, Ed. Minerva, București, 1972, p. 335, 336.

8. *Ibidem*.

9. *Ibidem*.

10. *Ibidem*, p. 340.

11. Al. Busuioceanu, *N. Iorga istoric al artei românești*, în op. cit., p. 193.

12. *Ibidem*, p. 194.

13. *Ibidem*, p. 195.

14. *Ibidem*, p. 196.

15. N. Iorga, *L'art populaire en Roumanie*, p. XII.

16. R. Theodorescu, *Op. cit*., p. 19, 20.

17. N. Iorga, *Influences ètrangéres sur la nation roumanie*, Paris, 1923, p. 32, citat în *R. Theodorescu, op. cit*., p. 20.

18. Al. Busuioceanu, *Op. cit*., p. 197.

19. *Ibidem*, p. 198.

20. I.D. Ștefănescu, *Nicolae Iorga, historien de l'art roumain*, în vol. *Nicolae Iorga, L'homme et l'Oeuvre*, Ed. par DN Pippidi, București, 1972.

21. Al. Zub, *Istoria și istorici în România interbelică*, Ed. Junimea, 1989, p. 125.

22. *Ibidem*, p. 304.
23. R. Theodorescu, *Op. cit.*, p. 20.
24. Al. Zub, *I.D. Ștefănescu: profil istoriografic*, în vol. I.D. Ștefănescu. *Restitutio historiographica* Iași, 1997, p. 23.
25. G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, București, 1926, (Buletinul Com. Mon. Istorice, XVIII, 43—46, 1925); *Bisericile și mânăstirile moldovenești din veacul al XVI*, 1527—1582, București 1928, (B.C.M.I., XXI, 55—58, 1928); *Bisericile și mânăstirile moldovenești din veacurile al XVII și al XVIII*, București, 1933.
26. Al. Busuioceanu, *George Balș*, în *Op. cit.*, p. 200.
27. R. Theodorescu, *Op. cit.*, p. 21.
28. N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia*, I, (Bul. Com. Mon. Ist., XX, 1927); II (Bul. Com. Mon. Ist., XXIII, 1930), III (Bul. Com. Mon. Ist., XXV, 1932); IV (Bul. Com. Mon. Ist., XXIX, 1936); Ibid., *L'ancienne architecture religieuse de la Valachie, essai de synthese*, București, 1942, extras din Bul. Com. Mon. Ist., XXXV, 1942.
29. V. Ieronim Stoichiță, nota 169, în Al. Busuioceanu, *op. cit.*, p. 226.
30. C.D. Zeletin, *Personalitatea lui Alexandru Tzigara-Samurcaș, Introducere la vol. Al. Tzigara-Samurcaș, Scrieri despre arta românească*, Ed. Meridiane, București, 1987, p. 6.
31. *Ibidem*, p. 12.
32. Al. Tzigara-Samurcaș, *Arcul de Triumph și Muzeul nostru național*, în *Convorbiri literare*, 1924, LVI, sept. p. 719—720.
33. Al. Zub, *În orizontul istoriei Institutul european, Iași, 1994*, p. 139.
34. *Ibidem*.
35. Al Zub, *Pe urmele lui Vasile Pârvan*, Ed. Sport-turism, București, 1983, p. 271.
36. *Ibidem*, p. 274.
37. Ștefan Meteș, *Din istoria artei religioase române, I, Zugravii bisericilor române*, Cluj, 1929.
38. Coriolan Petranu, *Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Trecutul, prezentul și administrarea lor*, Ed. Cartea românească, 1922; *L'art roumain en Transylvanie*, în vol. *La Transylvanie*, Buc. 1938.
39. *Istoria științelor în România*, p. 117.
40. V. Ieronim Stoichiță, *op. cit.*, p. 233.
41. *Istoria științelor în România*, p. 129.
42. *Ibidem*, p. 128.
43. *Ibidem*, p. 130.

DIALOGUL RELIGIOS CARE AVU LOC ÎNTRE CALIFUL ABASID AL-MAHDI ŞI TIMOTEI / PATRIARH CREŞTIN NESTORIAN

În numele lui Dumnezeu, Creatorul, Făcătorul de viaţă, Cuvântul[1].

Rezumatul întrebărilor şi al răspunsurilor care au fost obiectul discuţiei între catolicosul Timotei şi conducătorul credincioşilor, al-Mahdi, când stătură împreună de mai multe ori.[2]

PARTEA I — *Hristologia*

P 1 — Filiaţia spirituală a lui Iisus Hristos.[3]

1 Mahdi: Nu e demn pentru un om ca tine, pe care îl văd atât de inteligent, să spună că Dumnezeu şi-a luat o prietenă (soţie)[4] şi că a avut cu aceasta un fiu[5].

2 Timotei: Cine ar îndrăzni să rostească o asemenea blasfemie împotriva lui Dumnezeu?

3 Mahdi: Care este, atunci, învăţătura ta despre Hristos?

4 Timotei: El e Cuvântul[6] lui Dumnezeu, arătat într-un om ca şi noi, pentru mântuirea noastră.

5 Mahdi: Dar nu zici tu că El e Fiul lui Dumnezeu?

6 Timotei: Despre aceasta dau mărturie Evanghelia, Torah[7] şi Profeţii.[8]

7. Dar nu este vorba de o filiaţie corporală, ci de o naştere divină, eternă, miraculoasă, care nu se poate înţelege cum (s-a făcut).

8. Pentru că nu se poate sesiza esenţa lui Dumnezeu, nici cum sunt atributele Sale.

9 Noi doar credem în El, după mărturia Scripturilor Sale, a căror veridicitate este bine stabilită.

10. Putem găsi o analogie în naşterea cuvântului din spirit şi în aceea a luminii din soare.

P 2 — Hristos e născut din Tatăl şi din Maria

11 Mahdi: Nu pretindeţi voi că Hristos e născut din Maria?

12 Timotei: Pe de o parte, fiind Cuvântul, El e născut din Tatăl, într-o naştere veşnică, în afara timpului[9], şi fără să fie despărţit (de Tatăl).

13 Pe de altă parte, în ceea ce priveşte umanitatea Sa, El e născut din Fecioara Maria, într-un anumit moment al timpului, precis şi bine

cunoscut, fără să fie vorba de raporturi sexuale şi fără nici o stricăciune a feciorîei acesteia[10].

P 2 b — Fecioaria Mariei „in partum"

14 Mahdi: Cât despre faptul că ea a conceput fără să fi avut raporturi sexuale, acesta este scris[11] şi bine cunoscut. Însă cum e posibil ca ea să fi născut şi să fi rămas fecioară?[12]

15 Timotei: După cele obişnuite ale naturii noastre, nici o femeie nu poate să ia în pântece fără de bărbat, nici nu poate să nască păstrându-şi feciorîa. Dar, raportându-le la puterea lui Dumnezeu, amândouă lucrurile sunt la fel de uşoare.

16 Cum ea a putut să ia în pântece fără de bărbat, la fel poate să nască rămânând fecioară[13].

17 Despre aceasta găsim analogii în Scriptură: Eva s-a născut din coasta lui Adam fără ca el să fie vătămat: precum şi în natură: razele soarelui izvorăsc din discul lui, fără ca acesta să se spargă[14].

P 3 — Unitatea lui Hristos, Dumnezeu şi om

18 Mahdi: Dar cum este aceasta: Cel veşnic S-a născut în timp?

19 Timotei: E născut din Maria în natura[15] Sa umană, iar nu în cea veşnică.[16]

20 Mahdi: Atunci El nu e unul, ci sunt doi!

21 Timotei: Mărturisind că El este unul singur, şi nu doi, noi nu considerăm că naturile sunt două (persoane), ci formează un singur Hristos, un singur Fiu.[17] La fel, şi omul este unic în compunerea lui, în formă şi în persoana[18] sa, cu toate că este din două (părţi), pentru că sufletul său e spiritual şi ascuns, în timp ce trupul său e văzut, tot aşa şi cuvântul lui Dumnezeu, în omenitatea Sa, e o singură persoană, fără despărţire şi fără amestecare între cele două naturi[19].

P 4 — Natura dublă a lui Hristos — Dumnezeu e Tatăl Său şi Dumnezeul Său (In. 20, 17).

21 Mahdi: Nu a zis Hristos: „Mă duc la Tatăl Meu şi la Tatăl vostru, la Dumnezeul Meu şi la Dumnezeul vostru?" (In 20, 17).[20] Dacă e Tatăl Său nu poate, deci, să fie Dumnezeul Său şi viceversa. Aceasta este o contradicţie.

22 Timotei: (Dumnezeu) e Tatăl Său, după natură, deoarece e Cuvântul, născut din El în afara timpului. La fel cum omul e viu şi raţional datorită naturii sufletului său şi nu datorită naturii trupului său (pentru că, de fapt, viaţa şi raţiunea sunt conaturale sufletului şi nu trupului, ci doar din cauza unirii acestuia din urmă cu sufletul), tot aşa şi Dumnezeu, după natură, Tatăl al Cuvântului, e, din cauza unirii Cuvântului cu firea umană luată din Maria, Tatăl omului (Hristos). El e Dumnezeul Său, după natură, din cauza făpturii umane, sus-amintite; din cauza unirii şi a numelui,[21] El este Dumnezeul Cuvântului, cele două (naturi) nefăcând decât un singur Hristos. Pentru aceasta a zis

Hristos că Dumnezeu e Tatăl Său și Dumnezeul Său. A spus acestea pentru a declara adevărul fie al dumnezeirii Sale, fie al omenității Sale[22].

P 5 — Cum se poate înțelege nașterea spirituală?

23 Mahdi: Și cum ar putea Dumnezeu să nască din moment ce e Spirit pur, fără să aibă membre sau organe pentru aceasta?

24 Timotei: Așa cum El a creat fără să aibă nici membre, nici instrumente pentru creație! Noi vedem că soarele își trimite razele sale fără ca el să aibă membre pentru a le genera; pe scurt, nașterea a ceea ce este duhovnicesc e duhovnicească, iar nașterea a ceea ce este trupesc este trupească.

PARTEA A II-A — *Sfânta Treime*

P 6 — Unitatea persoanelor divine

25 Mahdi: Tu mărturisești pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfânt!

26 Timotei: Bineînțeles!

27 Mahdi: Trei dumnezei?

28 Timotei: Aceste nume arată, la noi, persoanele Dumnezeului unic[23]. În același fel în care „conducătorul credincioșilor", cu cuvântul său și cu sufletul său, e unul singur, și nu trei califi, fără ca să fie despărțite de tine cuvântul tău sau sufletul tău, în același fel e Dumnezeu, cu Cuvântul Său și cu Duhul Său, un singur Dumnezeu și nu trei, căci nu e despărțit de El nici Cuvântul Său și nici Duhul Său. La fel și soarele, cu razele sale și cu căldura sa, e un singur soare și nu trei.

P 7 — Cuvântul și Duhul sunt veșnici

29 Timotei[24]: După cum Dumnezeu e veșnic, tot așa sunt și Cuvântul și Duhul. Dacă Cuvântul și Duhul ar fi separați de El, Dumnezeu n-ar mai fi nici grăitor nici viu. Dacă El n-ar fi izvorul înțelepciunii grăitoare și al vieții, n-ar fi putut să le dea îngerilor și oamenilor. De altfel, profetul David a zis: „Prin Cuvântul lui Dumnezeu s-au făcut cerurile și prin Duhul gurii Sale toate puterile lor" (Ps. 32, 6). Și (încă) „Cuvântul Domnului voi lăuda" (Ps. 65, 16). Iar Isaia a zis: „Cuvântul Dumnezeului nostru rămâne în veac" (Is. 40, 8). Și în Evanghelie: „Dumnezeu era Cuvântul" și, „prin El s-au făcut toate" și „întru El era viața" (In. 1, 1—4), (viața), adică Duhul. Hristos a zis ucenicilor Săi: „Învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt" (Mt. 28, 19). Și nu se poate pune împreună adoratorul cu Cel adorat, nici Dumnezeu cu cel ce-I slujește[25].

P 8 a — Persoanele dumnezești sunt unite și distincte

30 Timotei[26]: Înțelepciunea (intelectul) și Cuvântul și Duhul, fiecare dintre Ei e diferit față de ceilalți, în caracteristica sa proprie, dar nu

sunt separate în natura lor dumnezeiască. Cuvântul e născut din Înțelepciune şi Duhul e purces (emanat) din El, aşa cum lumina se naşte din soare şi căldura emană din el. În acelaşi fel în care parfumul mărului nu vine dintr-un punct precis al acestuia şi gustul lui dintr-un alt punct precis, ci din întregul mărului este emanat întregul său parfum şi este generat întregul său gust, fără ca gustul său să fie separat de parfum şi fără ca acestea două să fie separate de măr, cu toate că gustul este diferit de parfum şi fiecare dintre ele este diferit de însuşi mărul, cele trei sunt unite, despărțite fiind, şi despărțite, unite fiind, tot aşa Tatăl şi Fiul şi Duhul sunt trei ipostasuri (persoane)[27], o singură natură care are trei proprietăți inseparabile, un singur Dumnezeu care are trei atribute esențiale şi revelate[28].

P 8 b — Numai Cuvântul lui Dumnezeu S-a întrupat

31 Mahdi: Dacă nu există despărțire între Ei, şi dacă Fiul S-a unit cu făptura omenească, atunci şi Tatăl şi Duhul S-au unit (şi Ei) cu aceasta.

32 Timotei: În acelaşi fel în care cuvântul se uneşte cu elocința, cu rândul scriiturii şi cu hârtia scrisă, şi nu înțelepciunea sau spiritul, deşi cuvântul nu este separat de acestea două, la fel şi Cuvântul lui Dumnezeu s-a unit[29] cu făptura omenească şi nu Tatăl şi Duhul, cu toate că Cuvântul este una cu Ei. De fapt, nimeni nu zice: „Am auzit înțelepciunea cuiva", nici „spiritul său", ci zice „(am auzit) cuvântul său", ştiind foarte bine că cuvântul este împreună cu înțelepciunea şi cu spiritul, fără despărțire.

PARTEA A III-A — *Hristos a abolit Legea mozaică?*

P 9 — Tăiere împrejur sau botez

33 Mahdi: Dacă Hristos (Care e Domnul şi Învățătorul tău) a fost circumcis, de ce nu eşti şi tu la fel?

34 Timotei: Hristos a fost tăiat împrejur la vârsta de opt zile, după tradiția (legea) lui Moise, şi aceasta este începutul tradiției (legii) lui Moise. Apoi, el a fost botezat la vârsta de 30 de ani; botezul este începutul legii Sale. Astfel, el a abolit cu botezul tăierea împrejur[30]

P 10 — Hristos aboleşte Legea lui Moise fără a o contrazice

35 Mahdi: Dacă Hristos a abolit Legea lui Moise[31], El e împotriva ei.

36 Timotei: În acelaşi fel în care lumina soarelui, când apare, alungă lumina stelelor, fără a le fi potrivnic, şi cum bucatele alese înlocuiesc laptele ca hrană, fără ca laptele să-şi piardă rostul său, Hristos a abolit Thora cu Evanghelia, fără să fie excludere între acestea[32].

P 11 — Motive pentru rugăciunea către răsărit.

37 Mahdi: Dacă e adevărat că Hristos când se ruga (de la începutul misiunii Sale și până la înălțarea la cer) Se îndrepta către templul din Ierusalim, de ce tu te îndrepți către răsărit?[33]

A — NE ÎNDREPTĂM ÎN RUGĂCIUNE SPRE PARADIS, ADICĂ SPRE RĂSĂRIT

38 Timotei: Închinarea de care este nevoie este închinarea celui care se roagă către Dumnezeu, către împărăția cerurilor. Iar simbolul împărăției cerurilor pe acest pământ, e paradisul (terestru), iar paradisul este spre răsărit[34].

B — NE ÎNDREPTĂM SPRE RĂSĂRIT DIN CREDINCIOȘIE PENTRU ÎNVĂȚĂTURA LUI HRISTOS

39 Mai mult, Hristos a împlinit Legea în locul nostru, până ce a instaurat legea Sa începând de la botezul Său de către Ioan (Botezătorul). Apoi, El a urmat legea Sa, pe care a dat-o ucenicilor Săi și pe care le-a poruncit să ne învețe să o urmăm. Iar aceștia i-au învățat pe toți cei ce au crezut în El să se închine spre răsărit.

C — ÎNCHINAREA SPRE RĂSĂRIT E O ÎNTOARCERE SPRE CREAȚIE

40 Mai mult, prima dată când oamenii s-au închinat în fața lui Dumnezeu era în răsărit. Căci Adam se închina în fața lui Dumnezeu în paradis, iar paradisul era în răsărit. Apoi, urmașii săi l-au urmat până ce a venit Legea (lui Moise).

41 Ne închinăm deci spre răsărit în căutarea vechii noastre patrii, din care am fost alungați din cauza neascultării; aceasta până când Hristos a venit și ne-a eliberat de păcat. Pentru că El a venit să „găsească ceea ce era pierdut" (Mt. 18, 11; Lc. 19, 10), după cum a zis.

D — HRISTOS NE-A PURTAT ÎN ÎMPĂRĂȚIA LUMINII

42 Și mai mult, când Hristos ne-a eliberat de întunericul păcatului, ne-a îndreptat spre lumină, adică spre răsărit.

P 12 — Apendice: Hristos S-a rugat, întrucât era și om

43 Mahdi: Dacă Hristos S-a rugat și S-a închinat, atunci nu e Dumnezeu.

44 Timotei: S-a rugat și S-a închinat, în omenitatea Sa, pentru a ne învăța ceea ce ne-a învățat prin cuvinte. A făcut aceasta nu pentru că El ar fi avut nevoie de rugăciune, căci, în omenitatea sa, nu a păcătuit niciodată, iar, întru dumnezeirea Sa, nu avea nevoie de rugăciune. El nu S-a închinat nici din cauza păcatului, nici de nevoie.

PARTEA A IV-A — *Muhammad și Coranul*

P 13 a — Mărturia profeților și a Evangheliei despre Hristos

45 Mahdi: De ce ai crezut că Hristos S-a născut dintr-o mamă fără (intervenția) unui bărbat, că a făcut semne, că a fost răstignit și a murit, că a înviat și S-a înălțat la cer, că va veni să judece viii și morții?

46 Timotei: (Am crezut) toate acestea datorită mărturiei Profeților și a Evangheliei.

A. MĂRTURII DESPRE NAȘTEREA DEOSEBITĂ A LUI HRISTOS

47 Căci Isaia a zis: „Iată o fecioară va lua în pântece și va naște fiu". Și așa trebuia să se întâmple: Cel care S-a născut, întru veșnicia Sa, din Tatăl, fără de mamă, S-a născut apoi în timp, după omenitatea Sa, din mama fără de tată, pentru ca această a doua naștere, văzută, să mărturisească despre prima, nevăzută. Apoi profetul zise: „Emanuel se va chema", adică „Dumnezeu este cu noi" (Is. 7, 14).

B. MĂRTURII DESPRE MINUNILE SALE

48 Iar despre minunile Sale, zise același profet: „Iată Dumnezeul lor vine să-i mântuiască: atunci ochii celor orbi se vor deschide și urechile celor surzi vor auzi; șchiopul va sălta ca cerbul și limba celui mut se va deschide" (Is. 35, 5—6).

C. MĂRTURII DESPRE PATIMILE, ÎNVIEREA ȘI PARUSIA SA

49 Despre patimile și moartea Sa, profetul a zis: „Va fi omorât pentru păcatele noastre și cu nelegiuirile noastre Se va împovăra" (Is. 53, 4). Iar despre învierea Sa, David a zis: „Nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciune" (Ps. 15, 10). Tot așa și despre înălțarea Sa: „Suitu-Te-ai la înălțime, robit-ai mulțime" (Ps. 67, 19). Și iarăși: „Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare" (Ps. 46, 5). Mai departe, Daniel a zis despre venirea Sa, pentru judecată: „Am văzut... iată pe norii cerului venea cineva ca Fiul Omului și El a înaintat până la Cel vechi de zile; și Lui i s-a dat puterea și mărirea și toate popoarele, neamurile și limbile Îi slujeau Lui. Stăpânirea sa este veșnică și împărăția sa nu va trece" (Dan. 7, 13—14) și toate celelalte. Încă și Evanghelia a mărturisit toate acestea.

P 13 b. — Absența mărturiei în favoarea lui Muhammad

50 Mahdi: Și atunci pentru ce nu accepți mărturia Profeților și a Evangheliei despre Muhammad?

51 Timotei: N-am găsit în acestea nici o mărturie despre el, nici despre numele său, nici despre faptele sale.

52 Califul își încruntă sprâncenele[35] și zise: „Nu?"

53 Timotei: „Nu, (jur) pe Dumnezeu! Dacă aş fi găsit ceva, n-aş fi refuzat ceea ce mi-ar fi dat putere (ceea ce mi-e drag) în această lume şi răsplată veşnică în cealaltă!"

P 14 — Mângâietorul (Paracletul) nu este Muhammad?

54 Mahdi: Şi atunci cine este Mângâietorul[36]?
55 Timotei: E Duhul Sfânt.

A. MUHAMMAD NU VINE DE LA TATĂL, NICI DIN CER, NICI NU E TRIMIS DE HRISTOS

56 Evanghelia a mărturisit despre El că este „Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede" (In. 15, 26), iar Hristos a zis că Îl va trimite ucenicilor Săi când va merge la Tatăl. Deci Mângâietorul purcede de la Tatăl, vine din cer şi Hristos este Cel ce Îl trimite. Dar Muhammad vine de la Adam, nu din cer, şi nu este trimis de Hristos.

B. ALTE ELEMENTE PENTRU RESPINGEREA LUI MUHAMMAD

57 Mai mult, Mângâietorul e împreună cu ucenicii lui Hristos şi în ei, după cum a zis Evanghelia (In. 14, 16—17), iar Muhammad nu e aşa; Mângâietorul le-a descoperit ucenicilor adevărurile creştine (In. 16, 13), acelea pe care ei le-au propovăduit neamurilor, iar Muhammad a propovăduit contrariul. În sfârşit, Mângâietorul e Duhul lui Dumnezeu; şi (nimeni nu zice că) Muhammad e Duhul lui Dumnezeu.[37]

P 15 — Alterarea scripturilor

58 Mahdi: Creştinii, neprimindu-l pe Muhammad, sunt asemenea iudeilor, care nu L-au primit pe Hristos.

59 Timotei: Diferenţa este că iudeii n-au şters din scripturile lor mărturia profeţilor despre Hristos. Deoarece aceste mărturii au rămas printre ei, merita oprobriu şi pedeapsă. Dar noi, din faptul că nu am găsit nici o mărturie despre Muhammad, ne abţinem (să credem în el).

60 Mahdi: Aceste mărturii (despre Muhammad) au fost înlăturate, căci aveaţi multe, dar voi le-aţi şters şi le-aţi alterat.

61 Timotei: Dar unde e acea Evanghelie şi unde sunt acele profeţii care ne-ar permite să recunoaştem alterările? Sau ce am putea aştepta de la aceste alterări?

Poate slava acestei lumi şi răsplata în cealaltă? Ce nevoie am fi avut noi să stricăm (scripturile) ca să putem zice că Muhammad, despre care mărturisea Evanghelia, nu este cel ce a venit, ci va veni mai târziu şi atunci vom crede în el. Astfel zic iudeii: „Mesia nu e Cel ce a venit, dar El va veni mai târziu şi atunci vom crede în El".[38] Dumnezeu ştie că sunt sincer; El este martorul cel ascuns al conştiinţei mele. Dacă aş găsi în Scriptură o singură mărturie despre misiunea lui Muhammad,

aş lăsa Evanghelia pentru Coran, aşa cum am lăsat Torah pentru Evanghelie.

P 16 — De ce refuzăm Coranul? Nu este nici un profet după Hristos

62 Mahdi: Tu nu zici că scriptura lui Muhammad vine de la Dumnezeu?

63 Timotei: Nici nu afirm acest lucru, nici nu-l neg.

A. AVEM NEVOIE DE MINUNI PENTRU A ŞTI CĂ SCRIPTURA VINE DE LA DUMNEZEU

64 Conducătorul credincioşilor ştie bine că toată revelaţia lui Dumnezeu (Torah, Profeţii şi Evanghelia) nu este acceptată imediat de către oameni. Pentru aceasta e nevoie de minuni, aşa cum au făcut Moise, profeţii, Hristos şi apostolii Săi, după cum mărturisesc Scripturile lor (că au făcut): Torah, profeţiile şi Evanghelia. Dar în această ultimă Scriptură (Coranul) nu se găsesc mărturii despre minuni[39].

B. DUMNEZEU A ÎNTĂRIT PRIN MINUNI ADEVĂRUL TOREI ŞI AL EVANGHELIEI

65 Atunci când Dumnezeu a voit să întemeieze religia Torei, El a întărit-o prin minunile săvârşite de Moise şi de profeţii care au venit după el. Iar atunci când a voit să pună (legea) Evangheliei în locul acesteia, tot El a întărit-o prin minunile răsunătoare pe care le-a făcut Hristos de la arătarea Lui în trup şi prin minunile pe care le-au făcut apostolii în numele Său. Aşa s-a întărit, în ochii oamenilor, că Evanghelia e cuvântul lui Dumnezeu, cum s-a arătat prin minuni ochilor fiilor lui Israel că Torah este cuvântul lui Dumnezeu.

C. CORANUL TREBUIA SĂ FIE ÎNTĂRIT PRIN MINUNI MAI MARI

66 Era nevoie, deci, ca această scriptură (Coranul) să fie şi ea întărită de minuni, după cum au fost Torah şi Evanghelia. Dar era nevoie de şi mai mari minuni şi mai numeroase decât cele ale Evangheliei, după cum şi minunile Evangheliei au fost mai multe decât cele ale Torei, pentru că o scriptură, care vine mai târziu, are nevoie de mai multe minuni decât cea care o precede: de fapt, o astfel de scriptură (care vine pe urmă) are nevoie de minuni (suplimentare) pentru a fi acceptată. Mai mult, din cauza abrogării (legii precedente), trebuie să fie şi mai mult unită cu multe minuni.

67 Dacă ar fi trebuit să primim tot ceea ce a venit fără minuni, ar fi trebuit să acceptăm multe scripturi, a oricărui presupus profet, iar minunile care au însoţit Torah şi Evanghelia ar fi fost fără nici un rost.

68 Dacă minunile nu ar fi mărturisit în favoarea Torei, ea nu ar fi trebuit să fie acceptată; şi dacă Moise şi profeţii nu ar fi mărturisit în

favoarea învățăturii lui Hristos, cum au făcut și minunile Lui și ale apostolilor Săi, nu ar fi trebuit să fie acceptată.

Concluzie privind problemele 14—16

69 Astfel, când noi nu am găsit mărturia profeților și a lui Hristos în favoarea acestei scripturi, și când această scriptură însăși nu face dovada unei opere miraculoase, nu este bine (licit) să o primim, din frică față de Dumnezeu cel prea înalt.

P 17 — Omul pe asin și omul pe cămilă

70 Mahdi: Cine este omul pe cămilă?

71 Timotei: Isaia a zis că el a văzut doi oameni: unul călare pe asin și altul călare pe cămilă (Is. 21, 7).

72 Mahdi: Cine este cel călare pe asin și cine este cel de pe cămilă?

73 Timotei: Cel care este călare pe asin este Darius, fiul lui Histaspe, regele mezilor; cel care este călare pe cămilă este Cirus Persul, regele Elamului, pe care noi îl numim Gundishapur.[40] Regatul mezilor a supus pe cel al Babilonului, al cărui rege era Nabucodonosor; apoi, Cirus a cucerit regatul lui Darius și l-a luat în stăpânire. Într-adevăr, profetul a zis la începutul acestei pericope: „Avântă-te Elame (Gundishapur), oh munte al mezilor" (Is. 21, 2): vrea să zică prin aceasta că Cirus este regele mezilor. Apoi profetul continuă: „Iată că vine la mine un călăreț care îmi zice în vedenie: Babilonul a căzut" (Is. 21, 9). Profetul face, astfel, aluzie la ruina regatului Babilonului și la cucerirea lui de către perși; el spune că regele mezilor călărește un asin pentru că asinul este animalul obișnuit de călărie la mezi și, de asemenea, că regele perșilor călărește o cămilă, ceea ce este o obișnuință în Kirman[41] și în Persia. Profetul vorbește aici simbolic, după obiceiul profetic: el numește prin aceste contrarii cele două popoare și regii care domnesc peste ele: aceste popoare au cucerit regatul Babilonului.

74. Mai mult, pe regele mezilor, care era slab, l-a comparat cu un asin; însă regele perșilor era puternic și el l-a comparat cu o cămilă. În același fel, Daniel îl compară pe regele mezilor cu un urs slab și urât mirositor, iar pe regele perșilor cu un tigru (Dan. 7, 5—6).[42] Și într-o vedenie pe care a avut-o regele Nabucodonosor, Persia și Gundishapur sunt comparate cu arama, nou verset în ceea ce privește tăria (Dan. 2, 39). Profetul a spus aceste cuvinte în proorocie, anunțând căderea Babilonului și cucerirea lui. Cei doi regi care au distrus Babilonul sunt regele mezilor și cel al perșilor. Cinci sute de ani au trecut de la aceste evenimente până la venirea lui Hristos și o mie o sută de ani până la venirea lui Muhammad.[43]

75 Torah și Evanghelia au mărturisit clar și repetat că religia creștină nu va avea sfârșit. Nu putem, deci, să spunem că ea va fi înlocuită de o alta. Într-adevăr, în Torah, Iacov, vestind fiilor săi ceea ce se va întâmpla la sfârșitul veacurilor, zise lui Iuda, din neamul căruia va

fi Hristos: „Nu va lipsi *profeţia*[44] (toiag de cârmuitor) din coapsele tale, până ce va veni Împăciuitorul, căruia i se vor supune popoarele" (Fac. 49, 10), adică Hristos în care au crezut toate popoarele. Cu venirea lui Hristos, profeţia a luat sfârşit în mijlocul iudeilor, ceea ce arată că după El nu va mai fi un alt profet. Daniel a zis, de asemenea: „Vedenia şi proorocia se vor pecetlui şi se va unge Sfântul Sfinţilor" (Dan. 9, 24). Şi, în Evanghelie, Hristos a zis: „Toţi proorocii şi Legea au proorocit până la Ioan (Botezătorul)" (Mt. 11, 13). Şi ne-a şi avertizat să nu primim (falşii) profeţi şi (falşii) mesia care vor veni după El.[45]

76 Hristos nu a lăsat neîmplinită nici o învăţătură, nici un lucru, nici o făgăduinţă, nici o grijă pe care trebuia să o împlinească. Pentru aceasta ne-a avertizat să nu primim altul în afară de El, pentru a nu fi îndepărtaţi de datoriile noastre şi de la adevărata slavă a lui Dumnezeu. Acesta este un sfat dumnezeiesc pentru ca noi să creştem de la cele de jos la cele de sus, de la cele pământeşti la cele cereşti şi nu ca să ne întoarcem înapoi, de la cele cereşti la cele pământeşti, ci precum (am mers) de la Torah la Evanghelie.[46]

P 18 — Cinstirea Crucii

77 Mahdi: Pentru ce vă închinaţi în faţa Crucii?

78 Timotei: Pentru că ea este izvor de viaţă!

79 Mahdi: Dimpotrivă, ea este izvor de moarte.

80 Timotei: Bineînţeles! Dar Crucea a fost cauza învierii, iar învierea a fost izvorul vieţii. Pentru aceasta e Crucea izvor de viaţă.

A. CRUCEA CA INSTRUMENT DE MÂNTUIRE

81 Dumnezeu[47], Care a făcut apa amară dulce cu o bucată de lemn (Ies. 15, 25), Care a dat celor ce priveau şarpele pus în cruce mântuirea (de muşcătura) mortală a şerpilor (Num. 21, 8—9), Care a făcut să odrăslească toiagul lui Aaron (Num. 17, 8) şi a dat lui Moise putere de a face minuni cu toiagul, precum despărţirea mării în două (Ies. 14, 16) şi izvorârea apei din stâncă (Ies. 17, 5—6). Dumnezeu a ştiut, deci, să scoată pentru noi din lemnul Crucii, care este pomul vieţii, roadele acesteia.

B. NECESITATEA CINSTIRII CRUCII

82 Şi pentru că ea (Crucea) a fost mijlocul prin care s-a înfăptuit mântuirea şi s-a arătat dragostea lui Hristos pentru noi, atât de mare încât El a putut zice: „Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să şi-l pună pentru prietenii săi" (In. 15, 13), trebuie să cinstim Crucea.

P 19 — Realitatea răstignirii

83 Mahdi: Aşa ni s-a spus: „Nu l-au ucis şi nici nu l-au răstignit, dar lor li se părea că era aşa" (4, 147).

84 Timotei: Încă vi s-a spus în sura lui 'Isa[48]: „Ziua în care am fost născut, ziua în care voi muri, ziua în care voi fi înviat și voi fi viu" (19, 33), și iarăși „Eu te voi ucide[49] și te voi ridica la mine" (3, 55).

85 Mahdi: Nu e încă mort, dar va muri.[50]

A. MĂRTURIA CORANULUI

86 Timotei: Deci, El nu S-a înălțat la cer, nu e înviat și viu, dar Se va înălța și va învia. După voi, El S-a înălțat la ceruri viu fiind. Dar El nu se poate înălța înainte să moară și să învieze, conform pasajului (Coranului) citat mai înainte. Înseamnă că El S-a înălțat la cer și, deci, a murit înainte.

B. MĂRTURIA PROFEȚILOR

86 Și dacă e adevărat că a murit, El a fost răstignit, după cum (au zis) profețiile.

87 David, vorbind despre răstignirea lui Hristos, zice: „Străpuns-au mâinile mele și picioarele mele. Numărat-au toate oasele mele, iar ei priveau și se uitau la mine. Împărțit-au hainele mele loruși, iar pentru cămașa mea au aruncat sorții" (Ps. 21, 18—20); iar Evanghelia ne-a spus toate acestea. Isaia a zis și el: „El fusese străpuns pentru păcatele noastre" (Is. 53, 5), iar Ieremia: „Spatele l-am dat spre bătăi și obrajii mei spre pălmuiri și fața mea n-am ferit-o de rușinea scuipărilor",[51] ceea ce Evanghelia a mărturisit. În cele din urmă, Daniel scrie: „Mesia va fi omorât" (Dan. 9, 26).

P 20 — Răstignirea lui Hristos s-a făcut după voia Sa.

88 Mahdi: Toate acestea nu au fost decât înșelăciuni (iluzii)[52].

89 Timotei: Cum ar putea Dumnezeu să înșele oamenii pentru ca să se adauge credința lor? Diavolul face aceste lucrări. Cum ar fi putut să strice făgăduințele dumnezeiești și să le arate mincinoase, să arate minciuna ca adevăr ca, apoi, apostolii să propovăduiască minciuna ca adevăr? Or, printre toate puterile și harismele pe care li le-a dat (apostolilor) spre vestirea Evangheliei era și aceea asupra demonilor. Nu este drept să spunem că răstignirea a fost o înșelăciune, cum nu e drept să spunem aceasta nici despre înviere, înălțarea la cer sau despre minunile dumnezeiești.

90 Mahdi: Hristos era prea cinstit de Dumnezeu ca să-L dea în mâinile iudeilor ca să fie răstignit și omorât.

A. PROFEȚII N-AU FOST OMORÂȚI PENTRU CĂ DUMNEZEU NU AVEA GRIJĂ DE EI.

92 Timotei: Ei au omorât adesea profeții. De ce nu a avut grijă, Dumnezeu, de ei?

B. HRISTOS A MURIT CU VOIA SA.

91 Pe când profeţii n-au fost omorâţi de bună voia lor, Hristos a murit de bună voie. Căci El a zis: „Putere am să pun sufletul Meu şi putere am ca iarăşi să-l iau; nimeni nu-l poate lua de la mine" (In. 10, 17—18). Astfel El a arătat că de bună voie merge spre moarte.

92 Cele ce le-a săvârşit când era pe cruce ne arată adevărul acestor cuvinte, că El n-a fost răstignit sau omorât fără voia Sa! Acestea sunt, printre altele, coborârea întru cele de jos, cutremurul, pietrele care s-au despicat şi morţii ale căror morminte s-au deschis (Mt. 27, 51—54)[53]; iar în cele din urmă, a treia zi, învierea Sa, aşa cum a zis înainte să moară.

93 Iudeii au vrut adesea să-L prindă, dar n-au putut-o face până când nu a vrut El. Deci, El nu era prea slab ca să se apere de iudei, ci El a vrut să împlinească taina mântuirii, (a vrut) să moară în omenitatea Sa în locul oamenilor, care meritau moartea.

P 21 — Iudeii sunt vinovaţi de omorârea lui Hristos.

94 Mahdi: Atunci, iudeii nu trebuie învinuiţi pentru că au împlinit voia Lui.

95 Timotei: Însă ei, făcând aceasta, nu vroiau să împlinească voia Lui şi nici nu vroiau să aducă bine oamenilor. Ei au vrut, doar, să înlăture prezenţa Lui şi să împrăştie amintirea Lui.

P 22 — Voinţa lui Hristos nu înlătură vina iudeilor

96 Mahdi: Trebuie să alegi una din două: ori că a fost răstignit de bună voie şi atunci iudeii nu au nici o vină, sau că a fost răstignit împotriva voinţei Sale, că iudeii au fost mai puternici decât El şi că, deci, El nu este Dumnezeu.[54]

A. RĂSPUNS „AD HOMINEM" — CREAREA DIAVOLULUI

97 Timotei: Prin analogie se poate spune: Trebuie să fie una din două: sau Dumnezeu, când l-a creat pe Lucifer, vroia ca acesta să devină diavol, şi atunci el a făcut bine, că a urmat voia Creatorului său; el nu este, atunci, răzvrătit şi nu trebuie să-l blestemăm, nici să-l acuzăm. Dacă, însă, (Dumnezeu) vroia ca acesta să fie un înger ascultător şi supus, dar a devenit diavol răzvrătit, atunci el s-a împotrivit voinţei lui Dumnezeu şi s-a făcut vrăjmaş. Dar atunci, el ar fi mai puternic decât Dumnezeu, iar Dumnezeu n-ar mai fi Dumnezeu. La fel s-ar putea spune şi despre Adam şi despre toţi cei care au călcat şi vor călca voia lui Dumnezeu. De fapt, cum toate acestea nu-L lipsesc pe Dumnezeu de dumnezeirea Sa, tot aşa se poate zice şi despre Hristos.

B. EXEMPLUL CELOR CE PLEACĂ ÎN RĂZBOIUL SFÂNT (MUJAHEDINI)

98 La fel se zice despre cei care plecau în războiul sfânt: Dacă ei nu voiau să fie omorâţi, moartea lor nu era potrivit voinţei lor; ei nu au nici un merit şi nu sunt martiri. Dacă ar fi fost ucişi potrivit voin-

ței lor, ucigașii lor nu puteau fi pedepsiți pentru că ar fi împlinit doar voința martirilor. Dar cum să nu-i fi pedepsit când ei au omorât martiri, făcându-se dușmanii credinței (musulmane)? Și cum aceștia din urmă nu scapă de pedeapsă, chiar dacă au împlinit voia martirilor, pentru că ei nu vroiau să împlinească voia acestora, adică a martirilor, ci voința celor care le porunceau să facă răul, așa (au făcut) și iudeii cu Hristos.

CONCLUZII

99 Am arătat, deja, că El a primit de bună voie dorința lor de a-L răstigni și de a-L omorî. Dacă El ar fi evitat răstignirea, înseamnă că ea nu ar fi fost necesară, iar dacă nu ar fi fost răstignit, n-ar fi murit, și dacă n-ar fi murit, n-ar fi înviat, iar dacă n-ar fi înviat duhovnicește, având o viață veșnică, oamenii n-ar fi avut nădejdea învierii[55]. Iar modul lor de a cinsti dumnezeirea, în ascuns sau public, în faptă sau în cuget, n-ar fi fost cum e astăzi legat de credința în înviere și în răsplătirea binelui și răului.

100 Și ca să se propovăduiască între oameni nădejdea învierii a înviat Hristos în omenitatea Lui. Dacă n-ar fi fost răstignit, moartea Sa n-ar fi fost băgată în seamă de către oameni, cum nici învierea n-ar fi fost, crezându-se că moartea Sa ar fi fost o iluzie. Deci, răstignirea era necesară.

101 Dacă S-ar fi eliberat din mâinile iudeilor, n-ar fi fost răstignit, deci nu S-a eliberat. Și, dacă S-ar fi înălțat la cer fără să moară, oamenii nu ar fi avut nici un folos, ca în cazul lui Enoh și Ilie.[56]

D. EXEMPLUL CU IOSIF ȘI FRAȚII SĂI

102 În același fel trebuie să-i acuzăm pe frații lui Iosif pentru invidia ce o aveau pentru el și pentru faptul de a-l fi vândut, chiar dacă, în urma acestui fapt, a ajuns puternic în Egipt, salvând populația de la distrugere, cu măsurile luate de el, și salvând de la foamete pe frații săi și pe tatăl său, pentru că ei vroiau să șteargă amintirea sa, iar nu să-l facă vestit; ei vroiau să-l facă sclav și să-l alunge din țara sa și din casa părintelui său, iar nu să-i dea stăpânirea. Dacă ei ar fi știut ce se va întâmpla, nu l-ar mai fi vândut. Astfel, și iudeii (iar diavolul e învățătorul lor), dacă ar fi știut că Hristos va învia și că va fi slujit de toate neamurile, nu L-ar fi răstignit.

E. EXEMPLUL REGELUI ȘI AL CASTELULUI SĂU

103 Astfel, dacă tu, o rege, ai decide să-ți strici castelul pentru a-l reconstrui din nou, mai frumos decât era, fără ca nimeni să știe aceasta, ar veni dușmanul tău, noaptea și l-ar dărâma, vroind să-ți facă rău și nu să împlinească voința ta, acesta n-ar fi vrednic de răzbunarea ta?

104 Hristos a vrut să-Și strice templul, adică trupul Său, și să-l zidească mai bine decât înainte, pentru că era trupesc și l-a înviat duhovnicesc. De aceea a zis: „Stricați acest templu și în trei zile îl voi zidi"

(In. 2, 19—21). Iar când l-au stricat, ca să șteargă amintirea Lui, nu ca să învie mai înalt, duhovnicesc și ceresc, după ce a fost batjocorit pe pământ, El l-a înviat a treia zi, după cum a zis. Ei, deci, merită pedeapsa.

P. 23 — Contradicțiile Evangheliilor

105 Mahdi: Cine v-a dat Evangheliile?

106 Timotei: Hristos.

107 Mahdi: Înaintea înălțării Sale sau după?

108 Timotei: Înaintea înălțării Sale. Căci Evanghelia este relatarea faptelor lui Hristos, a ceea ce a zis și a făcut în timpul arătării Sale în trup. Aceasta s-a întâmplat înaintea înălțării Sale.

109 Mahdi: Cei care au scris Evangheliile nu sunt Matei, Marcu, Luca și Ioan?

110 Timotei: Da. Când Duhul Sfânt a coborât peste ei, ei au scris ceea ce Acesta îi îndruma să scrie[57]: faptele lui Hristos, învățăturile și lucrările Lui, căci ei L-au văzut și L-au cunoscut.

111 Mahdi: Ce sunt, atunci, toate aceste contradicții care sunt între ele?

112 Timotei: Sunt contradicții în exprimare și nu în înțeles. E ca și cum un număr de scriitori ar vrea să descrie creaturile, operele lui Dumnezeu. Unul descrie în general cerul și toate cele ce cuprinde; un altul l-ar descrie în detaliu; un altul n-ar descrie decât o parte; altul ar descrie și pământul pe lângă cer... La fel, dacă mai mulți autori ar descrie soarele, unul ar descrie răsăritul, altul rapiditatea cursei acestuia, altul lumina, altul căldura, altul rotunjimea, altul mărimea... Și tot ceea ce ar zice aceștia toți, în ciuda diferențelor dintre ei, ar fi totul adevărat[58].

P. 24 — De ce nu acceptați Coranul?

113 Mahdi: La fel cum Dumnezeu a dat Evanghelia după Torah, El a dat și Coranul după Evanghelie.

A. TORAH A ANUNȚAT ACEASTĂ TRECERE, DAR NU ȘI TRECEREA LA CORAN

114 Timotei: Dumnezeu a anunțat trecerea de la Torah la Evanghelie prin gura profeților. Astfel El a zis prin gura lui Ieremia: „Iată vin zile, zice Domnul, când voi încheia cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda, un legământ nou; însă nu ca legământul pe care l-am încheiat cu părinții lor în ziua în care i-am luat de mână ca să-i scot din pământul Egiptului" (Ier. 31, 31—32). Ioil (3, 1—5) a mărturisit chiar despre ceea ce se va întâmpla în ziua instituirii noului legământ.

115 În ceea ce privește trecerea de la Evanghelie la o altă scriptură, noi n-am găsit nici o urmă în dumnezeieștile Scripturi.

B. EVANGHELIA E PROTOTIPUL ÎMPĂRĂŢIEI CERURILOR ŞI NU AL UNEI ALTE SCRIPTURI

116 Mai mult, noi ştim din Scripturi, întărite de profeţi cu minuni, că Legea veche era prototipul Evangheliei, care, la rândul ei, este prototipul împărăţiei cereşti. Astfel noi, după Evanghelie, nu aderăm la nimic altceva, decât la împărăţia cerurilor.

P. 25 — Muhammad nu este profetul anunţat de Moise

117 Mahdi: Nu a zis oare Moise: „Prooroc ca şi mine va ridica Domnul dintre fraţii tăi?" (Deut. 18, 15, 18). Acest prooroc este Muhammad, pentru că este din descendenţa lui Ismael.

118 Timotei: Fără nici o îndoială, aceasta s-a zis despre fiii lui Israel. Pronumele „tăi" din „fraţii tăi" se referă deci la ei. Iar Ismael e unchiul lui Israel şi descendenţa sa nu aparţine fraţilor fiilor lui Israel. Dumnezeu a mai zis într-un alt loc: „Iată Domnul a pus peste voi rege (dintre fraţii tăi)" (I Regi 12, 13), iar regii fiilor lui Israel nu erau printre fiii lui Ismael.[59]

119 Mai mult, voi ziceţi că Muhammad a fost trimis către poporul său cu limbă arabă[60]. Iar această profeţie s-a zis despre profeţii trimişi către fiii lui Israel, aleşi dintre fraţii lor, asemenea lui Moise, prin faptele lor şi prin minunile săvârşite. De exemplu, (profeţi) ca Iosua, care a dat ordine asemănătoare cu cele ale lui Moise şi a despărţit Iordanul precum Moise a despărţit Marea; şi ca Samuel şi ca David, până la Daniel.

120 Cuvântul lui (Moise) „ca şi mine" înseamnă că (profetul succesor) va fi însoţit de minuni, va porunci ce a poruncit acela şi va opri de la ce a oprit el.

P. 26 — Hristos n-a omorât-o pe maica Sa

121 Mahdi: Lasă acest argument şi spune-mi despre cel ce îşi omoară mama: merită să fie pedepsit?

122 Timotei: Bineînţeles.

123 Mahdi: Ei bire, Hristos a omorât-o pe maica Sa.[61]

124 Timotei: Dimpotrivă, El a mutat-o din lumea pământească, locaş al durerilor, la viaţa veşnică, locaş al paradisului. Deci, El a făcut bine. Dacă nu, ar trebui să se spună că Dumnezeu l-a omorât pe prietenul Său, casnicul şi sfântul (Avraam). Aşa cum naşterea din pântecele maicii noastre şi trecerea noastră prin el spre această lume mare e mai bună decât rămânerea în pântecele mamei, la fel şi trecerea noastră din această lume pământească la viaţa veşnică e de preferat stării noastre în această lume, mai ales pentru cei asemenea Mariei, proorocilor şi sfinţilor.

P. 27 — Dumnezeu singur e bun, dar şi Hristos e bun

125 Mahdi: Cum a zis Hristos: „Nimeni nu e bun, decât numai Unul Dumnezeu?" (Mt. 19, 17).

126 Timotei: David era drept sau nu?

127 Mahdi: Bineînțeles (că era drept).

128 Timotei: Atunci cum de a zis: „Nu este dreptul, nici măcar unul?" (Ps. 13, 3).

129 Mahdi: Nu se socotea pe el împreună cu ceilalți. El îi socotea doar pe păcătoși.

130 Timotei: La fel, nici Hristos nu se socotea împreună cu ceilalți. El se referea la mulțimea de oameni răi. Pentru că El a zis într-altă parte: „Eu sunt păstorul cel bun" (In. 10, 11) și „Eu sunt lumina lumii" (In. 8, 12) și „Satana nu are nici o putere asupra mea" (In. 14, 30) și „cine dintre voi mă vădește de păcat?" (In. 8, 46).

131 Hristos, cu aceste cuvinte, îi vorbea omului care-I zise „Învățătorule Bun" și care vedea în El doar un om și nu pe Dumnezeu întrupat. Deci a făcut aluzie la cuvântul profetului David: „Nimeni nu e bun, decât Dumnezeu singur" (Ps. 154, 17); e ca și cum ar zice: „Dacă profet dintre voi vorbea așa, tu de ce îmi vorbești cu acești termeni, fără ca să mă consideri Dumnezeu?"

132 Apoi, El a zis iarăși: „Omul bun scoate cele bune ale sale din comoara sa" (Mt. 12, 35) și iarăși: „pomul bun face roade bune" (Mt. 7, 17). Deci, cum poate să spună că unele persoane sunt bune, iar El nu e?

133 Mahdi: Ai interpretat bine.[62]

Atunci eu, după ce m-am rugat pentru el, am plecat.

Discuția s-a sfârșit. Dumnezeu fie lăudat în veci.

Anexa — *«Muhammad a mers pe calea profeților»*

134 Mahdi: Ce zici tu despre Muhammad?

135 Timotei: Muhammad trebuie lăudat de toți oamenii dotați cu rațiune, căci ceilalți profeți au învățat unicitatea lui Dumnezeu, iar Muhammad a învățat-o, de asemenea. El a urmat calea profeților. Mai mult, la fel cum toți profeții i-au îndepărtat pe oameni de rău și de faptele rele și i-au atras spre bine și spre virtute, la fel și Muhammad i-a îndepărtat de rău pe membrii comunității sale și i-a atras spre bine și spre virtuți. Și aici, el a urmat calea profeților.

136 Toți profeții au interzis oamenilor să se închine înaintea idolilor și să-i adore; i-au determinat să se închine lui Dumnezeu — fie lăudat și mărit — și să se plece înaintea măririi Lui. La fel, Muhammad a interzis membrilor comunității sale să adore demonii și să se închine înaintea idolilor și i-a îndemnat să-L cunoască pe Dumnezeu și să I se închine Lui, Celui Prea Înalt, Unicului, în afara Căruia nu este altul. Este deci clar că Muhammad a urmat calea profeților. Mai mult, este adevărat că Muhammad a învățat despre Dumnezeu, despre cuvântul Său și despre duhul Său; toți profeții au vorbit despre acestea. Deci, Muhammad a urmat calea profeților. Atunci, cine nu l-ar lăuda, cine nu l-ar cinsti și nu l-ar preamări pe acela care a luptat pentru Dumnezeu

nu numai cu cuvântul, dar și cu spada și-a manifestat dragostea geloasă către Creatorul — fie lăudat!

137 La fel cum Moise i-a tratat pe fiii lui Israel care au făcut vițelul de aur și s-au închinat înaintea lui, omorându-i cu sabia și distrugându-i pe toți idolatri, la fel a acționat și Muhammad, arătându-și zelul către Creator — fie lăudat și preamărit. El L-a iubit pe Dumnezeu și L-a cinstit mai mult decât pe sine însuși, decât pe neamul său, decât pe poporul său. Într-adevăr, pe cei care-l urmau în cinstea și frica lui Dumnezeu, Muhammad îi cinstea, îi preamărea și-i lăuda, promițându-le, din partea lui Dumnezeu, bunuri, glorie și cinste în această lume și paradisul în cealaltă. Dimpotrivă, pe cei care adorau idolii și se prosternau în fața lor, îi combătea și-i amenința cu pedeapsa dureroasă a focului iadului, în care vor arde pentru vecie.

138 La fel cum Avraam, prietenul lui Dumnezeu, a lăsat idolii și poporul său și a urmat chemarea lui Dumnezeu, închinându-se înaintea Lui, învățând neamurile unicitatea lui Dumnezeu, astfel a făcut și Muhammad, abandonând cinstirea idolilor și pe cei de un neam cu el, care se închinau acestora, ca și pe cei străini care făceau la fel. El n-a dat cinste decât Celui care e singurul adevăratul Dumnezeu. Pentru aceasta, Dumnezeu cel Prea Înalt l-a mărit peste măsură și a supus sub picioarele lui cele două puternice imperii care rivalizau ca leul și fulgerul, ale căror voci se auzeau în toată lumea; vorbesc despre Imperiul Persan și despre cel Bizantin. Primii adorau creaturile în locul Creatorului, iar ceilalți atribuiau suferințe și moarte corporală Celui care nu suferă și nu moare.[63] Atunci, Dumnezeu cel Prea Înalt a întins puterea regatului său, prin brațul conducătorului credincioșilor și al fiilor săi, de la răsărit la apus și de la miază-noapte la miază-zi. În consecință, cine nu l-ar lăuda, o, prinț victorios, pe cel pe care Dumnezeu l-a lăudat și l-a mărit? Cine nu i-ar dori coroana gloriei și cinstei celui pe care Dumnezeu l-a cinstit și mărit. Iată ceea ce noi, și toți cei care-L iubesc pe Dumnezeu, zicem despre Muhammad, o, prinț victorios!

Atunci califul mi-a zis:

139 Mahdi: Tu trebuie, deci, să accepți cuvintele Profetului (Muhammad)!

140 Timotei: De care cuvinte vorbește Majestatea voastră?

141 Mahdi: De cuvintele pe care Profetul le-a zis despre Dumnezeu: El este singurul și nu este altul în afară de El.

142 Timotei: Credința într-un singur Dumnezeu am învățat-o, o, prințe, din Torah, din Profeți și din Evanghelie. Aceasta o țin cu tărie și sunt gata să mor pentru aceasta.

143 Mahdi: Atunci, tu crezi și mărturisești un singur Dumnezeu; dar tu adaugi că Dumnezeu este Trei și Unul!

144 Timotei: Nu neg aceasta, o prințe. Dimpotrivă, mărturisesc un singur Dumnezeu în Treime. Totuși, El nu este întreit prin dumnezei-

rea Sa, ci prin persoane, care sunt Înţelepciunea şi Duhul Său. El este în acelaşi timp trei şi unul. El nu este unul în ceea ce priveşte persoanele, ci în ceea ce priveşte dumnezeirea, aşa cum am stabilit mai înainte.[64]

IOAN SABIN MUREŞAN
Pontificio Istituto di Studi Arabi e d'Islamistica Roma

NOTE BIBLIOGRAFICE:

* (Urmare din nr. 2/2002). Acest titlu nu este în manuscris. Autorii care au publicat textul l-au împrumutat de la L. Cheikho după ediţia din al-Masriq.

1. Formula trinitară orientală, în care Tatăl este Creatorul, Fiul este Cuvântul, iar Duhul Sfânt este Făcătorul de viaţă. Samir Khalil, bun cunoscător al literaturii teologice creştine de expresie arabă, spune că formulele trinitare în tradiţia arabă creştină sunt foarte multe (v. Rachid Haddad, *La Trinité Sainte chez les théologiens arabs de 750—1050*, Paris, Beauchesne, 1985). Însă aici este aşezat Făcătorul de viaţă înaintea Cuvântului; după Samir, ordinea persoanelor e schimbată din cauza rimei. Vom mai găsi aceste nume pe parcursul dialogului. Manuscrisul de la Ierusalim începe prin o altă formulă: „În numele Tatălui simplu (de substanţă), a Fiului mijlocitor şi a Sfântului Duh Mângâietorul", ceea ce ar aminti o formulă bizantină. Cf. R. Gaspar, op. cit., p. 153.

3. Doar textul siriac vorbeşte de două zile de convorbiri, la interval de mai multe zile. Acest text începe prin două pagini de formule de politeţe şi de prietenie pentru corespondent. Timotei îşi exprima ezitările şi neliniştea în faţa tratării acestui subiect. Apoi el descrie împrejurările în care s-a desfăşurat acest dialog, cu ocazia unei audienţe acordate de calif în „aceste din urmă zile". Începutul dialogului este identic cu acela al textului nostru.

3. Titlul primei întrebări nu este în text.

4. Este una dintre acuzaţiile de blasfemie pe care musulmanii le aduc în mod obişnuit creştinilor: ideea are început în mentalitatea arabă preislamică şi a fost condamnată de Coran prin denunţarea „mariajului" politeist; Muhammad vorbea împotriva unor asemenea *prietene, concubine*, pe care arabii păgâni le asociau lui Allah, mai ales în cadrul cultului de la Mekka. Termenul prietenă (soţie) — sahiba, este prezent în Coran: 6, 101; 19, 27; 72, 3.

5. Musulmanii au apărat cu asprime un monoteism strict, care nu lasă nici un loc unei filiaţii divine. Transcendenţa absolută a lui Dumnezeu excludea orice posibilitate a întrupării şi se opunea, pentru aceasta, Treimii creştine (Abdelmajid Charfi, La fonction historique de la polémique islamo-chrétienne à l'epoque abbasside, în Samir Khalil & Jorgen S. Nielsen, Christian Arabic Apologetics during the Abbasid Period (750—1258), E.J. Brill, Leiden-New York-Köln, 1994, p. 49.

6. Coranul foloseşte numele de Cuvântul lui Dumnezeu cu referire la Iisus Hristos, însă acest nume are o semnificaţie cu totul di-

ferită: Muhammad, atunci când vorbeşte despre Iisus în acest fel, înţelege că El a fost creat cu cuvântul lui Dumnezeu: „Dumnezeu i-a zis: «Fii!».“

7. Preluând tradiţia ebraică, Coranul numeşte uneori în acest fel Pentateuhul, iar uneori întreg Vechiul Testament.

8. Califul nu a înţeles încă doctrina creştină despre Fiul lui Dumnezeu. Timotei, în argumentaţia pe care o construieşte, vrea să spună că se sprijină pe revelaţie: el nu afirma ceea ce afirmă pentru că aşa crede de cuviinţă, ci pentru că izvoarele revelaţionale, comune şi acceptate, atât de creştini cât şi de musulmani, mărturisesc acest adevăr. (cf. Samir Khalil).

9. „În afara timpului“: naşterea Fiului din Tatăl nu se poate exprima prin categoriile umane; eternitatea, fiind concepută de autorii musulmani ca un timp ce se întinde la infinit (cf. R. Caspar, op. cit., p. 154), care implică şi devenirea, este considerată de Timotei ca o categorie insuficientă pentru a explica naşterea Fiului. Pentru el, eternitatea nu este un timp fără de sfârşit de aceea foloseşte „în afara timpului“.

10. Fecioria Mariei „ante partum“, „in partum“ şi „post partum“ este o învăţătură comună Bisericilor separate în secolul al V-lea, ceea ce poate demonstra că originile ei coboară în timp până în Biserica primară, fiind întâlnită în apocrife, iar apoi la Clement Alexandrinul, Ieronim etc. (ibidem). Vedem aici că Biserica nestoriană a păstrat această învăţătură şi după respingerea lui theotokos.

11. Faptul că Fecioara Maria a luat în pântece pe cale supranaturală este recunoscut de Coran: 3, 43—47; 19, 16—34; 21, 92; 66, 12.

12. Conceperea lui Iisus e virginală după Coran (3, 45—47), dar naşterea Sa pare a fi de tip natural (19, 23). Samir Khalil e de părere că o „opinie mai mult populară decât teologică şi mai mult trăită decât formulată în mod explicit, spune că naşterea lui Iisus ar fi fost în mod natural şi obişnuit. Se găsesc urme ale unei asemenea păreri în Spania, de exemplu într-o discuţie între Sf. Ignaţiu (de Loyola) şi un maur; sfântul voia să-l ucidă pentru că acesta nu admitea fecioria „post partim“ (cf. Samir Khalil, Cristo nel Corano, în La civiltà cattolica, CXXXIV, 4 iunie 1983, pp. 450—462).

13. Aici patriarhul îl acuză pe calif de inconsecvenţă: odată recunoscută existenţa minunilor, nu vedem de ce nu ar fi la fel de veridică prezenţa unui fapt minunat atât într-o situaţie, cât şi în cealaltă.

14. Timotei foloseşte multe analogii în explicaţiile pe care le dă; textul siriac adaugă şi alte analogii de acest fel: Hristos S-a înălţat la cer fără să spargă bolta, fructele ies din arbori fără să-i strice, privirea se naşte din ochi fără să-l vatăme (H. Putman, op. cit., 18—19).

15. Termenul arab folosit în textul nostru este *djawhar*, care este corespondentul grecului *ousia* şi al latinului *substantia* (cf. Samir Khalil).

16. Manuscrisul din Ierusalim adaugă o lungă notă: „O natură subtilă (veşnică), într-un vas de lut (natura umană). Subtilul s-a unit cu lutul fără despărţire şi fără amestecare. Domnul nostru învaţă a-

ceasta zicând: „Nu s-a suit la cer decât Cel ce S-a coborât din cer" (In. 3, 13). Ştim că trupul Domnului Iisus Hristos a fost luat din Preacurata Fecioară Maria, după cum au mărturisit profeţii şi Scripturile. Profetul David zice într-un psalm: „Trunchi mi-ai întocmit." (Ps. 39, 9); înţeleptul Solomon zice: „Înţelepciunea şi-a zidit casă" (Pilde 9, 1); Isaia a zis: „Iată fecioara va lua în pântece şi va naşte fiu şi vor chema numele lui Emanuel". (Is. 7, 14), al cărui sens este „Dumnezeu este cu noi". Şi apostolul, citând ceea ce zisese David,... (textul este trunchiat, dar ar trebui citat Evr. 10, 5). Cei 318 Părinţi (de la Niceea, 325) au mărturisit că (Fiul) S-a născut din Tatăl, mai înainte de toţi vecii, şi că, pentru mântuirea noastră, S-a coborât din cer şi S-a întrupat, de la Duhul Sfânt şi din Fecioara Maria, că de bunăvoie a primit să pătimească pentru noi, să fie răstignit, să învieze şi să Se înalţe la cer, fără ca dumnezeirea să fie separată de omenitate, căci omenitatea s-a înălţat unită cu dumnezeirea, fără despărţire şi fără amestecare". (cf. R. Caspar, op. cit., p. 155). Traducătorul arab a considerat necesară introducerea acestei note pentru a explicita dogma întrupării.

17. Afirmaţie constantă şi formală a hristologiei nestoriene, începând cu însuşi Nestorie, pentru a răspunde acuzaţiilor adversarilor lor, chirilienilor, care le reproşau că ei învăţau existenţa a doi Hristoşi, a doi Fii, din cauza diferenţelor de concepte. Considerăm utilă vederea semnificaţiei termenilor tehnici siriaci care sunt în uz la siro-orientali (nestorieni), a căror importanţă este vitală. Corespund aceştia exact înţelesului termenilor greceşti fixaţi la Calcedon? Nu se întâlneşte o diferenţă de înţeles între siro-orientalii de tradiţie antiohiană şi siro-occidentalii de tradiţie alexandrină? Foarte adesea teologii occidentali şi orientali traduc termenii teologici siriaci ca fiind sinonimi termenilor latini şi greci, ceea ce poate să conducă la erori grave. Pentru această tradiţie teologică, termenul *kyana* (natură) corespunde grecului physis, şi latinului *natura;* kyana siriac are însă o aplicaţie mai largă: este natura universală ce există prin ea însăşi. La fel, *qnoma* (tradus în greacă prin hypostasis) este natura particulară, din punct de vedere numeric una. Dar această natură singulară nu este încă persoana *(parsopa);* ei refuză *qnoma* (hypostasis) ca sinonim al lui *parsopa* — persoană. Această *qnoma* este individualizată prin *parsopa* şi în funcţie de *parsopa,* fără a fi ea însăşi *parsopa.* Pentru aceasta şi în acest context este corect să se spună că Hristos avea două *qnome,* adică două naturi individualizate perfecte, cea a Cuvântului lui Dumnezeu şi cea a omului Iisus. Aceasta explică destul de bine faptul că doar Fiul S-a unit cu omenitatea şi nu întreaga Sfântă Treime. (cf. Louis Sako, Lettre christologique, du patriarche syro-oriental Iso'yahb II de Gdala — 628—646, Pontificium Istitutum Orientale, Roma, 1983, p. 97—105). Accentul este pus în textul nostru pe unitate. Se poate face diferenţa între cele două naturi în Hristos din motive didactice, dar în practică nu. „Într-adevăr, acest nume de Fiu, o dată pronunţat, indică împreună cele două naturi". (ibidem, p. 109).

18. R. Caspar traduce aici termenul arab *wagh* prin *față*, fără să țină seama că în literatura teologică arabă aceasta înseamnă persoană în sensul său existențial; acesta traduce siriacul *parsopa* — persoană. Eliad de Nisibi (sec. XI) folosea acest termen în sensul arătat. Pentru a vedea sensul unui cuvânt într-un text oarecare trebuie să fie luat în considerare sensul pe care îl are respectivul cuvânt în întregimea operei, sensul potrivit în orice situație; aici cuvântul cheie este „unic" (cf. Samir Khalil).

19. Formula clasică a teologiei antiohiene, care poate fi „suspectată" de nestorianism; însă ea va fi preluată la Calcedon ca expresie a învățăturii ortodoxe.

20. Paralela cu Coran 3, 51; textul exanghelic era, deci, cunoscut în lumea musulmană și folosit de aceștia în polemica lor contra creștinilor.

21. Prin unirea omenității cu Cuvântul, Dumnezeu este și Dumnezeul Cuvântului; prin nume, lucrările omului Iisus sunt atribuite Cuvântului (lui Hristos, preferă să spună nestorienii), deci Dumnezeu este și Dumnezeul Cuvântului. În același fel se poate spune că Dumnezeu este Tată și al omului. Aici Timotei se arată un nestorian moderat, acceptând „communicatio idiomatum". (cf. E. Tisserant, op. cit., col. 1137).

22. Vedem aici grija lui Timotei de a afirma și de a apăra integritatea persoanei divino-umane a lui Hristos.

23 Textul siriac adaugă: astfel ne-a învățat Hristos și așa am primit în revelația Scripturii și a profeților. (cf. H. Putman, op. cit., 41—42).

24. Întrebarea califului, subînțeleasă aici, este explicită în textul siriac. Califul face o obiecție: cuvântul se sfârșește și dispare. Timotei răspunde mai întâi: Dumnezeu nu poate fi comparat cu califul sau cu noi care suntem creați. El este veșnic și tot așa sunt și Cuvântul și Duhul Său. Atunci califul întreabă: Cuvântul și Duhul sunt inseparabili de Dumnezeu? La răspunsul lui Timotei, pe care textul nostru îl dă, cel siriac adaugă analogia cu soarele, a cărui lumină și căldură sunt inseparabile (cf. A. Mingana, op. cit., 22, 27—34).

25. Timotei face aici un raționament filologic: dacă Tatăl este Dumnezeu, iar celelalte Persoane ale Sfintei Treimi, Fiul și Duhul, sunt enumerate împreună cu El, înseamnă că sunt la fel și Acestea.

26. Întrebarea califului este din nou omisă. În textul siriac el întreabă: „Care este diferența între Fiul și Duhul? Căci în Dumnezeu nu pot să existe realități diferite".

27. Cuvântul folosit este *uqnum*, plural *aqanim*, care va deveni clasic apoi la arabii creștini. El transcrie direct siriacul *qnoma* (cf. H. Putman, op. cit., p. 158). Nu am găsit aici un corespondent adecvat siriacului qnoma, am folosit teologia calcedoniană pentru exprimarea persoanelor Sfintei Treimi.

28. Persoanele dumnezeiești sunt definite aici ca atribute ale dumnezeirii. Acestea sunt categorii constante ale teologiei arabe creștine. H. Putman vede aici influența teologiei musulmane. (ibidem).

29. În versiunea siriacă este folosită expresia „s-a îmbrăcat", o expresie externă, ceea ce ar putea lăsa loc unei uniri imperfecte a naturilor în Hristos (cf. A. Mingana, op. cit., 27, 1); însă după Efrem Sirul aceasta poate semnifica şi unire perfectă (cf. Samir Khalil).

30. Siriacul adaugă, după o întrebare a califului, că tot Vechiul Testament este umbra Noului Testament; jertfele şi preoţia acestuia sunt închipuirea (tipul) jertfei şi preoţiei lui Hristos (H. Putman, op. cit., 79—81).

31. Ca urmare a acestui fapt, califul intenţionează să spună că şi Muhammad a abolit legea lui Hristos.

32. Siriacul adaugă: împărăţia cerurilor va aboli împărăţia lumească a califului fără ca prima să fie vrăjmaşa acesteia din urmă (H. Putman, op. cit., 83).

33. Orientarea în rugăciune e foarte importantă pentru musulmani; în spiritualitatea musulmană, ca şi în cea iudaică, de altfel, orientarea în rugăciune are o conotaţie geocentrică, pe când în creştinism aceasta este duhovnicească: „în Duh şi în adevăr".

34. Tradiţia creştină orientală cere orientarea în rugăciune către Răsărit, invocând aceleaşi argumente ca şi Timotei (cf. H. Leclercq, art. Orientation, în Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie, XII, Paris, 1936, col. 2265—2669). Ea situează paradisul terestru la răsărit de Iraq. Chiar şi Coranul adaugă că îngerul Gabriel a apărut Fecioarei Maria înspre Răsărit (19, 16).

35. Vedem aici că Timotei trebuia să se arate foarte precaut în răspunsurile pe care le dădea califului; însă când adevărurile creştine sunt puse în pericol, Timotei nu se sfieşte să le afirme cu tărie, cu toate că el cunoştea riscurile la care se expunea; pentru a-şi întări mărturia sa, patriarhul jură aici, luând ca martor pe Dumnezeu (este, de fapt, singura dată când face acest lucru).

36. După Coran (7, 157) „Profetul neamurilor", adică Muhammad, era anunţat de Torah şi de Evanghelie. Ahmad — „Eu (Iisus) sunt mesagerul lui Dumnezeu către voi spre întărirea acelei Torah dată înainte de Mine şi spre buna vestire a unui mesager ce va veni după Mine, al cărui nume va fi Ahmad" (61, 6) — e o altă formă a numelui Muhammad; amândouă înseamnă „cel lăudat" (Ahmad = cel mult lăudat). Musulmanii văd în Paracletul anunţat de Hristos (In. 14, 26; 15, 26) o profeţie despre Muhammad. Originea acestei interpretări trebuie să fie căutată în siriacul *mehahman* sau *menahhemana*, care se găseşte în versiunea siro-palestiniană a Evangheliei lui Ioan şi nu în confuzia termenilor greceşti parakletos = consolator cu peryklètos = cel lăudat, cum se zice de obicei (cf. Samir Khalil; Cristo nel Corano, p. 461). Această ultimă teorie îşi are începutul în teza lui Ludovico Marracci (Alcorani textus universus, Patavii, Ex Typographia Seminarii, 1698); ceea ce Marracci a susţinut ca teorie, a devenit dogmă pentru teologii musulmani ulteriori.

37. Textul siriac, e mult mai dezvoltat: Muhammad nu poate să fie Mângâietorul, pentru că El este, asemenea lui Dumnezeu, veşnic, in-

finit, invizibil, necorporal; El cunoaște tainele lui Dumnezeu; S-a coborât peste apostoli după înălțarea lui Iisus (iar Muhammad a venit 600 de ani după El); El este una dintre persoanele dumnezeiești, face numeroase miracole, este consubstanțial cu Tatăl și cu Fiul și participant la creație. Iar Muhammad nu este nimic din toate acestea; dacă Muhammad ar fi fost anunțat de Evanghelie, s-ar fi cunoscut exact cele ce s-au cunoscut despre Hristos: numele, mama, neamul... (cf. H. Putman, op. cit., 111—121).

38. Siriacul adaugă: Am fi ca iudeii, ca niște orbi care, în plină zi, neagă faptul că soarele a răsărit. (cf. H. Putman, op. cit., 127).

39. Într-adevăr, Coranul nu vorbește despre miracole ale lui Muhammad; mai mult, el le neagă, opunându-se „necredincioșilor" care-i cereau lui Muhammad mărturii în favoarea mesajului său asemănătoare minunilor înfăptuite de profeți (17, 92—100; 18, 110; 21, 34; 41, 6; etc.). Putem face aici o paralelă cu textele în care Mântuitorul refuză să dea semne iudeilor necredincioși, cerând acestora acte de credință: semnul lui Iona (Mt. 12, 39—41; 16, 4; Lc. 11, 29—32), „Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, coboară-Te de pe cruce și vom crede" (Mt. 27, 39—44). Însă evlavia musulmană nu a admis ca profetul său să fie lipsit de asemenea minuni, ca el să nu fie decât un simplu om însărcinat cu misiune divină (cf. A. Charfi, op. cit., p. 52). Comentatorii Coranului au atribuit lui Muhammad diferite semne și minuni, cuprinse în culegerile de hadith-uri (vehicule de transmitere ale tradiției orale izvorâte din activitatea Profetului). Aceștia folosesc în discursul lor trmenul *aya* (pl. *ayat)*, care înseamnă semn, mărturie, miracol, verset coranic. Sensul primitiv de *semn* este întâlnit cu această accepțiune în poezia preislamică, unde, ca și corespondenții lui din alte limbi semitice, desemnează focurile utilizate pentru semnalizarea pericolului. Acest prim sens se întâlnește și în Coran (17, 12—13). Minunățiile naturii devin, de asemenea, mărturii ale puterii lui Allah (30, 20), care trebuie să cheme totdeauna oamenii la cinstirea lui Dumnezeu. Trimisul lui Allah are misiunea de a aminti oamenilor manifestările puterii lui Allah, înțelepciunii și dreptății Lui, și să condamne pe cei ce au respins semnele lui Allah sau nu-și mai aduc aminte de ele (2, 61; 10, 73; 27, 81). De la lucru minunat nu a fost greu să se treacă la miracol: astfel, pasajele care relatează și dau mărturie asupra acestor manifestări ale puterii lui Allah pot fi chemate semnele Sale (2, 252; 12, 7) (cf. A. Jeffery, Encyclopédie de l'Islam, ediție nouă, Leyde, E.J. Brill, Paris, 1960, vol. II, p. 796—797). Printr-o ultimă evoluție, fiecare verset al Coranului a devenit un semn (6, 124; 28, 87), iar Coranul semnul prin excelență al lui Allah și mărturia desăvârșită a misiunii lui Muhammad. În teologia creștină de expresie arabă de astăzi se folosește același cuvânt pentru a desemna unitatea unui verset biblic; se vede aici influența conviețuirii acestor două religii (cf. Samir Khalil). Aceste diferite sensuri ale cuvântului, cu excepția ultimului, corespund pe deplin tradiției iudaice și creștine, în care acest cuvânt este folosit într-un sens religios pentru a desemna semnele care atestă prezența divină și care însoțesc opera profeților.

40. Este o actualizare a textului biblic care nu se găseşte în varianta siriacă. Elamul biblic se afla pe platourile înalte din nordul Golfului Persic, astăzi în Iran, având capitala la Suza; aici a luat naştere, în secolul al VI-lea î.d.H., imperiul persan al lui Cirus. În apropiere de Suza a fost întemeiat în secolul al III-lea d.H., de regele sasanid Sapor I, oraşul Gundishapur, care va deveni unul dintre centrele culturale şi religioase ale nestorienilor; şcoala de medicină din Gundishapur va fi pentru mult timp celebră (cf. H. Leclercq, art. Suze, in Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie, Paris, 1907—1953, vol. XII, p. 465—471).

41. O nouă actualizare geografică: Kirmanul este o vastă provincie în sud-estul Iranului actual. Necunoscută în Biblie, ea este cunoscută sub acest nume în epoca sasanidă (sec. III—VII d.H.). Strabo o citează sub numele de Caranania (v. A.K.S. Lambton, *The Encyclopaedia of Islam*, New Edition, Lieden, E.J. Brill, 1986, vol. IV, pp. 147—166). Menţiunea cămilei ca mijloc de transport al perşilor se poate înţelege mai bine ştiind că imperiul persan se întindea până în stepele Asiei Centrale, unde cămila cu două cocoaşe este şi azi principalul mijloc de transport.

42. Aici Timotei adaptează profeţia care relatează cadrul mesianic al relevării Fiului Omului la căderea istorică a Babilonului.

43. Această ultimă frază răspunde la o întrebare a califului, dată de textul siriac. Califul spune: „Omul pe asin este Iisus, iar omul pe cămilă este Muhammed", ceea ce înseamnă că Iisus a fost înlocuit de Muhammad. Timotei răspunde că interpretarea respectivă nu corespunde faptelor evocate de profeţie (cf. H. Putman, op. cit., 146—150).

44. Timotei vorbeşte aici de profeţie, pe când în textul din Facere se vorbeşte despre descendenţa politică: el înţelege aici textul ca referindu-se la Iisus Hristos în întreita Sa demnitate: profetică, sacerdotală şi împărătească.

45. V. Mt. 24,5, 11, 24; Mc. 13, 22 şi locurile paralele.

46. După autorul nostru, acceptarea Coranului ca scriptură revelată înseamnă coborârea la cele de jos, pământeşti, întoarcerea de la Evanghelie la Lege.

47. Textul care urmează, până la sfârşitul secţiunii, nu se găseşte în siriacă. Însă textul siriac menţionează o intervenţie a califului: „Dumnezeu poate să moară?", Timotei răspunde că Fiul lui Dumnezeu a murit după natura sa umană şi nu după cea dumnezeiască, la fel cum murdăria hainelor califului se transmite demnităţii acestuia (cf. H. Putman, op. cit., 183—185). Textul care poate fi suspectat de nestorianism (dioprosopism) se poate înţelege ştiind că atunci când sirienii orientali spun că Fiul lui Dumnezeu S-a îmbrăcat cu omenitatea, ei înţeleg o unire într-o singură persoană, în care fiecare natură îşi păstrează integritatea.

48. Aceasta este sura 19, chemată astăzi sura Mariei; textul nostru, conform celui siriac, atestă o veche denumire a acestei sure.

49. Comentatorii musulmani ai Coranului au discutat îndelung diferitele accepţiuni ale acestui verb „a muri" (în arabă *tawaffa* — a fi chemat de Dumnezeu, a muri). Unii dintre aceştia îi dau un sens de moarte cu adevărat, dar fără să fie vorba de moarte pe cruce; ei îl ex-

plică prin faptul că Iisus va muri după revenirea Sa pe pământ la sfârșitul lumii. Hristos, după Coran (4, 158) nu a murit pe cruce, ci a fost ridicat de Dumnezeu la cer, viu fiind, de unde va veni la sfârșitul lumii, ca un semn al acestui sfârșit.

50. Aici califul exprimă foarte clar ceea ce am spus la nota precedentă.

51. Autorul nostru amestecă aici textele de la Is. 50, 6 și Pl. 3, 30.

52. Aluzie la textul coranic (4, 157) ce susține că Iisus n-a fost răstignit.

53. Ceea ce urmează, până la sfârșitul secțiunii, lipsește din textul siriac.

54. Califul se arată consecvent în negarea dumnezeirii lui Hristos.

55. Timotei afirmă cu tărie adevărul credinței creștine: atunci când acesta este pus în discuție, el nu ezită să-l afirme cu tărie.

56. Acești doi drepți ai Vechiului Testament, Enoh (Fac. 5, 24) și Ilie (IV Regi 2, 1—13) au fost ridicați la cer fără să treacă prin moarte. Timotei dă exemplul acestora pentru că și musulmanii îl acceptă.

57. Timotei dă mărturie despre inspirația biblică: Duhul Sfânt a descoperit adevărurile necesare mântuirii oamenilor, autorilor bibliei și i-a îndemnat să le fixeze în scris, fără să le îngrădească libertatea personală (de unde diferențele dintre ei, în special dintre evangheliști); nu la fel stau lucrurile în cazul Coranului.

58. Siriacul adaugă: dacă diferiți autori v-ar descrie, unul ar descrie mărirea voastră, altul bogățiile, puterea, înțelepciunea, virtutea sau evlavia voastră... fără ca vreunul să epuizeze subiectul. Toți ar zice adevărul, în ciuda diversității lor. La fel zic și Evangheliile despre Hristos. (cf. H. Putman, op. cit., 216).

59. Siriacul începe prin a răspunde că israeliții au alți frați mult mai apropiați decât fiii lui Ismael: edomiții, amoniții, moabiții. În epocă arabii erau considerați ca fiind fiii lui Ismael (cf. H. Putman, op. cit., 229—234); ideea o găsim și la Ioan Damaschin, par. 100—101.

60. R. Caspar (op. cit., p. 171) spune că precizarea făcută asupra limbii este proprie manuscrisului nostru.

61. Autorii consultați nu au găsit o explicație pentru această intervenție a califului, probabil este vorba despre o neînțelegere a tradiției creștine, bazată pe apocrife, despre adormirea și înălțarea la cer a Maicii Domnului.

62. Înainte să termine rezumatul primei zile a convorbirii, textul siriac continuă:

Mahdi: Ceea ce ai zis ar fi extraordinar, dacă l-ai recunoaște pe Muhammad ca profet.

Timotei: Singurul profet care trebuie să vină după Iisus este Ilie (Mal. 4, 4—6), la sfârșitul lumii. Ioan Botezătorul deja a venit cu puterea lui Ilie (In. 1, 29), dar Ilie va veni înainte de a doua venire a Domnului, Regele regilor și Domnul domnilor.

Mahdi: Dacă nu ați fi stricat Scripturile, l-ați fi găsit pe Muhammad printre profeți.

Timotei: Pentru ce am fi stricat Scripturile, care anunţă foarte clar dumnezeirea lui Hristos, naşterea Sa veşnică şi de negrăit, naşterea Sa miraculoasă din Maria, minunile Sale, patimile, moartea, învierea, înălţarea şi a doua Sa venire la sfârşitul lumii? Aceasta ar fi distrus credinţa noastră. Mai mult, părţile din Torah care se referă la Hristos au rămas nealterate în exemplarele care se află în mâinile iudeilor, cei mai răi duşmani ai creştinilor. Un acord între noi şi ei pentru a strica aceleaşi texte este imposibil. Cât despre Evanghelie, tot ceea ce a fost anunţat prin prooroci s-a împlinit în Hristos; căci Torah şi Evanghelia vin de la acelaşi Dumnezeu. Dacă noi am fi stricat Evanghelia, nu am fi lăsat ceea ce pare nedemn în religia noastră: slăbiciunile şi unele necunoştinţe ale lui Hristos, răstignirea, moartea, îngroparea, precum nici contradicţiile aparente dintre Evanghelii. Dacă Muhammad ar fi fost anunţat în Evanghelie, l-am fi aşteptat şi l-am fi primit cu bucurie. Dacă noi L-am primit pe Iisus, Care venea din neamul iudeilor, duşmanii noştri, l-am fi acceptat şi pe Muhammad, un profet ce vine din mijlocul arabilor, prietenii noştri. Iudeii au fost lepădaţi după ce nu l-au recunoscut pe Mesia, aşa cum se aruncă scoica după ce se scoate perla. Dimpotrivă, arabii sunt cinstiţi de toate popoarele, pentru că ei au lepădat idolatria şi politeismul pentru monoteism. Dacă profetul lor ar fi fost anunţat în Scripturi, l-am fi aşteptat cum aşteptăm venirea lui Hristos la sfârşitul lumii. (cf. H. Putman, op. cit., 268—273).

63. Patriarhul nestorian se desolidarizează de ortodoxia creştină reprezentată de bizantini.

64. Timotei apără şi îşi afirmă până la capăt credinţa sa creştină, primită prin revelaţia absolută adusă de Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, considerând-o superioară celei musulmane. El o afirmă înaintea califului, refuzând totodată propunerea acestuia de a se converti.

SF. DIMITRIE

„Mare apărător te-a aflat întru primejdii lumea, Sfinte Dimitrie ...“

S-a spus și pe bună dreptate, că numărul și numele mucenicilor, împodobesc calendarul creștin ortodox, întocmai cum împodobesc stelele bolta cerului. Și ei au fost oameni obișnuiți ca și noi, însă au avut ceva ce multora din noi le lipsește și anume: duhul de foc al credinței și mai ales al dragostei fără de margini față de Mântuitorul Iisus Hristos.

Ei au trăit întreaga lor viață „în Hristos“, și au făcut ca „Hristos să trăiască în ei“. L-au mărturisit ca Dumnezeu adevărat și stăpân al cerului și al pământului, înaintea celor ce-L tăgăduiau și de cele mai multe ori, au pecetluit această mărturisire cu sângele lor, pătimind chinuri și moarte pentru păstrarea învățăturii celei adevărate. În felul acesta au devenit față de Mântuitorul Hristos, pilde de virtute creștină și de dragoste nesfârșită, și mai ales pilde ale iubirii de oameni și ale dorului, ca din mijlocul lumii necăjite să piară pentru totdeauna: suferința, durerea, necazul și mizeria.

Din rândul acestora face parte, iubiți credincioși, și Sf. Mare Mucenic DIMITRIE, pe care Sfânta noastră Biserică îl sărbătorește astăzi.

Ca să putem înțelege, așa cum se cuvine, viața și faptele atât de strălucite ale acestui mare sfânt, e bine să ne aducem aminte de timpul în care a trăit el și să-l punem față în față cu timpul în care trăim noi.

Câtă deosebire între vremurile de atunci și vremea de azi, în care bisericile lui Hristos sunt presărate cu miile pe tot întinsul Patriei noastre.

Astăzi, glasul clopotelor bisericilor noastre cheamă pe credincioși la slujbele religioase, iar de pe amvoanele bisericilor se predică fără întrerupere, îndemnând pe credincioși la credință și fapte bune.

— În vremea în care a trăit Sf. Dimitrie și drepții mărturisitori, trebuiau să treacă printr-o mulțime de greutăți pentru ca să-și poată îndeplini îndatoririle de creștini. Ei n-aveau dreptul să aibă biserici, nici cărți de slujbă, ci erau prigoniți și supuși la cele mai cumplite chinuri. De toate acestea trebuie să ținem seama, când vorbim de viața și faptele Sf. Dimitrie pentru că, e ușor să fi creștin când ai toată libertatea și mult mai greu atunci când toate împrejurările îți sunt potrivnice,

— Sf. Dimitrie s-a născut pe la sfârşitul secolului III în cetatea Tesalonicului, din părinţi creştini şi cu vază între locuitorii cetăţii. Din fragedă copilărie s-a văzut că este înzestrat de Dumnezeu, cu mari daruri sufleteşti; avea o inimă bună, cu milă şi iubire faţă de toţi cei lipsiţi şi necăjiţi; îi întrecea pe toţi cei de o vârstă cu el, prin înţelepciune, blândeţe şi frumuseţe morală.

— Când părinţii săi l-au dat la şcoală pentru a-l lumina intelectualiceşte, el a arătat o dragoste atât de mare faţă de carte, încât a ajuns în curând să întreacă şi pe dascălii săi. Dar odată cu învăţătura de carte şi cu înţelepciunea lumească, povăţuit de părinţi şi mai ales ajutat de Duhul Sfânt, înainta în învăţătura şi înţelepciunea cea dumnezeiască. Astfel, el ispitea zilnic Sf. Scriptură şi se nevoia ca prin faptele sale, să fie următor voinţei lui Dumnezeu.

— Când a ajuns la vârsta potrivită, el a intrat în oastea împărătească, să înveţe şi meşteşugul armelor. Aici, mai ales prin purtarea lui înţeleaptă, prin deşteptăciunea şi îndeosebi prin vitejia lui în războaie, a ajuns să fie degrabă cunoscut, iubit şi apreciat de cei mai mari ai săi şi repede, ca un al doilea mucenic Gheorghe, s-a ridicat din treaptă în treaptă, câştigând iubirea şi încrederea împăratului Maximian.

— Calea lui era deschisă acum spre cele mai înalte şi strălucite dregătorii ale împărăţiei. Aşa, nu după mult timp, murind conducătorul cetăţii Tesalonicului, împăratul ştiind calităţile şi însuşirile cu care era el înzestrat, l-a numit guvernator al Tesalonicului, spunându-i: „Îţi încredinţez paza patriei tale, chiverniseşte-o, apăr-o de duşmanii din afară, curăţeşte-o de supărătorii creştini şi dacă va fi cu trebuinţă, chiar ucide-i pe cei ce se închină celui răstignit.

Trebuie să ne dăm seama că ne găsim la sfârşitul secolului III, când s-au înăsprit în toată împărăţia, cele mai sălbatice persecuţii împotriva creştinilor.

— Cu toate acestea, primind înalta dregătorie, Sf. Dimitrie şi-a zis: „trebuie să ascultăm mai întâi poruncile lui Dumnezeu şi numai după aceea pe cele ale împăratului. Deci în cele lumeşti, am să chivernisesc patria după legile împărăţiei cu bună credinţă, cu dreptate şi cu iubire, cum şi lui Dumnezeu îi place, iar în ce priveşte soarta Bisericii şi a credincioşilor, voi face cum Dumnezeu voieşte".

— Şi aşa a făcut, plecând de la premiza că nu patria este pentru binele conducătorilor, ci conducătorii sunt puşi pentru binele patriei. El, zi de zi, s-a sârguit să îmbunătăţească traiul supuşilor săi, să-i apere de asupritori şi de toţi duşmanii din afară.

În felul acesta a devenit un conducător viteaz, bun, drept, milostiv şi binefăcător tuturor.

Iubiţi credincioşi,

— Noul guvernator Dimitrie, nu era însă mulţumit cu buna chiverniseală lumească a patriei sale, ci gândul lui era mai ales la chiverniseala duhovnicească şi mântuitoare de suflet. El nu putea îngădui ca,

creştinii să fie prgoniţi şi ucişi, de vreme ce nu făceau nici un rău societăţii, ci numai pentru că se închinau lui Hristos ca unui Dumnezeu, desconsiderând şi nebăgând în seamă, idolii păgânilor care erau doar nişte biete făpturi materiale, fără nici o putere.

Prima lui poruncă a fost, ca toţi dregătorii să lase în pace pe creştini şi să nu-i supere cu nimic pentru credinţa lor. Ba mai mult decât atât, chiar el a început a propovădui poporului Evanghelia Mântuitorului Hristos, cu atâta râvnă şi căldură, încât majoritatea poporului din Tesalonic, a fost adusă la cunoştinţa adevărului şi la lepădarea învăţăturilor şi credinţelor idoleşti.

Lucrul acesta însă n-a plăcut împăratului şi acesta l-a tras la răspundere şi l-a povăţuit să se lepede de credinţa în Iisus Hristos! Dar, în zadar, sfaturile ademenitoare ale împăratului n-au putut să-i zdruncine convingerea şi hotărârea sa sinceră de a călca pe urmele Mântuitorului, până la sfârşitul vieţii. Atitudinea aceasta a atras după sine aruncarea lui în închisoare. Aici, el n-a desnădăjduit, ci căzând în genunchi s-a rugat lui Hristos să-l întărească şi să-l învrednicească să rabde vitejeşte, toate încercările până la sfârşitul vieţii.

În acest timp, la curtea împărătească aveau loc lupte atletice, care sfârşeau de cele mai multe ori cu vărsări de sânge şi omorâri de oameni. Aceste petreceri plăceau nespus de mult împăratului, iar cei biruitori erau răsplătiţi cu tot felul de daruri.

Cel mai tare dintre atleţii care provocau la luptă, era socotit un om mare, vânjos la trup, numit Lie. Pe acesta îl iubea împăratul, pentru că nu s-a găsit nici un adversar care să-l biruiască vreodată.

Pentru acest motiv îl lua cu sine peste tot unde mergea. Ajuns şi în Tesalonic, Lie a plătit toate crimele pe care le-a săvârşit împotriva creştinilor. Şi aceasta s-a întâmplat, deoarece un tânăr, pe nume Nestor, în vârstă de numai 20 ani, însă plin de credinţă s-a dus în închisoare la Sf. Dimitrie şi l-a rugat să-l binecuvinteze, ca întărit prin puterea lui Dumnezeu, să-l poată birui pe acest tiran.

Sfântul Dimitrie, i-a făcut semnul sfintei cruci pe frunte şi i-a zis: „Du-te! Pe Lie îl vei birui şi pe Hristos vei mărturisi"! Şi ieşind din închisoare, s-a dus la locul unde se afla Lie şi l-a provocat la luptă. Întărit cu putere de sus, tânărul Nestor l-a răpus pe acest om sălbatic.

Dar văzând împăratul această faptă neaşteptată, l-a chemat pe Nestor şi l-a întrebat: „Cu ce putere l-ai ucis pe Lie, ce farmece ai folosit"?!

Iar Nestor i-a răspuns: „Cu nici un fel de farmece, ci numai cu puterea lui Iisus Hristos, care este Dumnezeul cel adevărat"! La auzul acestor cuvinte împăratul s-a mâniat cumplit şi a poruncit să i se taie capul lui Nestor. Aflând apoi, că Sf. Dimitrie a fost pricinitorul morţii lui Lie, a poruncit să fie ucis şi el. Şi astfel, în revărsatul zorilor, în ziua de 26 a lunii octombrie, ostaşii l-au străpuns cu suliţele şi l-au omorât.

Iubiți credincioși,

Cununa muceniciei sângeroase a trecut, dar cea a muceniciei nesângeroase o putem câștiga și noi în fiecare zi, numai să voim! Astăzi, cel ce vrea să trăiască după cuvântul Evangheliei și să rămână credincios poruncilor lui Dumnezeu, pentru a nu-și pângări ființa sufletului în mocirla păcatului, are nevoie de: credință, de tărie de caracter și de curaj mucenicesc!

Biserica are nevoie de suflete tari, eroice și neînfricate. Avem trebuință de oameni credincioși, care în orice împrejurare să facă numai ceea ce este plăcut lui Dumnezeu și folositor pentru mântuirea sufletului.

„Martir", — zice Fericitul Augustin, este un cuvânt grecesc și înseamnă „martor". De aceea, ori de câte ori, împlinim prin virtuți poruncile lui Iisus Hristos, noi dăm mărturie pentru El. Întreaga viață a unui creștin, când e trăită după Evanghelie, este un martiriu și o cruce. Astfel poți fi mucenic al răbdării, al smereniei, al ascultării, al curăției; poți fi un mucenic al lepădării de sine și al pocăinței, mucenic al dragostei față de aproapele.

În Pateric stă scris: „De se va da omul de bunăvoie spre greutate, necaz, supărare și răbdare pentru Dumnezeu, pe așa unul Dumnezeu îl va împărtăși cu sfinții mucenici, căci răbdarea în loc de sânge se primește".

Noi suntem urmașii eroilor, ai mucenicilor și ai martirilor de demult. Aparținem Bisericii în sânul căreia mucenicii au luptat și au răbdat. Mărturisim aceeași credință, același Domn și același botez.

Să fim mândri de acest trecut glorios. Și în același timp, să fim liniștiți: „Dumnezeu este cu noi", cu Biserica Sa. Și dacă Biserica este Hristos, cel ce trăiește în istorie, să fim siguri că nici un fel de dușmani nu vor avea putere asupra celor ce-l mărturisesc pe Hristos. Aceasta pentru că după cum spune Sf. Ap. Pavel: „Știm că Hristos cel înviat din morți nu mai moare" (Rom. 6, 9), deoarece însuși Hristos Domnul ne-a făgăduit că: „Biserica Sa nu va putea fi zdrobită, nici de porțile iadului". (Mt. 16, 18);

Pilda de bărbăție și de curaj a Sf. Dimitrie, pe care îl pomenim astăzi, să reînvie în cei ce-i poartă numele și în noi, curajul de a ne face pe deplin datoria noastră de creștini.

AMIN!

Pr. MIHAI RUSU

PREDICĂ LA SFÂNTUL IERARH NICOLAE
(6 decembrie)

„Fiţi milostivi, aşa cum şi Tatăl vostru este milostiv" (Luca 6, 36)

Iubiţi credincioşi,

Sfânta noastră Biserică a rânduit în cursul unui an mai multe zile de sărbătoare în care se face pomenirea unor fapte din viaţa Mântuitorului — numite sărbători împărăteşti — fie pomenirea Maicii Domnului sau a unor sfinţi. Între cele mai de seamă sărbători închinate sfinţilor se numără şi cea de azi, închinată Sfântului Ierarh Nicolae din Mira Lichiei.

Sfântul Nicolae s-a născut în anul 270 în oraşul Patara din Lichia (sau Licia), în partea de miazăzi a Asiei Mici. Părinţii săi, ale căror nume se pare că erau Teofan şi Nona, oameni temători de Dumnezeu, au crescut pe fiul lor în duhul învăţăturii şi al evlaviei creştine. De aceea, de mic a cunoscut credinţa creştină, ducând o viaţă aleasă şi bineplăcută lui Dumnezeu. După moartea părinţilor, moştenindu-le averea, Nicolae a început să facă fapte de milostenie, ajutând numeroşi oameni săraci, orfani şi văduve. Este binecunoscută fapta ajutorării a trei fete sărace, al căror tată nu avea banii trebuitori cu care să le înzestreze. Deşi voise ca această faptă să rămână necunoscută — ca şi altele, dealtminteri — până la urmă a fost descoperit şi astfel a ajuns din ce în ce mai iubit de toţi. Mulţi credincioşi doreau să-l vadă preot şi chiar episcop, dar el le arăta că nu este vrednic de asemenea slujiri.

S-a întâmplat ca în vreamea aceea să moară arhiepiscopul din oraşul Mira, din provincia Lichia. Clerul şi credincioşii şi-au îndreptat atunci gândurile către Dumnezeu, rugându-L să le lumineze minţile, spre a putea să-şi aleagă un vrednic arhipăstor. În cele din urmă, s-a luat hotărârea să fie ales acela care în ziua rânduită va intra primul în biserică să se roage. Şi a fost voia lui Dumnezeu ca acel prim închinător să fie Nicolae. Cu toate că el arătase alegătorilor săi că nu se socoteşte vrednic pentru această slujbă, a fost totuşi aşezat în scaunul de întâistătător al Bisericii din oraşul Mira Lichiei.

Alegerea sa ca arhiepiscop în Mira s-a petrecut tocmai în vremea celor de pe urmă persecuţii ale împăraţilor romani împotriva creştinilor. Astfel, în timpul împăratului Liciniu, la începutul veacului al IV-lea, Sfântul Ierarh Nicolae a fost aruncat în închisoare şi supus la chinuri. A fost eliberat, împreună cu alţi creştini, din dispoziţia împăratului

Constantin cel Mare (306—337), întorcându-se în mijlocul păstoriților săi.

După încetarea persecuțiilor, s-au ivit o serie de tulburări în Biserică. Acum a apărut învățătura greșită a lui Arie, care susținea că a doua persoană din Sfânta Treime, adică Dumnezeu Fiul, n-ar fi de aceeași ființă cu Dumnezeu Tatăl. Pentru curmarea disputelor și tulburărilor provocate de arianism, împăratul Constantin cel Mare a convocat, în anul 325, în orașul Niceea, un Sinod ecumenic, adică a toată lumea, la care au luat parte 318 Sfinți Părinți, între care era și Sfântul Ierarh Nicolae. El și-a ridicat glasul, osândind cu tărie învățătura greșită a lui Arie și apărând dreapta credință.

Ca arhipăstor al credincioșilor din Mira, Sfântul Ierarh Nicolae și-a închinat toate ostenelile pentru binele lor, el fiind un adevărat mângâietor al săracilor, părinte al orfanilor și apărător al văduvelor. Cei care i-au scris mai târziu viața, pomenesc de multele sale binefaceri săvârșite ca arhiepiscop. Astfel, în mai multe rânduri a izbutit să aprovizioneze cu grâu pe locuitorii din Mira, amenințați cu foametea, salvând mii de vieți de la moarte. Tot el a salvat viața a trei tineri osândiți pe nedrept la moarte de către guvernatorul provinciei Lichia.

Pentru viața sa curată și pentru multele sale fapte de milostenie, Dumnezeu a învrednicit pe marele Ierarh Nicolae și cu darul facerii de minuni. Astfel, niște corăbieri surprinși de furtună pe mare, au fost salvați datorită unei rugăciuni pe care au făcut-o către el.

Blândul și bunul Ierarh Nicolae a murit într-o zi de 6 decembrie, probabil în anul 340 sau 341. Cinstitele sale moaște au fost învrednicite, de asemenea, de darul facerii de minuni. Din aceste motive, curând după mutarea sa la Domnul, a început să fie venerat sau cinstit ca sfânt. La multă vreme după moartea sa, moaștele i-au fost duse în orașul Bari din Italia, pentru a fi ferite de profanări din partea musulmanilor.

Iubiți credincioși,

Sfântul Nicolae este unul dintre cei mai iubiți sfinți din Biserica Ortodoxă Română. Evlavia și dragostea credincioșilor față de Sfântul Nicolae se arată prin numeroasele biserici care îi sunt închinate, prin pictarea de icoane cu chipul lui sau cu întâmplări din viața sa, prin purtarea numelui său de către unii credincioși, prin unele legende și chiar colinde care amintesc de el. Este popular și în lumea copiilor, căci fiecare dintre ei așteaptă daruri de la acest sfânt sau „Moș Nicolae", în ziua prăznuirii sale, așa cum așteptau și copiii săraci din vremea sa.

El rămâne pentru toți un model de stăruință în credința ortodoxă, de iubire față de Dumnezeu și de semeni, mai ales față de cei în suferință și de copii. În persoana lui s-au înmănunchiat — în chip armonios — toate îndemnurile date de Mântuitorul în cele nouă „Fericiri", cuprinse în Predica de pe munte, pe care le auzim la fiecare Liturghie, iar azi au fost citite și în pericopa evanghelică după Sfântul Luca. Într-a-

devăr, Sfântul Ierarh Nicolae a fost sărac cu duhul sau smerit, blând, milostiv, curat cu inima, făcător de pace, prigonit pentru dreptate, a plâns pentru semenii lui, a flămânzit și a însetat după dreptate, a fost ocărât și prigonit din pricina lui Hristos. De aceea, Dumnezeu i-a și hărăzit „plata" cuvenită în ceruri alături de toți aleșii Săi (cf. Mt. 5, 3—12).

Drept aceea să urmăm și noi pilda luminoasă a vieții lui, dar să ne aducem aminte mai cu seamă de faptele lui. Să nu uităm că în afară de copiii sau nepoții noștri, mai sunt atâția copii ai suferinței, ai azilelor și ai străzii care așteaptă și ei să vină un „Moș Nicolae" cu darul lui și la ei. Să nu rămânem cu inima împietrită la suferința și așteptările lor! Să urmăm și îndemnul adresat de Sfântul Apostol Pavel în Epistola către creștinii din Colose: „Ca niște sfinți și iubiți aleși ai lui Dumnezeu, îmbrăcați-vă cu simțăminte de îndurare, de bunătate, de smerenie, de blândețe, de îndelungă-răbdare, îngăduindu-vă unii pe alții și iertând unul altuia, dacă are cineva vreo plângere împotriva cuiva; așa cum Hristos v-a iertat vouă, tot astfel și voi. Mai presus de toate acestea, îmbrăcați-vă întru iubire, care este legătura desăvârșirii. Și în inimile voastre să domnească pacea lui Hristos, întru care ați fost chemați, ca să fiți un singur trup" (Col. 3, 12—15). Amin.

Pr. Prof. Dr. MIRCEA PĂCURARIU

Walter Dietrich, THEOPOLITIK: STUDIEN ZUR THEOLOGIE UND ETHIK DES ALTEN TESTAMENTS, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 2002, 297 p .

Teopolitică: studii de teologie și etică a Vechiului Testament — acesta este titlul recentei cărți a cunoscutului profesor Walter Dietrich, titularul catedrei de teologie a Vechiului Testament la Facultatea de Teologie Vechi-Catolioă și Evanghelică din Berna. Cartea este în fapt o reeditare a 18 studii și articole care au apărut între 1976 și 2001 în diverse volume și periodice de specialitate.

Ce este teopolitica în viziunea autorului aflăm din introducerea cărții (p. 9—10). Termenul lansat de Martin Buber (conceperea vieții politice și sociale după afirmațiile religioase descrise în Biblia ebraică) este discutabil, spune Dietrich: să ne gândim la eforturile de secole ale societății apusene de a-și câștiga libertatea de gândire, de a se elibera de sub tutela Bisericii, de a-și stabili reguli proprii de drept și conduită, bazate pe rațiunea și consensul uman. Doar ideea de a asocia religie și politică astăzi duce repede cu gândul la situația din Irlanda de Nord, la „război sfânt", „șaria", „fundamentalism", „fanatism biblic", „ultra-ortodoxism", etc., ceea ce în realitate nu are nimic de a face cu Biblia, căci Biblia se distanțează de orice fel de „-isme". Pe de altă parte rațiunea și secularizarea nu au adus numai roade pozitive în lumea (post) modernă: lipsa măsurii, lipsa orientării se resimt, fiecare individ sau grupă se concepe pe sine ca măsură a tuturor lucrurilor, toți se orientează după piață. Teopolitica nu reprezintă un refugiu în trecut, în vremuri biblice, când oamenii erau mai credincioși și mai buni unii cu alții:

> „. . . căci spune Biblia, cugetul omului se pleacă la rău din tinerețile lui- . . . motivul pentru care autorii biblici afirmă că nu de la om, de la rațiunea și bunătatea lui, este de așteptat mântuirea lumii, ci de la Dumnezeu. Nu de la un Dumnezeu „păpușar din cer", care o dată și o dată va face ordine în lume, ci de la un Dumnezeu care lucrează prin oamenii care se îndreaptă spre El și vor să-și rânduiască viața după voia Lui. Prin aceasta am numit cele două categorii fundamentale ale teopoliticii biblice: credință și fapte, sau teologie și etică. Despre ele e vorba în această carte." (p. 9).

Intenția autorului este de a arăta complexitatea și forța teopoliticii biblice. Studiile abordează atât chestiuni ce țin de religie și morala individuală (revoltă și certitudini, atotputernicie și slăbiciune, sărăcie și solidaritate, violență și blândețe, fericire și suferință, moarte și în-

viere) precum și problema relevanței sociale a religiei și a eticii (dreptate și nedreptate, politica celor puternici și temerile statelor mici, război și pace, toleranță și monoteism, stat și împărăția lui Dumnezeu, profetism și politică).

Fiind vorba de studii independente, care tratează fiecare o chestiune aparte, este de la sine înțeles că nu există o continuitate în această carte. Acest fapt ne pune în imposibilitatea de a prezenta aici toate studiile volumului în cauză. Sunt studii care insistă mult asupra problemelor istorico-critice, fiind de aceea aproape inaccesibile publicului laic (*„Wo ist dein Bruder?" Zu Tradition und Intention von Genesis 4*, p. 159—172) sau altele unde doar concluziile teologice sau istoria interpretării textului (Wirkungsgeschichte) pot fi urmărite fără dificultate (*Jakobs Kampf am Jabbok (Gen 32, 23—33)*, p. 173—183). Se observă apoi în alte studii o preocupare sporită a lui Walter Dietrich pentru teologia textelor și implicațiile lor astăzi, unde și expunerea este ușor de urmărit. Am ales pentru prezentare doar două articole din „Teopolitică", care se încadrează în această ultimă categorie.

Dumnezeul răzbunării versus Dumnezeul iubirii? — Împotriva dezbinării imaginii biblice a lui Dumnezeu (p. 29—42)[1] vine să arate netemeinicia unei judecăți paușale, conform căreia Vechiul Testament îndeamnă la intoleranță și violență pe când Noul Testament propovăduiește iubirea de oameni. În primele veacuri creștine Marcion, în secolul 20 ideologii nazismului au văzut doar imoralitate și ură în Vechiul Testament, socotindu-l incompatibil cu statutul creștin, cerând eliminarea lui din Biblie. După anii '60 se aud voci critice la adresa Bisericii și a creștinismului; nu în ultimul rând se invocă „caracterul profund violent-inuman al Bibliei"[2], plecând de la Vechiul Testament, care oferă „chipul unui Dumnezeu intolerant", care ordonă măcelărirea de sugari, copii, femei și bărbați.[3]

Dietrich contestă concepțiile de mai sus cu două teze: I. În primul rând Vechiul Testament ne prezintă în repetate rânduri un Dumnezeu al iubirii, care alege pe Israel nu pentru vreun merit, ci din iubire (Dt 7, 6—8; 8, 6). Profeții prezintă iubirea și grija lui Dumnezeu pentru Israel în imagini de intimă apropiere, ca iubire maternă (Is 66, 13; Os 11, 3 ș.u.) sau pătimașă (Os 11, 8—9). În ceea ce privește relația Domnului cu Israel, ea nu este una de părtinire, ci mai degrabă un amestec de iubire și severitate (Am 3, 2) de pedepsire și refacere (Is 5, 1—7; 27, 2—5).

Iar în privința presupusei „uri împotriva a tot ce nu e israelit" există exemple grăitoare de filoxenie (1R 17; 2R 5). În vreme ce toate legislațiile Vechiului Orient prevedeau aspre pedepse pentru cel care primea un sclav fugit, Tora interzicea extrădarea unui asemenea sclav (Dt 23, 16). Idealul social israelit e străbătut de un etos al fraternității, al cărui garant este însuși Dumnezeu (p. 38).

II. Apoi nici Dumnezeul Noului Testament, 'Dumnezeul iubirii' nu este 'bunul Dumnezeu' (p. 34, 38)[4], Care admite totul, ci exigențele Lui sunt uneori mari (Mt 8, 22), actele sau hotărârile Sale uneori dure (Mt

21, 1—9), și există oameni care nu sunt răi sau necredincioși, dar care nu vor avea parte de viața veșnică (Mt. 25, 1—13):

> „Iubirea lui Dumnezeu nu e un permis de liberă trecere pentru om, ca el să acționeze după bunul plac. Când el se așează împotriva voinței divine, iubirea lui Dumnezeu se transformă în răzbunare... Dar în principiu mânia îi e străină; mereu are prioritate iubirea în final" (p. 42).

Comentând Ex 34, 6 ș.u., autorul conchide:

> „Nu se trece cu vederea peste vină; ea trebuie prelucrată, dacă e nevoie chiar și peste trei, patru generații. Acest adevăr se confirmă astăzi dacă ne gândim la problemele noastre și vina bunicilor noștri înainte de 1945, sau la problemele pe care le vor avea nepoții și strănepoții noștri datorită vinei noastre față de mediul înconjurător sau față de lumea a treia. Dar de trei sau patru sute de ori mai tare, mai puternică decât mânia lui Dumnezeu este iubirea Lui. Din ea trăiește nu numai poporul Său; din ea trăiește lumea" (p. 42).

Despre formarea și ființa monoteismului biblic-considerații teologice și de istorie a religiilor (p. 71—83).[5] W. Dietrich susține aici teza deja clasică în teologia apuseană, conform căreia monoteismul a apărut în urma unui lung proces de incluziuni și excluziuni, în perioada exilului babilonian. Autorul însă are o poziție moderată în ceea ce privește religia israelitică preexilică, recomandă prudență celor ce se grăbesc să proclame politeismul și adorarea cuplului Iahve-Așera pe baza unor date arheologice; religia în Israelul celor două regate corespunde în mare măsură cu imaginea biblică, fiind una monolatrică. Dietrich invocă mai întâi argumentul onomastic (numele din Biblie și izvoare extrabiblice conțin în proporție covârșitoare elementul YHWH). Apoi modelul panteonului din Ugarit nu poate fi aplicat fără rezerve religiei israelite din sec. 10—6 î.H. fiindcă provine din mileniul 2 î.H. Inscripțiile ce provin din aceeași perioadă din statele înconjurătoare (Moab, Ammon, Aram, Edom, Fenicia) arată că și în aceste mici monarhii era adorată cu precădere o singură divinitate (masculină) națională.

Dar problematica de mai sus e deja de notorietate în teologia biblică apuseană; ce ni se pare nou și de apreciat la studiul lui W. Dietrich este faptul că el ridică problema relevanței monoteismului (biblic) pentru lumea de azi. *Cui bono?* Cui îi este de folos un Dumnezeu în loc de mai mulți? Politeismul apare mult mai potrivit societății pluraliste în care trăim. Monoteismul apare din această perspectivă ca anacronic, lui i se reproșează intoleranță, tendințe absolutiste:

> „posibilele consecințe ale credinței într-un singur Dumnezeu, atunci când sunt folosite în interese umane, nu sunt oare mai îngrijorătoare decât dacă ele, într-un sistem politeist, ar fi ținut doar de un anumit domeniu al acestuia? Oare nu cumva intoleranța religioasă, fanatismul și fundamentalismul se dezvoltă cel mai bine pe teren monoteistic — și asta încă din vremurile biblice?" (p. 79).

Asemenea reproşuri sunt netemeinice în cazul monoteismului biblic tocmai fiindcă el apare în momente de slăbiciune. Nicicând n-au existat în Israel condiţiile militare necesare ca religia şi puterea sa să devină o ameninţare pentru alţii. Dimpotrivă, monoteismul iahvistic impune altă concluzie logică:

„dacă nu există decât un singur Dumnezeu, atunci nimeni, nici măcar Asiria, nu poate să invoce puterea divină care să-i permită să desconsidere drepturile celor slabi. Unde nu există ierarhie a divinităţilor, acolo nu poate să existe ierarhie umană fundamentată religios. Dumnezeu face la început în Israel, apoi în toată lumea pe toţi oamenii egali, pe toţi fraţi şi surori ... Dacă tot e să fie monoteism, atunci să fie cel iahvistic" (p. 79).

Apoi *suum cuique*, principiu apărut în politeism, nu a avut nicidecum numai implicaţii generoase, ci şi egoiste.[6]

„Nu este nicidecum sigur că politeismul antic era mai „tolerant" decât iahvismul... Sistemul politeist oferă locuri numeroase, dar de confort diferit. El a produs fructe nobile, dar nu numai" (p. 80).

O altă critică adusă monoteismului biblic, este teza feministă că Dumnezeul biblic este patriarhal, despotic, masculin şi monoteismul biblic a favorizat ideea de inferioritate şi de exploatare a femeii. Din nou o teză fragilă:

„Nu este nicidecum sigur că relaţiile sociale (poziţia femeii) au depins de concepţia religioasă (prezenţa divinităţilor feminine respectiv dominanţa divinităţii masculine), urmând o simetrie cu aceasta. Oare cultul fertil şi erotic al zeiţelor din mileniul al doilea î.H. a implicat şi o poziţie privilegiată a femeii în societate?... Nu tocmai tendinţa democratică în iahvism, egalitatea oamenilor în faţa lui Dumnezeu, a susţinut apărarea demnităţii femeii şi a drepturilor ei, egalitatea ei cu bărbatul?" (p. 81).

Dumnezeul biblic nu a fost niciodată un Dumnezeu terminat. Mereu au apărut de-a lungul istoriei, sub semnul monoteismului, noi şi noi reflecţii asupra fiinţei şi atributelor Sale. Dacă în politeism omul foloseşte relaţiile între divinităţi pentru a se defini pe sine şi relaţia cu lumea, Dumnezeul biblic refuză orice fel de relaţie cu vreo pereche divină şi se leagă doar de om. Nu omul defineşte, ci Dumnezeu defineşte aici pe om prin relaţia Sa cu acesta. În viitor se impune păstrarea chipurilor biblice ale lui Dumnezeu, şi se recomandă prudenţă în alegerea unora noi, care să reflecte faţa Sa:

Nota bene: „Să nu îţi faci chip" (Ex 20)! pp. 83)

O carte provocatoare[7] şi edificatoare, „Teopolitica" lui W. Dietrich constituie o lectură captivantă pe alocuri şi plăcută în ansamblu.

Pr. asist. drd. C. OANCEA

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1. *Gott der Rache versus Gott der Liebe? Wider die Verzerrung biblischer Gottesbilder*

2. F. Buggle, *Denn sie wissen nicht, was sie glauben. Oder warum man redlicherweise nicht mehr Christ sein kann. Eine Streitschrift,* Hamburg 1992.

3. G. Lüdemann, *Das Unheilige in der Heiligen Schrift. Die andere Seite der Bibel,* Stuttgart 1996.

4. Der Gott der Liebe ist kein „lieber Gott" (p. 34) — joc de cuvinte al autorului, mai greu de reprodus în română.

5. *Über Werden und Wesen des biblischen Monotheismus. Religionsgeschichtliche und theologische Perspektiven.*

6. „Jedem das Seine" era lozinca scrisă pe poarta lagărului de la Buchenwald! (n.n.).

7. Cel puţin titlul *Grenzen göttlicher Macht nach dem Alten Testament.,* p. 43—57 sună provocator. Chestiune de terminologie, nu de conţinut, cum se constată după lectura articolului.

Pr. Ioan Bizău, VIAȚA ÎN HRISTOS ȘI MALADIA SECULARIZĂRII, Ed. Patmos, Cluj-Napoca, 2002, 309 p.

Cartea Pr. Bizău ne oferă o excelentă „radiografie" a omului și lumii moderne intrate și afectate profund de procesul desacralizării, a abandonării și refuzului relației omului cu Divinul.

Starea de fapt care a produs acest divorț dintre uman și divin este secularismul dar acesta nu rămâne doar ca o simplă atitudine a omului modern și contemporan ci are o sumedenie de consecințe nefaste, ba chiar de-a dreptul catastrofale la situația, starea și destinul umanului, ducând la pierderea identității și dezintegrării ontologiei umane în genere. Aceasta este maladia secularizării pe care autorul o surprinde în toate ipostazele ei și în toate compartimentele vieții sociale și individuale.

Autorul nu se mărginește doar la această constatare și descriere amănunțită a fenomenului secularizării ci, ca orice medic în domeniul medicinei clasice, nu se mulțumește doar să constate boala ci-i face și investigații pacientului despre cauzele care au generat-o precum și remediile ce se impun pentru a o trata.

„Secularismul este o moștenire veche în istoria spirituală a Europei, rădăcinile acestei maladii spirituale urcând până în veacul al IX-lea, în epoca renașterii carolingiene" (pag. 85).

„Ideea că lumea poate fi gândită din perspectiva logică, ontologică și teologică, drept existență autonomă, adică în sistem închis și izolat, ce se validează pe sine însuși și al cărui înțeles este epuizat de propria existență, stă la baza frigului metafizic în care a intrat gândirea europeană. Din această idee se vor naște apoi teoriile *morții lui Dumnezeu*, a *supraomului*, a *evoluționismului* etc., ce vor declanșa un întreg complex de absurdități și fărădelegi în istoria umanității" (pag. 87). Într-o lume autonomă pe care o deschide și o impune calea secularizării, metafizica înlocuiește experiența duhovnicească, tehnica se declară atotputernică în fața realităților naturale și istorice, politica înlocuiește morala iar mitul bunăstării și autoperfecționării individului golește omul și lumea de orice mister (pag. 88).

„O altă cauză majoră a secularizării a reprezentat-o însăși instituția Bisericii, așa cum s-a impus aceasta în Evul Mediu occidental, când *societas christiana* a monopolizat toate zonele vieții, iar episcopul și stăpânul feudal coincideau în aceeași persoană. Episcopul nu numai că impunea ordinea și disciplina în cetate, ci prelua adesea conducerea operațiunilor militare și de poliție, negocia cu regii barbari, cu păgânii sau cu ereticii. Sub semnul papalității s-a impus ca domeniul religios și domeniul public să se confunde pur și simplu în detrimentul celui de-al

doilea, bineînţeles. Doctrina puterii pontificale care s-a formulat şi s-a impus începând cu Grigorie al VII-lea (1073—1085) şi până la Inocenţiu al III-lea (1198—1216), când a depăşit orice limită a tradiţiei eclesiale, va avea consecinţe decisive pentru evoluţia ulterioară a creştinismului în Occident" (pag. 90—91).

Biserica occidentală a provocat cultura europeană să-şi asume o autonomie nelimitată în raport cu credinţa creştină, autonomie ce va duce la negarea şi excluderea lui Dumnezeu şi, prin urmare, la ineficienţa instituţiei eclesiastice în viaţa omului şi societăţii (pag. 94). „Militând pentru autonomia omului şi pentru despărţirea lui de Dumnezeu, umanismul a devenit sursa tragediei istoriei moderne".

Iluminismul a însemnat pentru Occident „separaţia declarată între religie şi domeniul vieţii publice, adică prima şi cea mai profundă fractură dintre creştinism şi Europa" (pag. 103). „Generaţii întregi de ideologi socialişti, nazişti, fascişti, comunişti, vor lupta cu înverşunare pentru distrugerea creştinismului, fie direct, fie prin idolatrizarea unor abstracţii generice, precum Omul, Raţiunea, Istoria, Evoluţia, Ştiinţa sau Societatea" (pag. 105).

Expresia cea mai violenă a ideologiei iluministe a fost Revoluţia franceză (1789) care a consfinţit prin teroare noua gândire europeană. „Creştinismul a fost declarat o superstiţie periculoasă" şi scos înafara legii, iar raţiunea a devenit un înlocuitor al lui Dumnezeu, recunoscându-i-se statutul de divinitate" (pag. 107).

Astfel, pentru conştiinţa europeană a triumfat principiul sofistic al lui Protagoras, conform căruia *„omul este măsura tuturor lucrurilor"*. Capitalismul şi marxismul au preluat din ideologia iluministă noţiunea de fiinţă umană autonomă transformând-o într-un antropocentrism, arogant exprimat printr-un „individualism exacerbat, care va deveni legea fundamentală a societăţii europene moderne" (pag. 109).

„Pretenţia idolatră de a se putea mântui prin sine însăşi a reprezentat, de fapt, marea erezie a modernităţii, pe care marxismul a pus-o în lucrare cu o eficacitate înfricoşătoare nu doar împotriva creştinismului ca religie, ci împotriva umanităţii însăşi" (pag. 125).

În societatea secularizată morala creştină este înlocuită de axiologia utilitaristă şi de pragmatism, ceea ce decurg într-un stil de viaţă aberant: divorţul, avortul, păcatele contra firii, crima organizată, drogurile, pedofilia, explozia pornografiei şi corupţia generalizată în toate compartimentele vieţii publice; toate acestea ducând la alienarea, animalizarea ori demonizarea omului (pag. 160).

Dacă originile secularismului şi ravagiile secularizării au găsit mediul propice în gândirea şi viaţa lumii occidentale, iată că nici lumea orientală sau mai bine-zis societăţile din ţările ortodoxe, nu sunt invulnerabile în faţa acestei maladii. Există astăzi aspecte ale vieţii creştine ortodoxe profund contaminate de germenii secularismului (pag. 37). Structurile de tip mafiot din ţările ex-comuniste care întreţin o economie subterană, fenomenul corupţiei, politicianismul deşănţat, injustiţia, terorismul pus în slujba unor interese obscure, dezastrele ecologice, fe-

nomenul prostituției, jocurile de noroc, pornografia, avorturile, alcoolismul, promiscuitatea, traficul de carne vie, invazia sectelor și a unor mișcări religioase nocive, incultura religioasă, parvenitismul eclesial, actele imorale ale unor clerici ce devin subiecte de scandal public, lipsa de eficiență și consistență morală a cadrelor didactice teologice și a ucenicilor formați de acestea în școlile teologice, iată doar câteva aspecte negative ce macină societatea și Biserica din mediile ortodoxe (pag. 37—38).

Autorul taxează ortodoxia că ar promova, uneori, unitatea „doar spre cele pământești și naturale, al cărei temei, sursă și scop o reprezintă legătura de trup și sânge, de limbă și de perimetrul geografic, care dezbină în aceeași măsură în care unește". „Lumea, afirmă autorul, flămânzește și însetează cu adevărat numai după unitatea cu Dumnezeu și în Dumnezeu pe care o așteaptă de la Biserică". Se trece cu vederea faptul că unitatea cu Dumnezeu se realizează nu doar pe verticală, ci aceasta este tradusă în viață pe orizontală, prin comuniunea și unitatea dintre semeni. Creștinismul autentic a promovat și promovează totdeauna unitatea și fraternitatea umană fără restricții, diferende sociale, naționale ori de altă natură, dar această unitate și fraternitate este, totuși, organizată, stratificată, sistematizată și încadrată în niște priorități. Forma cea mai elementară sau microcelula socială, instituită de însuși Dumnezeu în paradis și confirmată de Iisus Hristos, este familia sau „biserica mică" cum o numește Sfântul Ioan Gură-de-Aur, apoi este parohia sau biserica locală, episcopia, Biserica națională și apoi Biserica ecumenică. Creștinul ortodox este familist, este enoriaș al unei parohii și membru al unei Biserici naționale, ecumenice și nu în ultimul rând mădular al Trupului tainic al lui Iisus Hristos. Conștiința apartenenței la o familie, la o episcopie, de o Biserică națională și apoi ecumenică e legitimă, e firească, e în tonul învățăturii lui Iisus Hristos și a practicii Bisericii Ortodoxe bimilenare.

Cartea Pr. Ioan Bizău semnalează și disecă acest fenomen al timpurilor moderne și contemporane care este secularizarea adică spiritul sau moda timpului de a căuta și promova în primul rând „pofta trupului, pofta ochilor și trufia vieții" (I In 2, 16) ca valori și idealuri supreme ale omului secularizat (pag. 62). Secularismul este, așadar, ca ideologie și atitudine de viață (secularizarea) marea erezie a modernității (pag. 75).

Scopul cărții este, în primul rând, de a conștientiza răul imens pe care l-a produs maladia secularismului în conștiința europeană și secătuirea resurselor ei spirituale pentru că a intrat în conflict deschis cu Evanghelia lui Hristos (pag. 178).

În fața acestei erezii de proporții și totodată tragedii pe care creștinismul Evangheliei nu o poate accepta ca stare normală, Ortodoxia nu poate rămâne indiferentă. Îngrijorată de ravagiile ce le-a adus în viața omului contemporan și de consecințele incalculabile ce le poate provoca

speciei umane, Ortodoxia nu cade pradă descurajării și pesimismului, ci rămâne încrezătoare în creștinii de azi că nu vor cădea în totalitate victime acestui flagel amenințător ci vor da șanse lumii de azi ca în rândurile ei să se numere cel puțin „zece drepți" care au lipsit Sodomei pentru a nu fi mistuită de focul propriilor fărădelegi (pag. 209).

„În istoria oricărei civilizații există epoci de somnolență și de trezire, decadențe și renașteri, alterări și restaurări, ceea ce înseamnă că nici o civilizație nu este perfectă și veșnică. Și în ogorul civilizației europene, „sămânța cea bună" și „neghina" cresc de multă vreme împreună, de-a valma (Mt. 13, 24—30).

Menirea Bisericii nu este aceea de a crea civilizația, ci de a o exorciza și a o converti la Hristos, de a-i spiritualiza structurile și a i le adecva existențelor Evangheliei (pag. 186).

În acest context „responsabilitatea școlilor teologice ortodoxe este astăzi mai mare decât altădată. De aceea, ele nu-și mai pot permite să producă absolvenți secularizați, cărora le lipsește aderența la sacru, cărora le este străin spiritul de jertfă și dorul de sfințenie" (pag. 200).

Cartea Pr. Bizău trage un semnal de alarmă că „germenii răului s-au diversificat și s-au înmulțit aberant, putând compromite astăzi tot ceea ce a construit creștinismul în cultura și civilizația Europei" (pag. 216). De aici decurge îndemnul major pentru toți factorii de răspundere care au menirea să construiască unitatea europeană, aceasta să nu se reducă doar la una economică și militară ci să aibă în vedere și unitatea spirituală ca unitate temeinică și trainică pentru edificarea „catedralei Europei". „Dacă Europa nu-și va regăsi rădăcinile creștine", dacă nu-și va reface măcar în parte unitatea spirituală bazată pe învățătura creștină care a adus-o până în zorii modernității, „unificarea economică și politică nu va putea rezolva criza spirituală pe care o traversează și care îi epuizează resursele spirituale și biologice" și astfel ea riscă să intre într-un declin iremediabil (p. 230).

Trebuie făcut tot ceea ce este posibil ca Europa să-și redescopere rădăcinile și sufletul creștin pe care să le revalorifice spre binele ei. În acest sens Europa are nevoie de o re-evanghelizare și re-catehizare care se impun ca o urgență majoră pentru conștiința ecumenică și misionară a Bisericii (pag. 237).

Cartea Pr. Ioan Bizău, *Viața în Hristos și maladia secularizării*, oferă omului secolului XXI ca factor responsabil și iubitor de cultură un memento incitant, o provocare și, în același timp, un mediu de reflectare asupra condiției omului contemporan, profund afectat de germenii secularismului și bălăcit prea adesea în mocirla secularizării.

O carte bine documentată cu o vastă și temeinică bibliografie, o carte de înaltă ținută academică și profundă responsabilitate teologică, pe cât de actuală pe atât de necesară; o carte deschizătoare de lumină și perspectivă autentică vieții și istoriei pentru orice intelectual dar mai ales pentru omul pus în slujba Bisericii lui Iisus Hristos.

Pr. lect. VASILE BORCA

Arhim. Veniamin Micle, LUMINĂ PENTRU SUFLET — Sfânta Mânăstire Bistriţa, Eparhia Râmnicului, 2002, 360 p.

Autorul acestei cărţi de predici ne-a fost profesor mulţi ani şi cu multă admiraţie i-am urmărit activitatea pastorală şi ştiinţifică desfăşurată pe o perioadă de peste treizeci de ani. Mereu ne-a impresionat capacitatea dânsului de a scotoci bibliotecile şi arhivele, de a se documenta şi după aceea trecea la sintetizarea materialului. Lucrul acesta l-a imprimat şi foştilor elevi. Citindu-i cărţile şi numeroasele articole, observăm un cult pentru cuvântul scris şi tipărit care n-a fost lăsat la întâmplare să iasă de sub pana sa.

Cartea în discuţie confirmă cele afirmate mai sus. Conştient de înalta misiune încredinţată, preotul îşi începe elaborarea predicii cu rugăciunea lui Moise: „Ca ploaia să curgă învăţătura mea şi graiurile mele să coboare ca roua... căci numele Domnului voi preaslăvi" (Deut. XXXII, 2—3). Pentru a transmite adevărul divin, împodobind azurul duminicii predica trece prin atmosfera Liturghiei înstelate de har şi prin inelul de foc al Euharistiei. Rod al unei bogate şi neobosite activităţi predicatoriale, fie în mânăstiri, catedrale sau biserici, cartea cuprinde un număr de 52 de predici, distribuite după specificul lor, în felul următor: Cuvântări bisericeşti, Învăţături creştineşti şi Meditaţii duhovniceşti. Duhul Sfânt a revărsat asupra părintelui arhimandrit o bogăţie de haruri, căci predicile scrise în liniştea chiliei sunt un răspuns frământărilor oricărui credincios „pentru a-şi realiza supremul scop: mântuirea sufletului".

Cartea este precedată de un „Cuvânt înainte" din partea autorului, care ne atrage atenţia că „deşi tratează diferite aspecte religioase şi morale privind viaţa creştinului" ea are un caracter unitar.

Prima parte cuprinde 17 cuvântări bisericeşti, rostite la diferite duminici şi sărbători de peste an. Fiecare predică are un titlu, care reprezintă, de fapt, tema ei principală. Iată câteva exemple: Cuvântul Lui Dumnezeu (Duminica a XXI-a după Rusalii); Crucea în viaţa creştinului (La înălţarea Sfintei Cruci); Despre cinstirea Maicii Domnului (Predică la 15 august); Rolul omului în lumea văzută (Duminica a XIII-a după Rusalii) etc.

Părintele autor se adresează tuturor categoriilor de ascultători. Orice afirmaţie este bine susţinută de argumente din Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiţie şi din învăţăturile Sfinţilor Părinţi.

Partea a doua, cuprinde 21 de învăţături creştineşti, dintre care amintim: Despre Sfânta Scriptură, citirea şi interpretarea acesteia în concepţia Sfântului Ioan Gură de Aur; Învăţătura ortodoxă despre serbarea Duminicii; Cultul sau cinstirea sfinţilor în Biserica Ortodoxă;

Sfântul Grigore Decapolitul în viața credincioșilor români; Mărturiile învierii etc.

Ceea ce ne-a atras atenția în această parte a cărții, este faptul că în cuvinte atrăgătoare și fără echivoc, sunt prezentate mai pe larg învățătura Bisericii cu privire la Sfânta Scriptură și Cultul Sfinților.

Cartea se încheie cu „Meditații Duhovnicești", în număr de 14, care în comparație cu celelalte părți sunt mai scurte. Cu mici excepții toate au apărut înainte de 1989. Pentru acel timp, într-una din meditațiile autorului, se spune: „Chiar într-o lume materialistă și atee, ca cea de astăzi, se mai produc minuni, vindecări miraculoase, acolo unde colaborează credința omului cu harul lui Dumnezeu", p. 328.

Nu putem trece cu vederea caracterul misionar al cărții. Îndemnuri pentru schimbarea stării de nepăsare, de necunoaștere a credinței, de trezire la o viață în Hristos, adresate cititorului.

Această carte, cea de-a 25-a, a părintelui arhimandrit este un important izvor de informare, documentare și inspirație pentru preoți în alcătuirea predicilor, pentru că altfel arată un adevăr dogmatic în fluorescența predicii decât într-un manual de teologie, fie cât de celebru. Este și un dar făcut de autor credincioșilor Bisericii noastre strămoșești.

Pr. NICOLAE MOGA

REVISTA TEOLOGICĂ
THE THEOLOGICAL REVIEW

— The Review of the Metropolitanate of Transylvania —
New Series, Vol. XII, No. 4, October-December, 2002

CONTENTS

The traditional Romanian carols are an invaluable treasure of the Orthodox spirituality. The article explores the theological meaning of the Christmas carols from the villages surrounding the city of Sibiu („Mărginimea Sibiului"). By their antiquity — some of them go back to the time of the christianisation of the Roman province of Dacia and the resulting process of the Romanian people's formation — as well as by their rich theological content, the carols prove to be a stimulus for the new generations towards a living understanding of the Revelation of our Saviour, Jesus Christ.

The year 1900 marks the beginning of a synchronization of the Romanian social, cultural and artistic phenomena with similar proceses on the European scene. It is the moment when more and more Romanian scholars started to make efforts towards a better understanding of their country's past, their endeavour also encompassing the interest for the artistic creations of the past. However, the actual birth of the Medieval Art History is to be associated with the growing historical

interest for the medieval artistic output. The efforts of a whole generation contributed to the development of the scientific method for the study of medieval art.

IOAN SABIN MUREȘAN, *The dialog between the Abbasid caliph Al-Mahdi and the Nestorian patriarch Timothy I (second part)*

The study presents one of the first and most famous dialogues on the principles of faith in the history of the Christian and Islamic relationships. This second part consists of the Romanian translation from French and Italian sources.

IV. *Homilies*

V. *Book Reviews*

TIPARUL:
TIPOGRAFIA EPARHIALĂ SIBIU

STUDII ŞI ARTICOLE

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

RECENZII